

గో క్రి క థ లు

ఒకటో భాగం.

అనువాదం
మహీధర జగన్మోహనం

విశ్వసాహిత్యమాల, రాజమండ్రి.

విశ్వసాహిత్యమాల 44.

గో ర్మీ క థ లు

ఒకదో భాగం.

అనువాదం :
జగన్నోహన్.

విశ్వ సా హిత్య మాల, రాజమండి.

GORKY KATHALU.

Translated by

M. Jagan Mohan Rao,

AVANTI PRESS - RAJAHMUNDRY,

M. JAGAN MOHAN RAO,

Q. H. NO. 75 E. G. COPIES 500.

NOVEMBER, 1947.

Price 1/8.

ముందుమాట.

మాజ్ఞి గోర్కి పేరు విననివారు నేటి యువకుల్లో లేరు. శ్రామిక వర్గోద్యమం బలపడిన యీ దశలో గోర్కి మహాశయుని రచనలు చవిచూసిన ఆంధ్ర పాఠకులు యీ మహాకవి సందేశాన్ని, పిలుపును అందుకొనే వున్నారు.

గోర్కి రచనలు అనేక దేశభాషల్లో కనువడింపబడినాయి. తెలుగులో “అమ్మ” అనే నవల, కొన్ని కథలుమాత్రమే వెలువడినాయి. ఈ సంపుటిలోని కథలు యితవరకు తెలుగుపాఠకుల కడుంబితములు. క్రమంగా గోర్కి లేఖని నుంచి వెలువడ్డ అమూల్య రచనలను ఆంధ్ర మహాజనుల ముందు వుంచ ప్రయత్నిస్తాము.

గోర్కి గొప్ప కళావేత్త. యుగయుగాలనుంచీ పీడితులై, తాడితులై, దారిద్ర్య అజ్ఞాన పీడనలకు గురియై ధూళిలో పొల్లాడుతున్న “మానవాధములు” “నరపశువులు” గోర్కి నిశిత కళావైదగ్ధ్యంక్రింద వెలుతురులోనికి వచ్చేరు. వాళ్ళు మానవులేయనీ; మనమే మానవుల మనుకొనేవాళ్ళ చాలమంది అందు కనర్హులనీ యెలుగెత్తి చాటినవాడు. గోర్కి. మానవుని సుస్వభావం జయించితీరుతుందనీ, పురోగమనమే ప్రకృతసిద్ధమనీ, కృతకములైన జాతి, మత, వర్గభేదాల్ని చాటి మానవులు మరో నూతనచోకంలోకి అడుగుబెడతారనీ ఆయన విశ్వాసం. దాని సాధనకే జీవితాన్నిర్పించిన జ్ఞాని.

గోర్కి సాహిత్యసేవ చేసిన నలభై సంవత్సరాల్లోనూ ఎన్నో కథలు, నాటకాలు, నవలలు, వ్యాసాలు, లేఖలు రాసేడు.

గోర్కివంటి ఉత్తమ కళాకారుని రచనలను ఆంధ్ర పాఠకుల కందించాలనే ప్రయత్నంయొక్క మొదటిఫలితం యిది. త్వరలోనే ఆయన యితర రచనలనీ పాఠకుల కందింపగలమని మా యాశ.

రాజమండ్రి, {
15-11-1947

మహీధర జగన్మోహన్.
సంపాదకుడు.

విషయ సూచిక.

1. యూదు బాలుడు	7
2. ఆరాధిత	15
3. మా రోజుల్లో యెరుగల :	45
4. తల్లి పేగు	52
5. బాలుని డైరీ	68
6. చెల్కాష్ (1894)	85

1940-1941

1940-1941 1940-1941 1940-1941

యూ దు బా లు డు.

ఇంత సామాన్యమైన విషయాన్ని చెప్పడం ఎట్లాగో నాకు తెలియడం లేదు. ఏనాసరే, యీ చిన్నకథని మీకు చెప్పడానికి సాహసించక తప్పదు.

నా చిన్నతనపురోజుల్లో మాట. మావీధుల్లో కుర్రాళ్లం అందరం జట్టుగా వుండేవాళ్ళం. ఆదిచారం వచ్చినా, వేసవి సెలవులు వచ్చినా మేమందరం 'పోలో'మని బైలుదేరి మా వూరికి నమీషంలోనేవున్న అడవికిపోయి, పక్షుల్లా స్వేచ్ఛగా, సంతోషంగా తిరిగేవాళ్ళం. వాళ్ళందరికీ నేనే పెద్దవాణ్ణి అన్నివిధాలా. వయస్సులోనూ, ఒడ్డుపొడుగుల్లోనూ, బలం లోనూ అధికాణ్ణి నేనే అవడంవల్ల మాగుంపుకి నేనే నాయకుణ్ణి కూడాను.

కుమ్మరి కొట్లాడుతూండే మావీధులు వదలిపెట్టి, అడవికి పోడానికి మూకెంతో సంతోషం. అందుచేతనే సెలవుదినం వస్తూందీ అంటు మాకందరికీ యెంతో ఆతురతగా వుండేది. పిల్లలందరూ వాళ్ళ తల్లులచేత కొట్టెలు చేయించుకుని పట్టు కొచ్చేవారు. నేనుమాత్రం బజారులో మిఠాయిలుకొని, ఓపెద్ద సీసా నిండుగా పత్తతు పోసుకొని, బైలుదేరేవాణ్ణి. పచ్చటి ఆకులతోనూ, రంగురంగుల పువ్వులతోనూ, పళ్లూ కాయల తోనూ కలకల్లాడుతూండే అడవి కుమ్మరిని చేయెత్తి పిలుస్తూ

గో ర్కీ క త య

న్నట్లుండేది. గొర్రెలమందను త్రోలుకుపోయే గొల్లలాగే నేనూ యీ పిల్లలను తీసుకుని పోతుండేవాణ్ణి.

మేమెప్పుడూ వుదయాన్నే బైలుదేరేవాళ్లం. ప్రాతః కాల ప్రార్థనకు చెర్చిలో గంటలుమోగేవేళా, మేం అడవికి సాగేవేళా ఒకటే. పిల్లలకాళ్లు నీధుల్లోని దుమ్ముని రేపుతుంటే, ఆధూళి మేఘాల్లా మానెంబడే వచ్చేది.

అడవికి చేరుకుని ప్రొద్దు నడినెత్తి కొచ్చేదాకా ఆట లాడుకొనేవాళ్లం. అప్పటి కందరూ బాగా అలసిపో మేవాళ్ళు. దగ్గరలోవున్న ఓ సెలమేటు దరికి చేరుకుని చల్లసనీళ్లలో కాలు చేతులు కడుక్కుంటే యెంతో సేదదరినట్లుండేది. తెచ్చిన మూటలు విప్పి, రొట్టెలు, బిస్కట్లు, మిఠాయిలు తిని, తలో కాస్తా సర్పతు త్రాగేవాళ్ళం. మరీ చిన్నపిల్ల లేచెట్టునీడనో పడుకుని చూస్తూండగానే నిద్రపోవడం, పెద్దపిల్లలు సరదాగా బాతాఖానీ కొడుతుండడం, - యిదీ తరువాతిపని. మేలుకుని వున్నవాళ్ళు నన్నే దేవా కథ చెప్పుమని వేపుకుతినేవాళ్ళు ; వాళ్ళని చుట్టూకూర్చోపెట్టుకుని సరదాగా మాట్లాడుతూ, కథలు చెప్పేవాణ్ణి. నాకెన్నో కథలు వచ్చునులేండి. తెచ్చిపెట్టు కున్న ఆరిందాతనం, దానితోవచ్చే గాంభీర్యం, - యివి నాకెంతో ఆనందాన్నిచ్చేవి. కాని ఒక్కొక్కప్పుడు నాలో యింకోభావం కూడా కలిగేది. కథలువింటూ నిశ్శబ్దంగా కూర్చున్న ఆపిల్లలే మహా మేధావులనీ, నేనే అజ్ఞానినీ అనిపించేది, ఎందుకో !

ఏ చెట్టునీడనో వెల్లకిలావాలి, తివాచీలావున్న మెత్తని పచ్చికలో విశ్రమించిన నాచుట్టూ తమ అమాయక నేత్రాలతో బహుశ్రద్ధగా చూస్తూ కూర్చునేవాళ్ళు, పిల్లలు. పైన వినీలాకాశం, సమీపంలో గలగలా ప్రవహించే సెలయేరు, చుట్టూ పచ్చని చాందినీకట్టినట్లున్న అడవి; అంతా నిశ్శబ్దం. గాలి వీచినపుడుమాత్రం చెట్ల ఆకులూ, పొదలూ గలగలాపుతూ కదిలేవి. చెట్లనీడలు అటునిటు జరుగుతూ కదులుతూంటే ఎండ నీడలు మామీద ఆటలాడేవి. ఆ దృశ్యమంతా నా హృదయాన్ని ఆనందంతో నింపేది.

వినీలాకాశంలో తెల్లని మేఘశకలాలు కదిలిపోతూ ఉండేవి. వెచ్చగావుండే భూలోకంనుంచి చూస్తే ఆకాశపు నీలిమలో ఎంతో చల్లదనం వుండనిపిస్తుంది. ఆకాశంలోకరులుతూ, కరిగిపోతూండే తెల్లనిమేఘాలు చూపరహృదయాల్లో ఆశ్చర్యానందాల్ని వెదజల్లిపోతూంటాయి.

ఆ నిరాడంబర మనోహర ప్రకృతిసీమల్లో సుఖాసీనులై మానవజీవితపు సుఖదుఃఖాల్ని కథలరూపంలో వినేందుకు పిల్లలంతా నాచుట్టూ చేరేవారు.

గతించిపోయిన ఆ దినాలే నా జీవితంలో సుఖ సంతోష నిలయాలు. ప్రపంచంలోని అంతులేనిదుఃఖంతో, బానిసత్వంతో మోడుబారిన నా మనస్సులో బాల్యంలోని అమాయక సంతోషానుభవస్మృతీ మరల మరల జీవాన్ని పోస్తూంటుంది. నా జీవితపుటాశిల్ని అమరంగా, నవ్యంగావుంచేది బాల్యస్మృతీ.

మామూలుగానే ఒక సెలవురోజున పిల్లలందరినీ వెంట బెట్టుకుని బైలుదేరి అడవికి పోతున్నాను. ఊరిబైట మూకొక అపరిచిత బాలకు డెదురుపడ్డాడు. వాడి కాళ్ళకి జోడులేను. చిరిగిపోయిన చొక్కాలోంచి కృశించిన శరీరం తొంగిచూస్తుంది. గిరజాల జుట్టు మొఖంమీద పడుతూంటే మాటి మాటికీ వెనక్కి ఒత్తుకుంటూ నడుస్తున్నాడా బాలుడు. అతని లేతముఖంలో అనంతమైన బాధ నిగూఢంగా కనిపిస్తునేవుంది. చూడ్డంతోటే ఆతడొక యూదుబాలుడని అందరం గ్రహించేం.

పాలిపోయి, కాంతిహీనంగావున్న ఆ బాలునిముఖంలోని రెండు నల్లటికళ్ళూ యెర్రబడివున్నాయి. బహుశా అంతక్రితమే యేడ్చి యేడ్చి వుంటాడు. ఆ బాలుడు మా అందరిమధ్యా కాళ్ళు నిలద్రొక్కుకు నిలబడ్డాడు. కమిలి నల్లబడివున్న ఆతని రెండు పెదిమలూ భయంవల్ల విడివడ్డాయి. మరుక్షణంలో ప్రేరుకుని ఒక్కగంతులో మామధ్యనుంచి బైటకురికేడు.

“పట్టకోండిరా! యూదువెధవని పట్టకోండి!” అని ఆరిచేరు, కుర్రాళ్ళందరూ.

యూదుబాలుడు పారిపోతాడనే అనుకున్నాను, కాని వాడు పెదవులు బిగించి, శరీరాన్ని కూడదీసుకుని, నడ్డివెనక చేతులుకలిపి అక్కడున్న దడికి జేరబడి నిల్చున్నాడు. ఓక్షణం అట్లాగే నిల్చుని హఠాత్తుగా అన్నాడు :

“మీకో తమాషా చూపించనా?”

స్వప్తమైన కంఠంతో తావీగానే మాట్లాడేవాడతడు. తనను కాపాడుకోడానికి యిదోయెత్తు అనుకున్నాను, మొదట్లో. పిల్లలందరూ వాడిమాటలకు అంగీకారంగా తలలూపి దూరంగా నిలబడ్డారు. కొంచెం పెద్దకుర్రాళ్ళుమాత్రం వాడివైపు కూరగా చూస్తూ, ధిక్కారంగా అక్కడే నిలుచున్నారు.

మా పిల్లవాళ్ళలోకూడా కక్షలకేం తక్కువలేదు. ఓ వీధి పిల్లలకీ రెండోవీధివాళ్ళకీ యెప్పుడూ పేచీలే. అన్నివిషయాల్లోనూ ఒకరు తమకు తీసికట్టేఅని మరొకరి అభిప్రాయం. కాస్త చిన్నపిల్లలు మాత్రం యీ భేదాలనేమీ లెక్కచేసేవాళ్ళుకారు. ఈ సందర్భంలోకూడా మాలోని చిన్నపిల్లవాళ్ళే చొరవతీసుకున్నారు :

“అబ్బాయీ! రా! తమాషా చూపించు, మరి.” అన్నారు, వాళ్ళంతా యేక కంఠంతో.

సన్నటి అందమైన ఆయూదుకుర్రాడు ముందుకి వచ్చేడు. వెనక్కి వాలి, చేతులు నేలకానించి, కాళ్లు పైకిలేపి, చేతుల మీదే నిలబడ్డాడు. ఆతర్వాత రకరకాల మొగ్గులు వేసి చూపుతూంటే చిరుగులగుడ్డలోంచి వన్నెమాసిన వాని శరీరం కనిపించేది. వాడి యెముకలగూళ్ళుకూడా పైకి వచ్చేవున్నాయి. ఇంకోమారు వంగితే ఆసన్నటి యెముకలు విరిగిపోతాడేమో! అనిపించేది. చెమటతో తడిసిన చొక్కా వీపుకి అంటుక పోయింది. ఒక్కక్కఫీటు అయిపోయినప్పుడు చుట్టూవున్న మూలందరివైపు చూచి, నిర్జీవమైన నవ్వు తెచ్చి పెట్టుకునే

వాడు. ఆతని కళ్లు నవ్వివవుడు పెద్దవై బాధతో తెరుచుకున్నట్లుండేవి. ఆనేత్రాల్లో యెంతో ఓరిమీ, గాంభీర్యం తొణికిసలాడేవి. వాడి మొగ్గులూ, పట్టిలూ చూసి పిల్లలంతా ఉల్లాసంగా కేకలువేస్తూ, హుషార్ చేస్తున్నారు. కొందరు వాని ననుకరిస్తూ ఆదుమ్ములో పట్టిలు కొడుతూన్నారు. తమ ప్రయత్నాల్లో నెగ్గిన వాళ్ల అట్టహాసాలతోటి, చేతగాక క్రిందపడి యేచెయ్యో మడతపడినవాళ్ళ యేడ్పులతోటి, అంతా గందరగోళంగా వుంది.

ఇంతలో ఆకుర్రవాడు ఫీట్లు పూర్తిచేసి లేచి నిల్చున్నాడు. మావాళ్ల ప్రయత్నాలకుడా శక్తిమని నిలిచిపోయేయి! అభిజ్ఞానా, అనుభవజ్ఞానా ఐన కళావేత్త ప్రేక్షకులవై పూ, ప్రారంభకులవై పూ చూసినట్లుగా ఆయూదుబాలుడు మావై పు చూసేడు. కొంచెం ఆగి, వాడు,—

“నాకేమైనా యివ్వండి” అనడిగేడు.

అంతా నిశ్శబ్దంగా వున్నారు. ఓచివరనుండి యెవరో కేకేసేరు :

“డబ్బు కావాలా? ?

“అవును”

“బలేరా! : ”

“డబ్బుకై తే మేమూ చెయ్యగలం ! ”

అంతా తలొకమాదిరిగానూ, మాట్లాడుతూన్నారు. వాడు డబ్బుడగడంతోటే కుర్రాళ్ళందరికీ మామూలు కోపం,

అనూయ, అనుమానం వచ్చేసేయి. నవ్వుతూ, వెకిలిగా పరిహాసం చేస్తూ, తిడుతూ ఒక్కక్కచే అక్కడినుంచి ముందుకి సాగిపోతున్నారు. నిజానికి, వాళ్ళదగ్గర చిల్లిడబ్బుకూడా లేదు. నాజేబులో మాత్రం చిల్లర యేడణాలున్నాయి. అవి తీసి యూదుబాలుని చేతిలో పెట్టేను. వాటిని తీసికొంటూ ఆనందంతో 'అభివందనాలు' అని, యింటికి పోడానికి వెనక తిరిగేడు. వాడి వీపుమీద చొక్కా అంటుకుపోయి, నల్లటి డాగులతో వుంది.

“అబ్బాయ్! ఆగు! నడ్డిమీద ఆ డాగులేమిటి?” అని అప్రయత్నంగానే కేకేసేను.

వాడూ ఆగి, వెనక తిరిగి నిదానంగా నాకళ్ళలోకి చూస్తూ, చిరునవ్వుతో అన్నాడు:

“నానడ్డిమీదేనా? మొన్న తిరునాళ్ళలో మొగ్గలేస్తూ, నేనూ, మానాన్నా పై నుంచి క్రిందికి పడిపోయేం. గాయాలు తగిలేయి. నాదెబ్బలు చాలవరకు మానేయి, కాని మానాన్న యింకా మరేచం మీదే వున్నాడు.”

నేను దగ్గరికి వెళ్లి వాడిచొక్కా పైకెత్తేను. ఎడం భుజం మీదినుంచి తుంటివరకూ చీరుకుపోయి వుంది. గాయం మానుపట్టినా యింక పచ్చిగానేవుంది. మొగ్గలు వేస్తూన్నప్పుడు ఇట్టి, గాయం లేగి, రక్తం పైకి చిందింది.

“అబ్బే! ఆట్టే బాధగాలేదు. కొంచెం జిల, నొప్పీ వుందంతే!” అన్నాడా పిల్లవాడు, చిరునవ్వుతో.

నానోట మాటరాలేదు. మూగగానే నిల్చునిపోయేను. వాడు ధైర్యంగా, వీరునిలా నాయెదుట నిల్చుని నాకళ్లలోకి చూస్తూ, ఆరిందాలాగ, గంభీరంగా చెప్ప నారంభించేడు.

“నాపొట్టకోసం యీఫీట్లు చేస్తున్నానని అనుకున్నాడు గదా? అది సరికాదు. మానాన్నకోసం చేస్తున్నా. ఇంట్లో తిండిలేదు. చేత దమ్మిడిలేదు మానాన్న గాయాలతో మంచం పట్టివున్నాడు. అందుచేత నేను సంపాదించక తీరదు. మేఘు యూదులం గనుక అందరూ మమ్మల్ని చూసి అసహ్యించు కోనేవారే, బాధించేవారే. మీదయకి నమస్కారం. వెడతా నండి. సెలవు.”

చకచకా హుమారుగా మాట్లాడుతూ, గిరజాలతో అందంగావున్నతల వంచి నాకు నమస్కారం చేసి, త్వరగా నడిచి వెళ్ళిపోయేడు. ఆధీరయూదుబాలుని మీదినుంచి నాచూపులు తిరిగి రానంటున్నాయి. కాని చుట్టూవున్న యిళ్ళన్నీ నిశ్శబ్దంగా వానివైపు గాఢకళ్ళతో నిష్కరుణగా, నిర్లక్ష్యంగా చూస్తున్నాయి.

ఈ కథైతే చాల సాధారణమైనదే. కాని, తరువాత నాజీనితపు కష్టదినాలన్నిటిలోనూ ఆయూదుబాలుని ధైర్యాన్ని ఓరిమినీ జ్ఞప్తికి దెచ్చుకుని, హృదయాన్ని ఆశతో నింపుకొనే వాణ్ణి.

ఆ రా ధి త

ఆ మేడక్రిందిగదిలో అంతా చెమ్మగా, చీకటిగా వుండీది. కిటికీకి బైట దట్టమైన యిచచిక్కం బిగించేరు. పిండి, దుమ్ము కొట్టుకున్న అద్దాలతలుపులు సూర్యరశ్మిని చొరసెచ్చేవేగావు. కిటికీ కెదురుగా యెప్పుడూ బురదతోటీ, నీటితోటీ నిండిన ఖాళీస్థలం. ఆగదిలో మేము యిరవై ఆరుగురం, సజీవ యంత్రాల్లా జైల్లవారింది మొదలు రాత్రి పడేదాకా విరామం లేకండా దినానికి పద్దానుగు గంటలు పనిచేసేవాళ్లం. గోధుమ పిండి కలపడం, ముద్దలు చేయడం, మద్దించడం, రొట్టెలు— బిస్కెట్లు చేయడం, కాల్చడం, -రోజంతా, ప్రతీదినం యిదే పని.

వీధినపోయే ముప్పివాళ్లకీ నిరుద్యోగ కార్మికులకీ రొట్టెలు—బిస్కెట్లు పడేస్తామేమోనని మాయజమాని కిటికీకి దట్టమైన యిచచిక్కం బిగించి, నందులేకండా చేసేడు.

యజమాని మమ్మల్నెప్పుడూ వెధవా! కుంకా! లంజ కొడకా! అనే పిలిచేవాడు. మా భోజనంలోనికి మాంసానికి బదులు చౌకపారుగా దొరికే సగం క్రుళ్ళిన ప్రేగులే వుడకే యిచ్చి యిచ్చేవాడు. పొగమారి, బూజుపట్టిన కప్పు క్రింద, ఆ రాతిగోడలనడుమ పనిచేయడానికి మాకు ఊపిరి తిరిగేదే కాదు. మాజీవితాలు యెంతో భారంగా, నిస్సారంగా గడు సూండేవి.

మాకు రాత్రి మకాంకూడా ఆ రాతిగదే. బడలిక తీర కుండానే, నిద్దురబద్ధకంతో శ్రదయం ఐదుగంటలకే లేచేవాళ్ళం.

ఇంకా ఆరూ కొట్టకముందే నిశ్శబ్దంగా, ఉదాసీనంగా బల్లల ముందు కూర్చుని, రాత్రి కలిసివుంచిన పిండిముద్దను మర్దించడం, నొత్తడం ప్రారంభించే వాళ్ళం. పిండిని రొట్టెలూ, బిస్కట్లూ క్రింద చేయడం, గట్టిపడినప్పు డాపిండిని పిసికి మర్దించడం,— రోజంతా అవిరామంగా యిదే పని. టీ కెటిల్‌లో నీరు మరు గుతూ శబ్దం చేస్తూ వుండేది. బిస్కట్లు కాల్చేవాడి అట్లకాడ పెనంమీద 'కిక్‌కర్' మని రోజంతా అంటూనే వుండేది.

తెల్లవారింది మొదలు రాత్రి అయేదాకా రొట్టెల పొయ్యి మండుతూంటుంది. దాన్ని రావణాసురుడికాష్టం అనే చెప్పొచ్చు. మంటలు నాలుకలు చాచుకొని పైకి లేస్తూంటే, వాటి నీడలు గదిగోడలమీద ఆడుతూ మమ్మల్ని లెక్కిరిస్తూన్నట్లుండేవి! కథల్లో చెప్పుకొనే రాక్షసుని తలలాగ పొయ్యి మంటలు కక్కుతూ, వేడిగాలి వదులుతూ నల్లటి గాలికన్నాల గుండా విరామంలేని మాపనిని తనిఖీ చేస్తున్నట్లుండేది. గాలి కన్నాలు రెండూ రాక్షసుని నేత్రద్వయంలాగ అల్పమానవుల మైన మమ్మల్ని విసుగ్గానూ, నిరసనగానూ చూస్తూన్నట్లుండే, మాకు భయం గొల్పేవి.

గదంతా, క్రిందా మీదా పిండి దుమ్ము; నేలమీదంతా మాకాలి బూట్లతో వచ్చిపడిన బురద; మండే పొయ్యివల్ల వేడక్కి ఉక్కిరి బిక్కిరి చేసే గాలి; వళ్ళంతా చెమటతో జిడ్డోడుతూ బల్లకి అటు తొమ్మందుగుర్రం, యిటు తొమ్మందు గుర్రం యెదురెదురుగా కూర్చుని, యంత్రాల్లాగ చేతులు కదుపు

తూంటే 'కాలప్రవాహం స్థంభించిందా!' అనిపించేది. మాపనిలో మార్పు లేకపోవడంవల్ల అసలు ఆలోచించాల్సిన పనేలేదు. విసుగు పుట్టించే యీషనికి అలవాటుపడిన మాలవ యవాలు, వాటంతటవే పనిచేసుకు పోయాయి.

మాలో ప్రతి ఒక్కరికీ మిగిలినవాళ్ళని గురించి తుణ్ణుగా తెలుసును. నిత్యమూ గంటలకొద్దీ యెదురెదురుగా కూర్చుని, ఎవటవాళ్ళుచేసే ప్రతి పనీ చూస్తూ, ఆడే ప్రతిమాటా వింటూండడంవల్ల ఒక్కక్కడికి మొహంమీద ఎన్నిముడతలున్నాయో, వాడు మరుక్షణంలో యేం చేస్తాడో, అన్నీ కొట్టినపిండే. కొద్దిరోజుల్లోనే మాకు మాట్లాడాల్సిన అవసరం కూడా కనిపించడం మానేసింది. రోజూ విషయాలేం దొరుకుతాయి గనక మాబోటి బానిసలకి! ఎప్పుడైనా పేచీలు వచ్చినప్పుడు తప్ప మిగతాసమయాల్లో మానంగానే వుండివాళ్ళం. కాని, తన స్నేహితులతో, తోటివాళ్ళతో అస్తమానం పేచీలెవరికి వస్తాయి? మేం ఎప్పుడూ యెరుటివాడితో తప్పలు యెంచేవాళ్ళ మేకాదు. అదీగాక పనితో సగం చచ్చి, నిర్జీవ యంత్రాల్లావున్న మాకు యితరుల్లో తప్పులెంచే శక్తి, అవకాశమూకూడా లేవు. మాట్లాడాల్సిన విషయాలన్నీ అయిపోయి, యింకేం లేకుండా ఐపోయినపుడు నిశ్శబ్దం యెంతో భయం కరంగా వుంటుంది. అసలు సంభాషణే మొదలుపెట్టనివాళ్ళకైతే నిశ్శబ్దత అంత భయంకరంగానూ, బాధాకరంగానూ తోచదు.

ఒక్కొక్కప్పుడు నిశ్శబ్దతంటే భయం వుట్టింది. ఎవరో ఒకడు అలిసిపోయిన గుర్రంలాగ ఒగరుస్తూ, నిట్టూర్చేవాడు. ఇంకొకరు తనమధురస్వరంతో, హృదయబాధను మరపించే గీతాన్ని అందుకొనేవాడు; కాని శీతకాలపు ధూసరాకాశం క్రింద మైదానంలోని చితుకులమంట క్రమంగా సన్నగిలినట్లుగా ఆసన్నని పాటకూడా గదిలోని సాంద్రవాతావరణంలో క్రమంగా తగ్గుతూ, చివరకి ఆగిపోయింది.

ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చినట్లుగా మరొకడు ఆపాలనే ఆండు కునేవాడు. ఆరెండు గొంతులూ కలవడంతో బాలిగా గీతం సాగిపోయింది. ఆ చీకటి కోణంలో తఘక్కని మెరిసినట్లనిపించేది, యీపాట. అందరం గొంతెత్తి పాటలో కలిసేవాళ్లం. పాట సముద్రపు హోరుతో, తరంగాలుగా లేస్తూ, పడుతూ, ముందు కరుకుతూ సాగిపోయింది. ఆ చీకటి గది వెలుతురుతో నిండి నట్లు, గోడలు విశాలంగా జరిగినట్లు అనిపించేది. ఇరవై ఆరు మగగొంతులు కలిపి పాడుతూంటే గదంతా నిండిపోయి, ఆమెడనంతా ఊపేసేది. మాబానిస హృదయాల్లో అనిర్వచనీయమైన మధురబాధ కలిగించి, పూర్వస్మృతుల్ని కలిగించి, పాతగాయాల్ని రేపి, మైమరపించగలశక్తి గలదా పాట !

హఠాత్తుగా మధ్యలో మెవరో ఒకరు తమపాటనాపి, యితరులపాటను వింటూ కాస్తేపు వూరుకుని, మళ్ళీ పాట నందుకొనేవారు. ఇంకోడు బాధపడుతూన్నట్లుగా మూలిగి,

కళ్ళు మూసుకుని పాటవింటూ, కాంతిమయమైన మరో నూతన లోకాన్ని చూపినట్టూ, తానాలోకంలో సంచరిస్తూన్నట్టూ, భావిస్తూ, అనుభూతి నొందేవాడు.

అంతలో పొయిలోని మంట గప్పుమని పైకి లేచేది; రొట్టెలు కాల్చేవాని షోవెల్ యినపపెనం మీద 'టకటక' నునేది. టీ కెటిల్లోని నీరు ఝుంమ్! మని మసలేది. మంటల నీడలు వెక్కిరిస్తూన్నట్లు గోడమీద నాట్యం చేసేవి. మేము మాత్రం మేదీ పట్టించుకోకండా మామూగ ఆవేదనను, సానుభూతి దూరమైన హృదయవేదనను, కష్టమయమైన జీవిత భారాల్ని గూర్చిన పాటలో తన్మయత్వం పొందేవాళ్ళం.

ఇదీ మా జీవితపు గమనం. ఇరవై ఆరుగురం మానవులం ఆరాతిగోడలమధ్య, గోరీలాంటి ఆనేలకొట్టులో రోజంతా చెమటోడ్చి పనిచేసేవాళ్ళం. మాపని చాలా కష్టమైనదే. పైనున్న మూడు అంతస్తుల్ని మా భుజాలమీదే మోస్తూన్నామా అని పించే దొక్కక్కప్పుడు.

ఈ నిరంతర కష్టాలనుంచి తీరణమాత్రం సుఖాన్నిచ్చేవి మాపాటలేగాదు. అంధకారంల్లో సూర్యకిరణం లాగ మరో వస్తువుకూడా మాకు లభించింది. ఆవస్తువును మనసారా ప్రేమించి, ఆరాధించే వాళ్ళమంటే ఆశ్చర్యమేముంది?

మాఆరాధ్య వస్తువేదో చెప్పనా?

ఆమేడ రెండో అంతస్తులో బంగారు జరీపని చేసేవాని

కొట్టుతుంది. అందులో బుటేదారీ పనిచేసే యువతులెందరో వుంటారు. వాళ్లలో 'టాన్యా' అనే పదహారేళ్ల పడుచు ఒకతె వుండేది. ఆమె ప్రవీడినం వ్రదయమే పనిలోకి వెళ్లేముందు మమ్మల్ని పలకరించేది.

మా కొట్టుకి అద్దాల తలుపులుండివని చెప్పేనుగదా ? ప్రవీడిదయం ఆతలుపులవద్ద అప్పుడే వికసించిన గులాబీలాంటి తన ముఖాన్ని ఒత్తి, విసీలనేత్రాలతో నవ్వులొలికిస్తూ, మృదువైన కంఠంతో, విస్మయంగా కేకేసేది :

“ఏమయ్యా! చిన్నిభై దీబూ! నాకేం బిస్కట్లులేవూ?”

ఈపిలుపు కోసమే యెదురు చూస్తూన్నట్లుగా అందరం అటువైపే తిరిగే వాళ్ళం. మధురంగా నవ్వులొలుకుతూన్న టాన్యా చిన్నిముఖాన్ని చూసేటప్పటికి మా అందరి హృదయాలూ ఆనందంతో నిండిపోయాయి. తలుపుటద్దానికి ఒత్తుకున్న చిన్నముక్కు, సగం తెరచిన యెర్రటి పెదవులమధ్య తెల్లని పలువరసా, అమాయకమైన నీలికళ్ళూ మాచూపులకి విందుగా వుండేవి. ఒకరోజుకరు తోసుకుంటూ టాన్యాకి తలుపు తెరవడానికి పరుగెత్తే వాళ్ళం. ఆమె లోని కడుగుపెట్టి, జీరాడే గొనుకుచ్చెళ్లు చేతుల్లో పైకెత్తి పట్టుకుని, తల ఒరగా వంచి, చిరునవ్వుతూ నిల్చునేది. చిక్కటి తలకట్టు భుజాలమీదుగా రొమ్మలమీద పడి కదులుతూంటే, మేమందరం వికృతంగా దుమ్ముకొట్టుకునేవన్న తలలు వంచి ఆదేసీమూర్తికి స్వాగత మిచ్చేవాళ్ళం. ఆమెకోసమే ప్రత్యేకించి దాచుకున్న భావాల్ని,

బహుజాగ్రతగా యెంచిన మృదువైన మాటలతో వెల్లడించే వాళ్ళం. ఆమెతో మాసంభాషణ యెంతో సౌమ్యంగావుండేది. అసలే మోటు అయిన మాగొంతుకలకు మార్దవం వచ్చేది. ఇంత యెందుకు? ఆమె రాక మా అందరిలోనూ బ్రహ్మాంశమైన మార్పు దెచ్చేది. బిస్కెట్లు కాల్చేవాడు పెనం మీది నుంచి దోరగా కాలిన తాజాబిస్కెట్లు తీసి, ఆమె వొడిలో వేసేవాడు.

“టాన్యా! త్వరగా వెళ్లిపో! యజమాని చూసేడంటే పూయికోడు.” అని ప్రతీసారీ హెచ్చరించేవాళ్ళం.

ఆమె నిర్లక్ష్యంగా నవ్వేసేది.

“అయ్యో! పిచ్చిఖై దీలూ! వెళ్లిపోతాలే.” అని, మెల్లిగా అడుగులేస్తూ, చుంచులా నిశ్శబ్దంగా వెళ్లిపోయాది, టాన్యా.

ఆమె వెళ్లిపోయిన చాలనేపటివరకూ ఆమెని గురించే కులాసాగా మాట్లాడుకొనేవాళ్ళం. ఆమాటల్లోకూడా కొత్త వేమీలేవు. చర్చితచర్చణంగా రోజూ అవేమాటలు. మాలో కాని, ఆమెలోకాని ఏం నూర్చుంది కనక, మామాటల్లో మార్పు రాడానికి?

పరిసరాల్లోనూ, పరిస్థితుల్లోనూ యే మార్పులేకుండా జీవించడం యెంతో దుర్భరంగానూ, భయంకరంగానూ వుంటుంది. ఆపరిస్థితుల్లో జీవించేవాని బ్రతుకు బ్రద్దలుకాకుంటే కాలం గడుస్తూన్నకొద్దీ వానికది మరీ దుర్భరంగానూ, వీడకల

గానూ పరిణమించక తప్పుదు. కాలం గడపడానికిని మాలో మేము తరుచుగా స్త్రీలను గురించికూడా మాట్లాడుకోడం కద్దు. ఐతే ఆమాటలు మాకే ఒక్కక్కప్పుడు అసహ్యంగా తోచేవి. మాకు పరిచితులైన స్త్రీలుకూడా అంతగా గౌరవం కలవాళ్లు కారులేండి. కాని టాన్యానిగురించి మాట్లాడుకునే టప్పుడు ఒక్క చెడ్డమాటేనా రానిచ్చేవాళ్లం కాదు. మాలో యెవరూ ఆమెని తాకడానికేనా ప్రయత్నించలేదు. ఆమెతో చనువు తీసికొని సరసంకూడా యెవరం ఆడేవాళ్లం కాదు. ఇంతకీ యివన్నీ జరగడానికి ఆమె మాదగ్గర ఆప్టేసేపుండేదే కాదు. ఆకాశం నుండి జారే ఉల్కలా ప్రత్యక్షమై, మరుక్షణంలో మాయమయ్యేది. అదీ కారణం కాకపోతే, నిర్మల శౌందర్యమే మాలోకూడా మర్యాదను కలిగించిందేమో!

టాన్యా యెంతో అందంగా వుండేది. వెన్ను విరిగే బానిసచాకిరీ మమ్మల్ని నిర్జీవంగానూ, పశువులుగానూచేసినా, మేమూ మనుష్యులమే. ఇతర మానవులందరికివలెనే మాకూ ప్రేమించడానికి ఒక వ్యక్తి కావాలి. ఎవరినీ ప్రేమించకండా మేమూ వుండలేము. ఆమెకంటే మంచివాళ్లనీ, అందమైన వాళ్లనీ మేమెరుగం. ఆమెగాక యింకెవరూ మమ్మల్ని ఇలాక రించినవాళ్లు లేరు. ఆమెడలో యెందరో స్త్రీపురుషులున్నా, మేము టాన్యానే ఆపురాలుగా, ఆత్మీయబంధువుగా చూసు కునీ వాళ్లం. మేమిచ్చే బిస్కట్లతోనే బతుకుతూన్నదానిగా,

మూలోనే ఒకజెగా భావించి, ఆమెకు బిస్కత్తులిచ్చే బాధ్యతను రోజువారీగా పంచుకున్నాం! మా ఆరాధ్యదైవానికి అర్పించుకునే నిత్యనైవేద్యం కంటే పవిత్రమైన విధిగా తయారై కూర్చుందీ అలవాటు. రోజురోజుకూ ఆమెపై 'మా అభిమానం బలపడుతూ రావడంతో రొట్టెలూ, బిస్కత్తులతోబాటు ఆమె అడగకుండానే మా సలహాల్ని కూడా యిచ్చేవాళ్లం. ఇంకా వెచ్చగా వుండే దుస్తులు వేసుకోమనీ, మేకమెట్లు మెల్లిగా యెక్కమనీ, కట్టెలు కొంచెం కొంచెంగానే మొయ్యమనీ, — యిత్యాది. అంతకంటే ఏమున్నాయి లేండి. టాన్యా మా సలహాల్ని చిరునవ్వుతో వినేదేకాని ఆచరించేదికాదు. ఆమె మా అమూల్యమైన సలహాల్ని ఆచరణలో పెట్టలేదే అని మేము విచారించనూలేదు. ఆమెను మేమంతగా ప్రేమిస్తూన్నామో చూపడమే మా ఆశయం.

ఆమె మా సహాయాన్ని తరుచుగా కోరుతుండేది. బరువుగానున్న స్టోర్సు తలుపు తెరవమనో, కట్టెలు కొట్టిపెట్టమనో; ఆమె అడిగిందే తడవుగా ఆపనులన్నీ సంతోషంగా, సగర్వంగా చేసిపెట్టేవాళ్లం. కాని మూలో యెవరైనా తన చిరిగినచొక్కాకాస్త కుట్టిపెట్టమంటే ఆమె అనవ్యయితో నవ్వుతూ, —

“ఇంకేం కోరికల్లేవూ? బలే వాడివే!” అనీది.

అటువంటి కోరిక వెలిబుచ్చిన ఆ విడ్డూరపు వ్యక్తిని మేమంతా కలిసి వేళాకోళం చేసేవాళ్లం. ఆమెను మాకేమీ

నాయం చేయమని ఎప్పుడూ అడగలేదు. మేము ఆమెను ప్రేమించేది అంతే. అంతా అందులోనే యిమిడివుంది. పురుషు డెవరినో ఒకరిని ప్రేమించకుండా వుండలేడు. మేము టాన్యాను ప్రేమించక తప్పదు. మాకు ప్రేమాస్పదు లిం కెవ్వరూలేరు.

ఎప్పుడైనా మాలో ఒకడు వున్నట్టుండి అనేవాడు :

“మనం టాన్యాను గురించి యింత తాపత్రయ పడు తూన్నా మొదకు ? ఆమెలో ఏముందని ?.....?”

అందరం వాడిమీద విరుచుకు పడివాళ్లం. అంతే, వాడినోరు మూతబడేది. మా ప్రేమకు ఏదో ఒక ఆధారం వుండితీరాలి. మాకు టాన్యాలోనే ఆ ఆధారం దొరికింది. మేము ఆమెని మాప్రేమకీ, శ్రద్ధాభక్తులకీ నిధానంగా చేసుకున్నాం. మా యిరవై ఆరుగురు బానిసలకూ ఆమె పవిత్రవ్యక్తి. ఎవడు వ్యతిరేకంగా మాట్లాడినా మాకు శత్రువే. నిజానికి టాన్యా మంచిది గాకపోవచ్చు. కాని యిరవై ఆరుగురుకీ ప్రేమాస్పద మైన వ్యక్తిని యితరులందరూ కూడా ప్రేమించాల్సిందేనని మా వూహ. లేకపోతే వూరుకోలేం.

*

*

*

*

*

మాయజమానికి బిస్కట్లు దుకాణమేగాక మరోమిథాయి కొట్టుకూడా వుంది. అది ఆ మేడ క్రిందభాగంలోనే మా చీకటి కొట్టుకి ప్రక్కనే వుంది. దానికీ మాకూ మధ్య నొక గోడేలడ్డు.

మితాయిలు చేసే పనివాళ్లు నలుగురుండేవారు. వాళ్లెప్పుడూ మాచాయలకే వచ్చేవాళ్ళుకారు. మాపనికంటే తమపని గొప్పదనీ, అంచేత మాకంటే తాము అధికులమనీ వాళ్ళ ప్రదేశ్యం. ఎప్పుడైనా పెరటి ఆవరణలో తారసిల్లినప్పుడు మావైపు నిల్లత్వంగా చూస్తూ, తిరస్కారపూర్వకంగా నవ్వేవాళ్లు! వాళ్ల దుకాణంలోకి మమ్మల్నెవరీ వెళ్లవద్దని యజమాని హుక్కుం. ఖరీదైన మితాయిలూ అవీ మేము దొంగిలిస్తామని అతని భయం. మితాయిపనివాళ్లని చూస్తే మాకు అసూయగా వుండేది. ఔను! అది సహజమే కదూ? వాళ్లపని తేలిక, కూలి యెక్కువ! వాళ్ళకి మంచి తిండి పెడతారు; వాళ్ళు పని చేసేగది కొంచెం విశాలంగానూ, వెలుతురుగానూ కూడా వుంది; వాళ్ళ బట్టలు శుభ్రంగానూ, శరీరాలు ఆరోగ్యంగానూ వుంటాయి! ఇన్ని ప్రేమలుంటే మాఅసూయకు కారణం వుందంటారా? మేం పిండికొట్టుకుని, చీకటిగా, తేమగావున్న గదిలో పనిచేయాలి; వెన్ను విరిగే బండచాకిరీ; అందరం పాలిపోయినట్లుండేవాళ్ళం; మాలో ముగ్గురుకి సుఖరోగాలు, ఒకడికి పక్షవాతం, చాలమందికి చర్మరోగాలూ వున్నాయి. సెలవురోజుల్లోనూ, విశ్రాంతి సమయాల్లోనూ వాళ్ళు మంచి దుస్తులూ, బూట్లూ వేసుకుని తిరిగేవాళ్ళు. యిద్దరిదగ్గర చేతి హార్మోనియంలుకూడా వున్నాయి! పట్టణంలోనూ, పార్కుల్లోనూ షికార్లు కొట్టేవాళ్ళు. మురికి గుడ్డలతోటీ, మాసికల

బూట్లతోటి అసహ్యంగావున్న మమ్మల్ని పోలీసువాళ్ళు పార్కులోకి రానిచ్చే వారే కాదు. ఇన్ని భేదాలున్నాక వాళ్ళు మేమూ సమానఫాయాలో, స్నేహంగా వుండడాని కేమైనా అవకాశం వుండంటారా?

మితాయి కొట్టలో పనిచేసే మేస్త్రీ తప్పతాగుకూం టాడు. యజమాని వాణ్ణి తీనేసి, యింకో కొత్తవాణ్ణి పనిలో పెట్టేడు. వాడు పూర్వం షటాలంలో పనిచేసినవాడు. ఆసోల్లరు కొంచెం పోకిల్లా. సిల్కుచొక్కా వొడుక్కుని, జేబుగడియారం, బంగారు గొలుసూ పెట్టుకుంటాడుట. ఆపోకిల్లాగాడిని ఓమాటు చూద్దామని మావాళ్ళు అస్తమానూ వసారాలోకి పరుగెత్తే వాళ్ళు. కాని, వాడంతటవాడే ఓరోజున మాదుకాణంలోకి వచ్చేడు. కాలితో తలుపునెట్టి, లోపలికి వచ్చి గుమ్మంలో నిల్చునే మమ్మల్ని పలకరించేడు :

“వందనాలు! వందనాలు! నేస్తాలూ! మీపని బంగారం గానూ. అస్తమానం పనేటయ్యా!”

మంచులాంటి చల్లనిగాలి లోపలికి వచ్చి, పొగలా వాడి కాళ్ళమాట్టూ అలుముకుంది. మెలేసిన మీసాలక్రిందినుంచి పచ్చటి షళ్ళు కనిపించేలా యికిలించి, మాఅందరికేసీ చాలనగా చూస్తూ నిల్చున్నాడు. వాడికోటు నిజంగా చాలా ఖరీదైనదే! నీలిరంగు పువ్వులూ, యెర్రటి బొత్తాలూ దానిమీద కుట్టి వున్నాయి. జేబులో గడియారం, గొలుసూ కూడా వున్నాయి!

వాడు మాంచిబలంగా, పొడుగ్గా, చూడ్డానికి బాగా
వున్నాడు ; కళ్లు స్నేహాన్ని సూచిస్తున్నాయి. శుభ్రమైన తెల్లటి
టోపీ, నెత్తిమీద ; పొడుగాటి అంగీ క్రిందినుంచి నల్లటిబూట్లు
మెరుస్తూ, అందంగా వున్నాయి.

“తలుపుముయ్యి!” అని మర్యాదగానే కేకేశేడు,
మా మేస్త్రీ. అతడు సావధానంగా తలుపువేసి, మాదగ్గరికి
వచ్చి, యజమాని సమాచారం అడుగుతూంటే, మేమందరం
యేకగ్రీవంగానే జవాబిచ్చేం. యజమాని వల్లి కసాయివాడనీ,
దొంగవెధవనీ, బానిసవ్యాపారనీ,— ఇంతెందుకూ, యజమాన్ని
గురించి యెంచెప్పాలో అవన్నీ యేకరువుపెట్టేం. మేం అన్న
మాటలన్నీ పుస్తకాల్లో రాయడానికి యెవరూ ఒప్పుకోరు.
మా మాటలన్నీ వింటూ, సావధానంగా మీసం మెలి
త్రిప్పుతూ, అమాయికంగా చూస్తూనే, హఠాత్తుగా అడిగేడు:

“ఇక్కడ చాలమంది పడుచు లున్నట్టున్నారే?”

మాలో కొందరు యేమీ యెరగనట్లు చప్పరించి వూరు
కున్నారు. మరికొందరు క్రేగంట చూస్తూ, చిరునవ్వు నవ్వేరు.
ఒకడు మాత్రం అన్నాడు,—

“మేడమీదకొట్టులో నొమ్మండుగురు పనిచేస్తున్నారు.”

“వాళ్లు మీకు బాగా వుపయోగ పడుతున్నారా?”
అన్నాడు సోల్జరు కన్నుకొడుతూ.

వాడిప్రశ్న కొంచెం యిబ్బందిగా వున్నా, ‘అందరం

నవ్వేసేం. 'మేమూ యీవిషయాల్లో గ్రంథసాంగులమే' నని వాడికి తెలియజెప్పాలని మాలో చాలామందికి కోరిక వుంది గాని అది మనస్సులోనే వుండిపోయింది. ఒక్కడూ అందుకు సాహసించలేదు. ఇంతలోనే మాలో ఒకడు మెల్లిగా సమర్థనగా,—

“మేం అటువంటివాళ్లం గాము!” అన్నాడు.

“ఛాను! అవి మీకేం నచ్చుతాయి?” సోల్జరు మమ్మల్ని పరకాయించి చూస్తూన్నాడు.

“మీరు సరైన మగాళ్లుకారు. మీలో అటువంటిచేవ వున్నట్లు కనిపించదు. ఆడాళ్ళు చొరవగా వున్నవాళ్లంటే యివ్వు పడతారు! మీలాంటివాళ్ళు ఏం ఆసతారు, వాళ్లకి? బలమైన, ఘట్టిశరీరం కొరతారు, వాళ్లు. ఆడాళ్లకంతా టిప్ టాప్ గా వుంటేగాని నచ్చదు! ఇల్లాంటి కండపుష్టిగల దండ చూసేరంటే వసులుతారా!”

అంటూ కుడిచేయ్యి జాపి, చొక్కా పైకి మడిచి, తెల్లగా, బలంగా కండలుదీరి, రాగివెంట్రుకలతో నిగనిగలాడే చేతిని చూపించేడు.

“తొడలు, గుండెలు, అన్నీ బలంగా వుండాలి. ఎప్పుడూ సరికొత్త ఫాషన్ గా నీటుగా తయారవాలి. చూసేటప్పటికే నచ్చేలా వుండాలి. ఆడాళ్ళంతా నేనంటే పైపైన పడతారు. నేను వాళ్ళని పిలవను, చివరకి సైగకూడా చేయ్యను.

ఒక్కక్కసారి నలుగురైదుగురు కూడా నావెంట బడు తూంటారు.”

వాడక్కడున్న పిండిబస్తామీద కూర్చుని, స్త్రీలు తన్నెలా ప్రేమిస్తారో, తాను వాళ్ళతో యెంత చనువుగా వుంటానో చెప్పుతూ చాలసేపున్నాడు. తరువాత సావధానంగా లేచి, తలుపు తీసికొని వెళ్ళిపోయేడు. తలుపు మూసేసి, చాల సేపటివరకూ వాడిమాటల్ని వాణ్ణి గురించి ఆలోచిస్తూ మూసంగా కూర్చుని పోయేము. ఉన్నట్టుండి అందరం ఒక్కసారే మాట్లాడ నారంభించేం. వాడంటే మాఅందరికీ నచ్చిందని మాసంభాషణలో వెల్లడయింది. వాడెంత మంచివాడు ! నన్ను ముట్టుకోకోయ్ ! అని వుండకండా, తంతటనే వచ్చి పలకరించి, బాతాఖానీ వేసిపోయేడు. ఇంతవరకూ మరెవ్వడూ మాతో యింత స్నేహంగా మనసిచ్చి మాట్లాడినవాడే లేడు ! మేడ మీద పనిచేసే యువతులందరిమీదా వాడు విజయం సాధిస్తాడు. వాళ్ళా ! ఆ ఆడాళ్ళ కెంతపొగరు ! ఎప్పుడైనా వసారాలోగాని, పెరట్లోగాని తారసిల్లి క్షే మమ్మల్ని ఎంత తిరస్కారంగా, చూసీవాళ్ళు ! మేం అక్కడ యెదుట లేనట్లే, మేము వట్టి పనికిమాలిన బొమ్మలమైనట్లే చూసేవాళ్ళు ! వాళ్ళు మమ్మల్ని అంత నిరసనగా చూసినా, మేముమాత్రం వాళ్ళని మెచ్చుకోకుండా వుండలేక పోయేవాళ్ళం. వాళ్ళు శీతాకాలంలో చక్కటి ఉన్నికోట్లూ, అందమైన వెచ్చటి టోపీలూ ధరించేవాళ్ళు ; వేసవిలో పల్చనిగొనులు తొడిగి

టోపీలో పువ్వులగుత్తు లలంకరించుకునేవాళ్ళు. నీటుగా, అందంగా వుండే ఆయువతుల్ని మెచ్చుకోకండా యెట్లావుండ గలమో చెప్పండి. కాని మాలో మేము సంభాషించుకొనే టప్పుడు మాత్రం వాళ్ళనిగూర్చి మేమునుకొనే మాటలేగనక వాళ్ళు వింటే సిగ్గుతోటి, అభిమానంతోటి చావాల్సిందే !

“వాడు మన టాన్యాని పట్టెయ్యడుకదా? కొంపతీసి!” అన్నాడు మా మేస్త్రీ ఎంతో ఆదుర్దాగా.

ఆ మాటలు మమ్మల్ని గాభరా పెట్టేయి. ఎవరూ మాటాడలేదు. వీడిమాటలసందడిలో టాన్యానే మరిచిపోయేం.

మాలో కొందరు టాన్యా అంతటి నీచానికి ఒడబడ దన్నారు ; మరికొందరు ఆమె వాణ్ణి తిరస్కరించలేదేమోనని సందేహించేరు; మిగతావాళ్ళు టాన్యాని వాడు వెంటాడుతే దేహశుద్ధి చేసుకొన్నాడే నన్నారు. చివరకి మాచర్చకి పర్యవ సాసంగా సోల్జర్నీ, టాన్యానీ కనిపెట్టి వుండాలనీ, టాన్యాను వాడి విషయంలో హెచ్చరించాలనీ నిశ్చయానికి వచ్చేం.

నాలుగు వారాలు గడిచేయి. ఈలోగా సోల్జరు మిథాయిలు వండడం, జరీపని చేసే యువతులతో సికార్లు కొట్టడం, అప్పుడప్పుడు మాదగ్గిరకి వచ్చి కూర్చుని మీనం మెలేస్తూ, తమకంతో పెదవులు చప్పురిస్తూ, బాతాఖానీ వేయడం చేస్తూండేవాడు. స్త్రీల విషయంలో తన విజయాన్ని గూర్చి మాతో మళ్ళీ వాడెత్తేవాడేగాదు.

టాన్యా ప్రతిదినం ఉదయం మామూలుగా వస్తూనే వుంది. మాతోటి మామూలుగానే ఉల్లాసంగా, చనువుగా సంభాషించి బిస్కట్లు పట్టుకుని వెళ్ళిపోవేది. ఒకటి రెండు సార్లు ఆమెతో సోలరు ప్రసంగం తెస్తే, వాణి పరిహాసంచేస్తూ ‘చూపులగొడ్డు’ ‘తిగురుడు గుడ్ల గిత్త’ అనీ తిట్టి దిగబార పోసింది. దానితో మా మనస్సులు కుదుటబడ్డాయి. జరిపని యువతులు వాడితో యెల్లా తిరుగుతూన్నారో చూసేక, టాన్యా అంటే మాకు గౌరవప్రేమ లభికం అయ్యేయి. ఆమె ప్రవర్తన మాఅందరి గౌరవాన్నీకూడా హెచ్చించిన ట్లనిపించింది. మేమూ ఆమె ననుకరించే సోలరును లెక్కచేయకండా మాట్లాడే వాళ్లం. టాన్యా మాకు ప్రియతమమైనదై, ఆరాధ్య దై వమయింది. ప్రతిదినం వుదయమే ఆమెకు ఎంతో ప్రీతితో నిత్యనై వేద్యం సమర్పించుకొనే వాళ్ళం.

ఇట్లావుండగా ఓరోజున సోలరు మాదగ్గరకి వచ్చేడు. ఆరోజున కాస్త ఊసుమీద వచ్చేడేమో అదేపనిగా నవ్వు తూన్నాడు. నవ్వేందుకని అడిగినమీదట వాగనారంభించేడు.

“వాల్లిద్దరూలేరూ, లిడ్కా, గ్రిమ్కా, -వాళ్ళు నిన్న నాకోసం రామరావణయుద్ధం చేసేరు; వాళ్ళు కలియబడి రక్తు కోడం చూసితీరాలి! హ్లా! హ్లా! ఒకతె రెండోదాన్ని జుట్టు పట్టుకుని, వరాండాలో క్రిందే పడేసి, మీదెక్కి కూచుంది! హ్లా! హ్లా! హ్లా! వాళ్ళు ఒకరి మొహం ఒకరు బరుక్కుని,

ముక్కలు వీకేసేరు. చూసిన వాళ్ళు నవ్వలేక చచ్చిపోయే రంటే నమ్మండి! ఆడాళ్లు నరిగ్గా కొట్టడోక అట్లా రక్కుకుంటారే?”

మాట్లాడుతూనే వెళ్లి బెంచీమీద కూర్చున్నాడు. వాడి ఉల్లాసం, సంతోషం, సంతృప్తి చూస్తే కళ్ళు కుడుతూన్నాయి. కూర్చుని అదే పనిగా నవ్వుతూంటే మాకు నోట మాటలే పెగిలి రాలేదు వాణ్ణి చూస్తే మాకు యీసారి అసహ్యం కూడా వేసింది.

“ఆడాళ్ళ విషయంలో నా అదృష్టం చూస్తే నాకే ఆశ్చర్యం! ఎందుకూ! ఒక్కసారి కన్నుకొడతాను తే! కుక్కల్లా నావెంట బడతారు! దాని తస్సాదియ్యా!”

రాగి వెంట్రుకలతో మెరుస్తూన్న తెల్లటి చేతుల్ని పైకెత్తి, మోకాళ్ళమీద చరుచుకున్నాడు. తనకు స్త్రీలు అంత సులభంగా లొంగిపోవడాన్ని గూర్చి ఎంత ఆశ్చర్యపడుతూన్నాడో వాడి కళ్ళల్లోనే ద్యోతక మవుతుంది. బలిసి, యెర్రగావున్న వాడిముఖంలో ఆత్మసంతృప్తి, సంతోషం తాండవమాడుతున్నాయి. లాలసతో పెదవుల్ని మాటిమాటికీ నాక్కుంటూన్నాడు.

మా మేస్త్రీ కోపంగా పొడుగాటి షోవేల్తో పెనం మీద కొడుతూ, ధిక్కారంగా అన్నాడు:

“ఘోటకూర మొక్కలు లాగడాని కెంత కావాలి?

చేవ ప్రన్నవాడివై తే తాటిచెట్టు పీకు, చూస్తాం!”

“అఁ! ఏమిటీ? నీ వ్రద్దేశం?” ఎంతో ఆశ్చర్యంగా అడిగేడు సోల్జరు.

“అబ్బే! ఏం లేదులే.”

“చెప్పు? చెప్పితిరాని.”

“ఏంలేదు. నోరు జారిందంతే!”

“అగు! అక్కడ అగు! సంగతేమిటి? తాటిచెట్టేమిటి? చెప్పాలి!”

మేస్త్రీ ఏమీ జవాబివ్వకుండానే పోవేల్ తో బిస్కట్లు పెనంమీద వేస్తూ, కాలినవాటిని హడావుడిగా తీసి బైట వేస్తూ, తనపని చూసుకుంటూన్నాడు. కుర్రాళ్ళు వేడిబిస్కట్లని అక్కడే దారానికి దంపగా గ్రుచ్చుతూన్నారు. సోల్జరు ప్రశ్నే మరిచిపోయినట్లు ఎవరిపని వాళ్ళు చూసుకుంటూన్నారు. సోల్జరులో ఆరాటం బైలుదేరింది. లేచి నిల్చుని, చెక చెకా అడుతూన్న పోవేల్ తగులుతుందనేనా చూడక మేస్త్రీ దగ్గరికి వెళ్ళేడు.

“చెప్పు. అదెవరో చెప్పు? నన్నా? నన్ను తిరస్కరించే ఆడది వుందా? అహఁ! లేదు! నువ్వు అల్లాంటి అవమానకరమైన మాటంటావా?”

సోల్జరు నిజంగా యెంతో బాధపడుతూన్నట్లుగానే కనిపించేడు. స్త్రీలను పాడుచెయ్యగల శక్తి తప్ప వాడికింకేముంది,

గర్వపడడానికి? ఆ ఆకర్షణ గాక మరేమీ చెప్పుకోదగింది లేదు, వాడిలో. దాన్ని చూసుకొనే తానూ ఒక మనిషినే అని వాడు గర్వంగా తలయెత్తుకుని తిరుగ గలుగుతున్నాడు.

ప్రపంచంలో ఒక తరహా మనుష్యులున్నారు. వాళ్ళు తమ శారీరక, హృదయదౌర్బల్యాల్నే, వ్యాధుల్నే గొప్పగా చెప్పుకుంటూ, వాటినే తమ పెద్దగా భావిస్తుంటారు! ఆ దౌర్బల్యాల్ని గూర్చే బడాయి చెప్పుకుంటూ, వాటితోనే బాధపడుతూ, వాటిమీదే పితూరీలు చెప్పుకుంటూ, యితరుల దృష్టిని ఆకర్షించేందుకు యత్నిస్తుంటారు, యీ జనం. వీటి వల్లనే యితరుల సానుభూతిని పొందుతారు కూడాను. ఈజబ్బులు తప్పితే వీళ్ల వద్ద చెప్పుకోతగ్గ దింకేమీ వుండదు! ఈజబ్బు తొలగించండి, దాన్ని కుదర్చండి, -బస్, దానితో వాళ్ళపని ఆఖరు; తమ జీవితాధారమే, వునాదే కూలిపోయి నట్లు మధనపడతారు. కొందరు మానవుల జీవితాలెంత నిస్సారంగా వుంటాయంటే వాళ్ళు నహజంగానే తమ దౌర్బల్యాల్ని గూర్చి ఆనందపడుతూ, వాటిమీదే జీవించాల్సి వస్తుంటుంది! అదేగాదు. తరుచుగా మానవుడు నిస్సారమైన పీడకలలాంటి జీవితంమీద విసిగిపోయి కూడా దుర్మార్గాలకి పూనుకుంటూంటాడు.

సోలరుకి యీ మాటలు చాలా అవమానకరంగా తోచేయి. ఆతడు బిగ్గరగా అరిచేడు :

“చెప్పు! ఎవరో చెప్పు? ఏ?”

“చెప్పాలా?” హఠాత్తుగా మేస్త్రీ వాడివైపు తిరిగి
అడిగేడు.

“ఓను!”

“టాన్యా తెలుసుగాదా?”

“అఁ!”

“సరే, అక్కడే, ప్రయత్నించి చూడు!”

“నేను?”

“ఓను! నువ్వే!”

“ఆమెనా? అది నాకో లెక్కా? థూత్!”

“చూస్తాం కదూ!”

“మీరే చూస్తారులే! హ్లా! హ్లా! హ్లా!”

“ఆమె నీమొహన...”

“నాకో నెలరోజులు గడువు!”

“ఏం డచ్చలు కోస్తావు, నువ్వు!”

“పోసీలే! పదిహేనురోజులు చాలు! ఋజువుచేస్తా! ఎవ
గన్నావు? టాన్యా! థూత్!”

“సరే, పోరా! దానిలో అడ్డంలే!”

“పదిహేనురోజులు—చాలు! పని జరిగిపోతుంది! అఁ!

నువ్వా...”

“బై టికి ఫో! విసిపిస్తూందా!”

మేస్త్రీకి ఉన్నట్టుండి మహాకోపం వచ్చేసింది—పోవేలో పైకెత్తి యుభిపించేసరికి సోల్జరు తెర్రమొహంపేసి, తూలుతూ తప్పుకున్నాడు. మాకేసి చూస్తూ, ఒక్కక్షణం ఆగి, మెల్లిగా, కసిగా అన్నాడు.

“అహః! అట్లాగా! ఐతే సరే!”

ఈవేచీ జరుగుతూన్నంతసేపూ మేము తన్మయులమై వింటూ, మానంగానే వుండిపోయాం. సోల్జరు వెల్లిపోగానే అందరం ఒక్కసారిగా బిగ్గరగా మాట్లాడనారంభించేం.

మాలో ఒకడు మేస్త్రీ నుద్దేశించి, అన్నాడు :

“నువ్వు చేసినపనేం బాగులేదు, పావేల్!”

“నీ పనేదో చూసుకో!” అని క్రోధంతో అరిచేడు, మేస్త్రీ.

సోల్జరుకు బాగా సహలం అంటిందనీ, టాన్యాకి ప్రమాదం దగ్గర్లోనే వుందనీ మేం పసికట్టేం. కాని అదే సమయంలో యింకో కుతూహలం మమ్మల్ని కాలుస్తూంది. ఏం జరుగుతుంది? సోల్జరు మీద టాన్యా వ్యామోహపడకుండా నిలువ గలుగుతుందా!

“టాన్యా వీడికి లొంగడమా? ఛా! ఆమెని పట్టడానికి ఎవడితరం! వీణ్ణి తిరస్కరించి తీరుతుంది!”

అందరం ఏకకంఠంగా, గాఢవిశ్వాసంతో అరిచేం. అదే మా ఆశ, మా మధురస్వప్నం.

మా దేవత యొక శక్తి పరీక్షించాలని మాలో తీవ్ర మైన ఆకాంక్ష బైలుదేరింది. మా దేవత అలాటికశక్తిమంతురాలనీ, ఈ అగ్నిపరీక్షలో జయమంది దుర్నిరీక్ష్యంగా బయల్పడుతుందనీ ఒకర్నొకరం విశ్వసింప చేయడానికి మేము చాలా ప్రయత్నించేం. ఇదెంతవరకు పోయిందంటే సోల్జరును యింకా పురస్కించి వుండాల్సిందనీ ; వాడు యీ పేసీ మరిచిపోతాడేమోననీ మాకు సందేహం గలిగింది. ఆరోజు మొదలుకొని మా జీవితమే మారిపోయింది. అననుభూతపూర్వమైన మానసికాందోళనా, నరాల్ని నమిలే ఆత్మతా మాలో ప్రవేశించింది. ఒకరితో ఒకరం వాదిస్తూ రోజులురోజులే గడిపేవాళ్లం ; మా తర్కబలం నైశిత్యాన్ని బాందింపి ; ఆరోజుకారోజు మా సంభాషణః పటుత్వమూ హెచ్చింది. మేం రాక్షసులతో పందెం గాస్తూ న్నట్లూ, ఆంధ్రలో టాన్యాను పణం ఒడ్డినట్లూ అనిపించేది. సోల్జరు టాన్యాను వెంటాడుతూన్నట్లు విన్నపుడు మాలో మధురమైన భీతి అంకురించి, మా జీవితాలు యెంతో కుతూహలకరంగా కనిపించేయి. మేము పరధ్యానంగా వున్నట్లు కనిపెట్టి మాయజమాని రోజూ కలిపే పిండిని మూడువందల పౌనులదాకా హెచ్చించేడు. కాని అంత బరువుపనిచేస్తూ కూడా మేం అలిసిపోలేదు. అసలు పనియొక్కవ చేసేడనే సంగతే మేం గమనించలేదు ! రోజంతా టాన్యాపేరు మా నాలికచివరే వుండేది. ప్రతీదినం మేము ఆమె రాకకోసం ఓ రకమైన ఆగు

ద్దాలో నిరీక్షిస్తూండేవాళ్లం. ఒక్కక్కప్పుడు టాన్యా మా దగ్గరికి వచ్చినట్లూ, ఆమె యెంతో యిదిగా మారిపోయినట్లూ నూ మనోనేత్రం ముందు కనిపించేది. మాలో యింత రభస జరుగుతూన్నా ఎవ్వరమూ ఆమెని గురించిన యీ పేసీని వెల్లడి చేయలేదు. ఐనప్పటికీ మావైఖరిలో ఏదో మార్పు రాని వచ్చింది. అదివరదాకా టాన్యా అంటే మాకున్న అమాయక ప్రేమ స్థానంలో తీవ్రమైన కుతూహలం, చురక త్తిలాటి తీక్షణమైన పరిశోధన పాదుకున్నాయి.

“నేస్తాలూ! ఈవేళతో గడువాఖరు!” అన్నాడు మేస్త్రీ ఓరోజు వుదయం పనిలో కూర్చున్నప్పుడు.

ఆసంగతి మాకు వాడు చెప్పుకుండానే తెలుసు. కానీ అని మేమూ జాగ్రతగానే వున్నాము.

“ఆమెని పరిశీలించి చూడడంజేమి? ఇప్పుడే వస్తూంటుంది, టాన్యా.” అన్నాడు మేస్త్రీ.

“ఎందుకూ? చూస్తే తెలుస్తుందా ఏమిటి అది? అది గ్రహించాలంటే కళ్ళు కాదు కావలసింది!” అన్నాడు మాలో ఒకడు, బెరుకుతో.

ఆమెద్దాగా, బిగ్గరగా వాద ప్రతివాదాలు రేగినాయ్. మా ఆరాధ్యదేవతయొక్క గొప్పతనం, నిష్కళంకత్వం, ఆ రోజే నిర్ధారణ అవుతుంది. మా అందరిలోనూవున్న నిష్కల్మష పవిత్రగాఢాభిమానాన్ని ఏ వ్యక్తియూ దారోపించేమో, ఆ వ్యక్తి శీలనిర్ధారణ నేడే! మా పందెపువిలువ అప్పుడే

మాకు తెలిసివచ్చింది. శీలనిర్ధారణకు బోయి అసలు మా దేవ తనే కోల్పోయే ప్రమాదం దాపులోనే వుందని గ్రహించి వణికిపోయేం.

ఇన్నాళ్ళనుంచీ సోల్జరు పట్టుదలగా నిరంతరం టాన్యాను నెంటాడుతూన్నాడని వింటూనే వున్నాం. కాని వాణ్ణి గురించి టాన్యా అభిప్రాయమేమిటో అడగాలని మాలో ఒక్కడికీ తోచనేలేదు. టాన్యా మాత్రం యథాప్రకారంగానే బిస్కట్లకి రోజూ వస్తునేవుంది. ఆమె వైఖరిలో మాచ్చేమీ మాకు కనిపించలేదు.

ఆరోజు వుదయంకూడా టాన్యా కంకం బైటనుంచి విన పడింది. “ఏం, ఖై దీలూ! ఏం చేస్తున్నారు? నేవచ్చా!”

తలుపు తొందరగా తెరిచేం. కాని, మామూలుకు భిన్నంగా అందరం మానంగానే వుండిపోయేం. మాఅందరి కళ్ళూ ఆమె మీదే వున్నాయి. ఆమెతో నేం మాట్లాడాలో, ఏమి అడగాలో మరిచే పో చేం. గుంపుగా, మానంగా, ఎర మరికగా ఆమెఎడట నిలబడిన మమ్మల్నిచూసి టాన్యా తెల్ల జోయింది. కంగారుపడుతూ, గద్దదికగా ప్రశ్నించింది, మమ్మల్ని:

“ఇదేమిటి? మీరు...యివాళ...యిట్లావున్నారే?”

“మరి నువ్వో?” దృష్టి ఆమెమీదేవుంచి, కటువుగా విసిరేడు మేస్త్రీ, ఎదురుప్రశ్నిని.

“నేనేమిటి?”

“ఏమీలేదు!”

“అయితే సరే! బిస్కట్లు యివ్వండి త్వరగా పోవాలి!”

అది వరకెప్పుడూ ఆమె మమ్మల్ని తొందర చెయ్యలేదు.

“ఫరవాలేదు. బోలెడు పైముంది!” అన్నాడు మేస్త్రీ
కదలకుండానే. అతడిదృష్టి ట్రాన్యామీదే వుంది.

హఠాత్తుగా ట్రాన్యా గిరుక్కున తిరిగి బైటికి వెళ్లి
పోయింది. మేస్త్రీ షావోచేతిలోకి తీసికొని, పొయ్యిపై పు
నదుస్తూ, అన్నాడు :

“సరే, అర్థమయింది! చివరకి సోల్జరుతోనా! వెధవ!
కుక్కలకొడుకు!”

మేకలమందలా మేమందరం తేబిలుచుట్టూమూగి నీళ్ళ
బద్దగా కూర్చుని, పని ప్రారంభించేం. కాని, కొంచెం సేపట్లోనే
మూలో ఒకడు మొదలెట్టేడు :

“ఒహూళా, యింతుకీ ఏమీ....”

“నోరుముయ్య!” అరిచేడు గద్దెస్తూ, మేస్త్రీ.

మేస్త్రీ మాలందరిలోకీ తెలివైన వాడనీ, అనుభవజ్ఞు
డనీ మేము ఎరుగుదుం. అతని కంఠాన్నిబట్టే సోల్జరు నెగ్గాడని
గ్రహించి, సగం చచ్చిపోయినట్లే విపోయేం. మూలో వుత్తా
హం ఏ కోశానా లేదు.

మధ్యాహ్నం పండ్లెండయింది. మేము భోజనాలు
చేస్తూండగా నచ్చేడు, సోల్జరు. ఇదివరకులాగే నీరుగా,
హెచ్చరికగా వున్నాడు. లోపలికి వస్తూనే వాడు సూటిగా

మాకళ్ళల్లోకి చూస్తూంటే వాడిచూపులు భరించలేక మేము ముఖాలు త్రిప్పేసుకున్నాం.

“ఏమండీ, దొరలు! సోల్జరు తడాఖా చూపెట్టమంటారా ఏమిటి?” అంటూ గర్వంగా నాలిక తాటించేడు.

“అదుగో! ఆవసారాలోకి వెళ్ళి తలుపుకన్నంలోంచి చూస్తూండండి! తెలిసిందా?”

మేమందరం ఏమిమాటాడకండానే వసారాలోకి మూగి, ఒకణ్ణొకడు త్రోసుగుంటూ చెక్కల గోడ కన్నాలగుండా చూస్తూన్నాం. అక్కడినుంచి దొడ్డంతా కనిపిస్తుంది. మేం వెళ్లిన కొంచెం సేపటికే టాన్యా తొందరగా నడుస్తూ ప్రత్యక్షమైంది. ఆమె ముఖంలో ఆతురతా, ఆశాస్ఫుటంగా వున్నాయి. బురదనీ, మంచునీటినీ తప్పుకుని నడుస్తూ, ఓ కొసగావున్న కొట్టుగదిలోకి మాయమైంది, టాన్యా. ఆ వెంబడే తీరిగ్గా యీల వేసుకుంటూ, తాపీగా నడుస్తూ సోల్జరు వెళ్లేడు. వాడి చేతులు కోటుజేబుల్లో వున్నాయి, గాలికి మీసాలు కదులు తున్నాయి.

వర్షం కురుస్తూంది. వాసచిరుకులు నీటిగుంటల్లో పడడం, తరంగాలుగా నీరు కదలడం కనిపిస్తూనేవుంది. మబ్బువేసి ఆకాశం అంతా ధూసరవర్ణంగా వుంది. చెమ్మగాను, చలిగాను వుంది, నాణావరణం. ఇంటికప్పులమీద మంచు యింకా అట్లాగే వుంది. నేలమీదమాత్రం సల్లటి బురదగుంటలు అప్పుడే ఏర్పడు

తున్నాయి. ఇళ్ల కప్పులమీది మంచు మురదకొట్టుకుని వుంది. మనస్సుని నిరుత్సాహంలో ముంచుతూ వాన మెల్లగా పైఁ! మని కుదుస్తుంది. అక్కడ నిరీక్షిస్తూ కూర్చోడానికి మాకెంతో అసహ్యంగా, బాధగావుంది.

ఆ కొట్టుగదిలోంచి తిరిగి బైటికి రావడంలో స్వాగతే ముందు వచ్చేడు. మీసం మెలితిరిగి కదులుతూంది. చేతులు కోటుజేబుల్లో పెట్టుకుని ఈలవేస్తూ, - యధాప్రకారంగానే తీరి కగా నడిచివస్తూన్నాడు, పెరిటికడ్డుపడి.

తరువాత టాన్యా వచ్చింది. ఆ మెకళ్లు సంతోషంతోనూ, సుఖంతోనూ మెరుస్తూన్నాయి. పెదవులమీద చిరునవ్వు మసలుతూంది. నిద్రలోలాగ తూలుతూ, తడబడుతూ, మెల్లగా నడిచి వస్తూందామె.

దీన్నంతనూ చూస్తూ, భరించలేకపోయేం. అందరం ఒక్కసారిగానే తలుపువైపు వరుగెత్తి, పెరిట్లోపడ్డాము. టాన్యాని వెక్కిరిస్తూ, కసికొద్దీ బునలుకొట్టేం. బిగ్గరగా, కోపంగా ఆమెని నానామాటలూ అని తిడుతూంటే ఆమె ఉలిక్కిపడి వింటూంది. మమ్మల్నందర్నీ చూసి, బురదలో పాతుకుపోయిన దానిలా అట్లాగే నిలబడిపోయింది, నిశ్చేష్టు రాలై. మేము అమె చుట్టూ నిల్చుని అనూయతో బూతులు తిడుతూ, లజ్జాకరమైన అసభ్యపదజాలాన్ని వల్లించేం.

ఆమె మామధ్య చిక్కుకుంది. తప్పించుకునిపోయే

మార్గంలేకుండా అంచేత రావీగా, తనవీరికా తిట్లు నాగించే.
ఆమెని మేం ఎందుకు కొట్టలేదో నాకు తెలియదు. మా మధ్యనే
తిట్లు వచ్చినవైపు ముఖం అటునిటు త్రిప్పుతూ నిలబడింది,
టాన్యా. ఆమె నిస్సహాయస్థితి చూచి మాతిట్లూ, జూతులూ
మరింత జోరుగా, కసిగా కురిసేయి.

టాన్యా ముఖం వివర్ణమైంది. ఇంతకు ముందే సుఖ
సంతృప్తిపూర్ణములై అర్థనిమిలితములై వున్న నీలికళ్ళు
భయంతో విప్పారినాయి. బరువుగా వచ్చే ఉచ్చాస్వనిశ్వాసా
లతో గుండెలకురుతున్నాయి; పెదవులు వణుకుతున్నాయి.

మేముచుట్టూ నిలబడి, మమ్మల్ని దోపిడి చేసినందు
కామెపై కసి తీర్చుకున్నాం. ఆమె మాది; మాలోని ఉత్తమ
మైన భావాలకీ, ప్రేమకీ ఆమె పాత్రురాలైంది. మాలో ఉత్తమ
మైనవే వర్తి చెత్త గావచ్చును. ఐనా మేము యిరవై ఆరుగురం
వున్నాం; ఆమె ఒక్కతే. అంచేత ఆమె తప్పుకి తగిన శిక్షని
ఆమెకి మేము యివ్వలేకనే పోయేం! ఆమెని యెల్లా అవమా
నించేమని! అన్నిటికీ ఆమె మానంగా పూరుకునేవుంది. బెడరిన
నేత్రాలతో చూస్తూ, వణుకుతూ, అక్కడే నిల్చునిపోయింది.

నవ్వేం, అరిచేం, కూతలు కూసేం. ఇంకా యితరులు
కూడా చాలమంది పోగయేరు, అక్కడికి. మాలో యెవడో
ఆమె బ్లాజు పట్టుకు లాగేడు.

ఉన్నట్టుండి, టాన్యాకళ్ళు నిప్పులు కురిసేయి. ఉద్దేశ

పూర్వకంగా రెండుచేతులూ యెత్తి, జుట్టు సరిచేసుకుంటూ, బిగ్గరగా, శాంతంగా మా మొహాలమీదే,—

“ఛీ! బానిసవెధవల్లారా!” అంటూ మేమెవరమూ అక్కడ లేనట్లుగా మా మీదికే నడిచివచ్చేసింది. ఎవరమూ ఆమె నడ్డగించలేదు. మా మధ్యనుంచి నడిచి వెళ్లిపోతూ, వెనక తిరిగి చూడకండానే బిగ్గరగా, ధైర్యంగా, గర్వంతో, చెప్పరానంత అసహ్యంతో,—

“ఛీ! ఛీ! పురుగులు! పశువులు! అవే నయం!”

అనేసి, గర్వంగా, అందంగా, నితారుగా నడిచి వెళ్లిపోయింది.

మేమూ దొడ్లోనే, వర్షంలో, సూర్యుడులేని ధూసరా కాశం క్రింద నిలబడిపోయేం.

కొంచెంసేపట్లో మెల్లిగా, మానంగా మేమూ మా చీకటి రాతిగదికే నడిచి వెళ్లిపోయేం. సూర్యుడు మళ్లీ మా గది లోకి తొంగిచూడలేడు. టాన్యా కూడా మళ్లీ రాలేడు, ఎన్నడూ.

మా రోజుల్లో ఎరుగం!

జనోవా రైలుస్టేషన్ కు యెదురుగా వున్న పైదాన మంతా జనంతో నిండిపోయింది. శుభ్యమధ్య ఒకడూ అరా కాస్త మంచిగుడ్డలతో, సోషల్ లో వున్నట్లు కనబడుతూన్నా మొత్తంమీద అక్కడున్న వాళ్లంతా కార్మికులే. మునిసిపల్ కౌన్సిలర్లు అందరికన్నా మూడు నిలబడి వున్నారు. పెద్ద జండా ఎర్రసిల్కుది, వాళ్ల తలలపైన యెగురుతుంది. దానిప్రక్కనే అనేక కార్మికసంస్థల పేర్లు వ్రాసిన రంగురంగుల బానర్లు రెప రెపలాడుతున్నాయి. సీల్కుగుడ్డల జరజరలు, ప్రజాసమూహపు మర్మరధ్వనులు మేళవించిపోయి, యేదో పెద్ద ఆర్గెస్ట్రో దూరంలో మండ్రస్థాయిలో ఆలాపన చేస్తూన్నట్లు వినబడు తుంది. ప్రజాసమూహానికి మధ్యలో బాగాయెత్తుగా, ఒక పెద్ద దిమ్మనిద కొలంబసు చలువగాతి విగ్రహం కనబడు తుంది. కొలంబసు తన భావాలు నిరూపణ చేసుకొనేందుకు యెన్నో శాధలు పడ్డాడు. చివరకి ఆయన ఆత్మవిశ్వాసమే ఆయనకు విజయాన్ని చేకూర్చింది. ఇప్పటికీ ఆ చంద్రకాంత శిలావిగ్రహంవైపు చూస్తే, ఆపెదవులు 'విశ్వాసం గలవారికే విజయం' అంటూన్నాయా అనిపిస్తుంది.

శ్యాండు వాళ్ళు యితడిబూరాలను కొలంబసు తిన్నె చుట్టూ జేరబెట్టారు. ఆ యితడిబూరాలు ఎండవెలుతురులో బంగారపు బూరల్లా తళతళా మెరిసిపోతున్నాయి. చలవ

రాతితో అర్థచంద్రాకారంగా కట్టిన జినోవా స్టేషన్ రెండు కొనలూ మైదానంయొక్క రెండువైపులకూ పొడుచుకువచ్చి, అక్కడి ప్రజల్ని కౌగలించుకోబోతున్నాయా! అనిపిస్తుంది. రేవులోనుంచి ఓడయంత్రాల కస్సె-బుస్సులు, పంకాల ఝంకారాలు, గొలుసుల గలగలలు, ఈలలు, కేకలు కలిసిపోయి వినబడుతున్నాయి.

మైదానంలో కూడా గాలి అడ్డంలేదు. చాలా ఉక్కుగా వుంది. సూర్యకిరణాలు చురుక్కుమనిపిస్తున్నాయి.

చేతుల్లో పూలగుత్తులు పట్టుకుని స్త్రీలు గుంపులుగా మేఘలమీది బాల్కనీలనుంచీ, కిటికీలనుంచీ తొంగి చూస్తున్నారు. వారి దగ్గరగానే రంగురంగుల గొనులు తొడుక్కుని నిలుచున్న చిన్నపిల్లలు పెద్ద పువ్వులగుత్తుల మాదిరిగా కనిపిస్తూ, కనులపండువుగా వున్నారు.

కే ! మంటూ యీలకొట్టుకుంటూ యింజన్ స్టేషన్ లోకి దూసుకుని వచ్చింది. ఆకూత మైదానంలోని ప్రజల్ని ఉద్రూతలూగించింది. ఉత్సాహం పట్టలేక ప్రజలు యెగుర వేసిన పాతటోపీలు గాలిలో మాలకాకుల్లా యెగిరేయి. బ్యాండు వాళ్ళు తమ సాధనాలు తీసుకుని సిద్ధంగావున్నారు. వయసు మల్లిన పెద్దలు కొందరు గంభీరంగా ముందుకు నడిచి, గొంతు చించుకుని, హస్తవిన్యాసపూర్వకంగా యేదో బిగ్గరగా చెప్పుతున్నారు.

మహా కష్టమొద జనసమూహం అటూయిటూ తప్పుకుని, మధ్య విశాలంగా పాయవదిలింది.

“ఎవరా వస్తూన్నది?”

“పార్కాకార్మికుల పిల్లలు.”

పార్కానగరంలో కార్మికులు నమ్మే చేస్తున్నారు. రోజులూ, వారాలూ గడుస్తూన్నా యజమానులు దిగి రాడం లేదు. కార్మికులు చాలా యిబ్బందులు పడుతున్నారు. అంచేత తిండిలేక మాడిపోతున్న తమ బిడ్డలందరినీ జనోవానగరంలోని తమ సోదరకార్మికుల దగ్గరకి పంపేస్తున్నారు.

స్తేషనులోని స్థంభాల వరుసలమధ్యనుంచి బారులుతీరి వస్తూన్న పిల్లలు ఊరేగింపులా కనబడుతున్నారు. ఒక్కడి వంటిమీదా సరైన గుడ్డలేదు. తలలుమాసి, జుట్టు రేగిపోయి చింకిరిగుడ్డలో బికారీల్లా వున్నారు వాళ్ళు. వరస కైదేసిమంది చొప్పున చెట్టాపట్టాలు పట్టుకుని నడిచి వస్తూన్నారు. వాళ్లందరూ చిన్నపిల్లే. బూడిద కొట్టుకుని, అలసిసాలసి వున్నా ముఖాలు గంభీరంగానూ, కళ్ళు నిర్మలంగా అమాయకంగానూ వున్నాయి. వాళ్ళకి స్వాగతం యిస్తూ, భ్యాండువాళ్ళు ‘గారి బాల్డి విజయగీతం’ ఆలాపించే సరికి ఆకలికి వాడిలిన ఆ లేత ముఖాలమీద సంతోషం తొణికిసలాడింది.

ప్రజలు బ్రహ్మాండాన్ని బ్రద్దలుచేసే ఉత్సాహ ధ్వనులతో యీ భావిపౌరులకు స్వాగతం యిచ్చేరు. వారిని

‘రారమ్మ’ని పైగ చేస్తూ జెండాలురె పరెప లాడేయి. తమకి స్వాగతమిచ్చే ఆ ప్రయత్నాలను చూసి, బిడ్డలు దిగ్భ్రమ జెందేరు. ఒక్క ఊణం కంగారుపడి, అంతలోనే సర్దుకుని, వెన్నువిరిచి నిలబడ్డారు. ఆ ఊణంలో వాళ్ళు ఆరిందాలుగా కనబడ్డారు! ఒకే హృదయం వేయి గొంతులతో పలికి నట్లుగా,—

“ఎవ్వీవా ఇటాలియా!” (ఇటలీ వర్ణిలాలి!) అంటూ నినాదా లిచ్చేరు.

“పార్గా బిడ్డలు వర్ణిలాలి!” అని ప్రజాసమూహం ఒక్క గొంతుతో దిక్కులు పిక్కటిల చేసింది.

“ఎవ్వీవా గారిబాట్లీ!”

మళ్ళీ బిడ్డల నినాదాలతో ఆకాశం దద్దరిల్లింది. క్రమంగా జనం బిడ్డలగుంపును కమ్ముకున్నారు. ఆ మహాసమూహంలో బిడ్డలు కలిసిపోయేరు.

కిటికీలు, బాల్కనీలు, మిద్దెలు మీదనుంచి తెల్లని పావురా లెగురుతూన్నట్లు జేబురుమాళ్ళు ఊగినాయి. ఉత్సాహ ధ్వనులతో ఊరేగింపుమీద పూలవాన కురిసింది.

ఆరోజున అన్నిటికీ పండుగకళ వచ్చింది. ప్రతీదీ సజీవంగా సుందరంగా వుంది. చలువరాతి కట్టడాలమీది నీడలు, వెలుతురు పొడలు పూలగుత్తులా కనబడుతూన్నాయి,

చల్లగాలిలో జెండాలు రెపరెప లాడుతున్నాయి.

పువ్వులూ, టాపీలూ, జేబురుమాభూ గాలిలో యెగురుతున్నాయి. ఉన్నట్లుండి చిన్నబిడ్డల తలలు ప్రజాసమూహానికి పైన అక్కడక్కడ కనబడసాగేయి. ఎగుతూన్న పువ్వుల్ని పట్టుకోడానికై వాళ్ళ చిన్నిచేతులు గాలిలో ఆడుతూంటే, నినాదాలతో దిక్కులు మార్మోగుతున్నాయి.

“ఎవ్వీవా ఇల్లో సోజలిజ్కో!”

“ఎవ్వీవా ఇటాలియా!”

“సోషలిజం వరిలాల్లి! ఇటలీ వరిలాల్లి!”

కొంచెం సేపట్లోనే అందరు పిల్లల్ని తలొకరూ భుజాల మీదకు యెత్తేసుకున్నారు. ప్రజాసముద్రంలో తేలియాడుతూన్నట్లుగా వాళ్ళ చిన్నిముఖాలు పైన కన్పించుతున్నాయి. గంభీరమైన ముఖాలూ, పెద్దమీసాలూ పిల్లల నదుముకుంటున్నాయి. నవ్వులు, కేకలు, గోలాలో బ్యాండు ధ్వనులు వినబడడమేలేదు. పిల్లలను తలాఒకరూ తీసికొని వెళ్ళడానికై మేడలూ, మిద్దెలూ దిగి వస్తూన్న స్త్రీలు సందడిగా మాట్లాడుతున్నారు.

“అసితా! నువ్వు యిద్దర్ని తీసికెడుతూన్నావా?”

“ఔను. నువ్వో?”

“కుంటిమార్గరీతా ఒకణ్ణి తీసుకు రమ్మంది.”

ఉత్సాహోద్రేకా లందరిముఖాల్లోనూ ప్రతిబింబిస్తూన్నాయి. పండుగల్లో పాల్గొంటూన్నట్లు అందరిముఖాలూ కల

కలలాడుతున్నాయి. ఆడవాళ్లందించిన రొట్టెల నా బిడ్డలు నమ్ములుతూంటే అందరికళ్లూ చెమ్మగిలినాయి.

గద్దముక్కులాంటి పొడుగాటి ముక్కుతో, ఒక ముసలి, వాడుపళ్లమధ్య నో పొడుగాటి చుట్టకరచివట్టి, ప్రక్కవాడితో, అంటున్నాడు.

“మా రోజుల్లో యిట్లాంటి వెరుగం!”

“ఈ పద్ధతి ఎంతబాగుంది!”

“ఎంత సులభం.....ఎంత తెలివి!”

ముసలివాడు నోట్లోంచి చుట్టతీసి, దానివైపు పరిశ్రామాచూస్తూ, నిట్టూర్పువిడిచి ఉంగరపువ్రేలితో నుసిమీటేడు. అక్కడికి దగ్గరలోనే అల్లంతలో యిద్దరు పార్శ్వాబాలురు కనిపించేరు. వృద్ధుడు వారివైపుబక్కనిమిషం నిదానంగా చూసేడు. ఆ బిడ్డలిద్దరూ ఆశ్చర్యగాచూస్తూ నిలబడిపోయేరు. ముసలి వాడు తలమీదిటోపీని ముందుకు కళ్లమీదికంటా లాక్కుని, దోబూచు లాడుతున్నట్లుగా చేతులు జాచేడు. అదేమిటో అర్థంకాక ఆపిల్లలు ఒకరికొకరు బ్రతుకుంటూ, జంకుతో వెనక్కి తగ్గేరు. ఈసారి ముసలివాడు మోకరిల్లి, చేతులు నేలకానించి, కుక్కలా మొరగనారంభించేడు. పిల్లవాళ్లు సంతోషముతో గంతులువేస్తూ చప్పట్లు కొట్టనారంభించేరు. వృద్ధుడు సావధానంగా తేచి, అంతటితో తనపని తీరిపోయినట్లుగా వెనుదిరిగి తూలుతూ వెళ్లిపోయేడు.

తలనిండా వెండితేగల్లాంటి వెంట్రుకలతో ఒక గూని

ముసిలిది కొలంబసు విగ్రహసమీపంలో నిలబడి, చిరుగుల కొంగుతో కళ్లు ఒత్తుకుంటుంది. ఇంత ఉత్సాహపూరితమైన జనసమూహంలోకి వికారంగా, మలినంగా, మ్లానంగా ఆమె ఒక్కరే, వేలెత్తి చూపినట్లుగా కనబడుతుంది.

వదులై భుజంమీదికి జారిపోతున్న టోపీ, కర్రచెప్పులుతోవున్న ఏడేళ్ల కుర్రవాని చేయిపట్టుకుని ఒక యువతి నడుస్తుంది. టోపీ సరిచేసుకోడానికి కుర్రవాడు మాటిమాటికి తల యెగురవేస్తూనే వున్నా, మళ్ళీమళ్ళీ అది జారి భుజాలమీద పడుతూనేవుంది. అంతలో ఆయువతి, పిల్లవాని టోపీని తీసి అతని కందకుండా యెత్తున పట్టుకుని, పాట ప్రారంభించింది. పిల్లవా డామె కళ్ళలోకి చూస్తూ ఒక్కక్షణం నిలబడి, టోపీ అందుకోడానికై గెంతడం ప్రారంభించేడు. ఆడుకుంటూనే కొంచెం సేపట్లో ఆయిద్దరూ వెళ్ళిపోయారు.

బలమైన పెద్దచేతు లూపుకుంటూ పొడుగాటి కార్మికు ఊకడు ఆరేళ్ళపిల్లను భుజంమీద కూర్చోబెట్టుకుని నడుస్తూ న్నాడు. అతని ప్రక్కనే గెంతుతూన్న రాగి జుత్తు బాలుణ్ణో కణ్ణి చేయి పుచ్చుకుని నడుస్తూం దొకస్త్రీ.

“చూసేవా! యిట్లాటి స్థాటికి అలవాటు పడ్డామంటే మనల్ని యెవడూ జయించలేడు! ఏమంటావు?” అంటూ ఆతడు అట్టహాసంగా నవ్వేడు. ఆయువతి యేమీ మాట్లాడ లేదు. తన బుజంమీది చిన్నపిల్లని గాలిలోకి యెగురవేసి పట్టు

కుంటూ, —“ఎవ్వవాడూ పార్మా!” అంటూ బిగ్గరగా అరుసూ సాగిపోయే డాతడు.

ప్రజల్లో చాలామంది తలా ఒక బిడ్డనీ వెంటబెట్టుకుని తీసుకుపోతున్నారు. కొంచెం సేపట్లో వాడితోయిన పువ్వులూ, చిరిగిన మిఠాయి పొట్లాలూ, హడావిడిగా తిరిగే రైల్వే కూలీలూ, అన్నిటికీ మీదగా నూతన ప్రపంచాన్ని కనిపెట్టిన ఆ మహనీయుని విగ్రహమూ అక్కడ మిగిలేయి.

నూతన జీవితాన్ని ఆహ్వానిస్తూన్నట్లు, నిర్మిస్తూన్నట్లు తెలుసుకొన్న వాలంటీర్ల నినాదాలు మేగాఘోషల్లోంచి జినోవా వీధుల్లో ప్రతిధ్వనిస్తూన్నాయి.

తల్లి పేగు

వీరమాతలైన తల్లుల్ని గురించి చెప్పాలంటే యెన్ని కథలో వున్నాయి. వీరమాత అనిపించుకోవడం ఏతల్లి కానందం కాదు? ఐనా కొన్ని ప్రత్యేక సందర్భాల్లో పేరుపైన పుత్రులు తల్లులకి కడుపుచిచ్చు రగిల్చినవాళ్ళూ వున్నారు.

ఎన్నోవారాలనుంచి శత్రుసేనలూ పట్టణాన్ని చుట్టు ముట్టి వున్నాయి. రాత్రులు శత్రుపై నికులు వేసుకొనే నెగళ్లు, చుట్టూ

వున్న కారుచీకట్లను చీల్చుకుంటూ పట్టణంవైపు యెర్రబారి చూస్తూన్నట్లున్నాయి. నగరవాసుల హృదయాల్లో శత్రువుల నెగళ్లు చీకట్లను వ్యాపింపజేస్తూ, వెలుగుతున్నాయి.

శత్రుసేనలు అంతకంతకు దగ్గరగా కమ్ముకుని వస్తూండడం కోట గోడలమీదనుంచి పట్టణప్రజలు చూస్తూన్నారు. రాత్రిళ్ళు నెగళ్ళప్రక్క నీలినీడలు అటూయిటూ కదులు తూండడం కూడా కనిపిస్తూంది. తృప్తిగా మేసిన గుర్రాల సకిలింపులు, ఆయుధాల ఝణఝణలు, విజయగర్వంతో వున్న సైనికుల పాటలు, వాళ్ళ కేరితాలూ కూడా వినిపిస్తూన్నాయి. శత్రువుల పాటలూ, అట్టహాసాలూ వింటూంటే యెవరికి బాధ కలుగదు?

పట్టణ ప్రజలకు ఏకైక జలాధారమైన నదిలో శవాలను త్రోసి, కుళ్ళబెట్టి, నీరు పనికిరాకుండా చేసేరు, శత్రువులు. నగరంచుట్టూ వున్న ద్రాక్షతోటలు తగులబెట్టేరు; పొలాలన్నీ తొక్కించి నాశనం చేసేరు; పైర్లు గుర్రాలచేత మేపించేరు; పండ్లతోటలు నరికించేరు. ఏవైపు చూసినా కనుచూపు మేరలో ఏమీ లేకండా చేసేసేరు. క్రమంగా యుద్ధ యంత్రాల్ని దగ్గరికి తెచ్చి, వాటితో కోటగోడల లోపలికి పెద్ద బండల్ని, మంటల్ని విసురుతూ సర్వనాశనం చేస్తున్నారు. లోపలికి ఆహారపదార్థాలను బోనీక ఆపేసేరు. నిరంతర శ్రమతో అలసిపోయి, అర్థాకలి తిండితో సోలిపోయివున్న

నగరరతుకపై న్యం నిశ్శబ్దంగా, యిరుకు వీధుల్లో పడిపోతూంది. గాయపడ్డవాళ్ళ మూలుగులు, సంధి వేలాపనలు, స్త్రీల దైవ ప్రార్థనలు, బిడ్డల యేడ్పులు కలిసిపోయి, ప్రతీ యింటినుంచీ వినబడుతూన్నాయి. ఎవ్వరూ నోరువిప్పి, గట్టిగా మాట్లాడడం లేదు. చీకటిమాటున శత్రువు ముందుకు సాగిరావడం లేదు గదా? యని ప్రతి చిన్న ధ్వనినీ చెవులు రిక్కించి వింటూన్నారందరూ.

రాత్రిళ్లు గడవడం మరీ దుర్భరంగా వుంటూంది. నిశీధి నిశ్శబ్దంలో యేడ్పులూ, మూలుగులూ మరింత భీకరంగా వినిపిస్తూన్నాయి. దూరంగావున్న పర్వతలోయలనుండి శిథిలాల శేషంగావున్న పట్టణపు గోడలమీదికి నల్లటిసీడలు పాకి వస్తూన్నాయి. రెండు కొండల మధ్యనుంచి విరిగిన డాలు మాదిరిగా ఖీణచంద్రుడు పైకి రా బ్రయత్నిస్తూన్నాడు.

బైట ఎక్కడనుంచీ సాయం వస్తుందనే ఆశకూడా లేదు. లోపల వాళ్లంతా యుద్ధబాధలకీ, తిండిలేమిక్ సలిగిపోయేరు. ఈ గండంగడిచి గట్టెక్కుతామనే ఆశ రోజురోజుకీ ఖీణిస్తూంది. ప్రజలు కోటగోడలమీద నిలబడి మూలంగా వున్న చంద్రుణ్ణి, పర్వతశిఖరాల్నీ, చీకటి లోయల్నీ, పైని కులతో కోలాహలంగా వున్న పర్వతశిఖరాల్నీ చూస్తూన్నారు. ప్రతీదీ పాళ్లకి మృత్యువునే గుర్తుకు తెస్తూంది. మనస్సుకి ధైర్యాన్నిచ్చే ఆశారేఖ యెక్కడా ఆ అనంతకాలంలో వాళ్లకి కనబడలేదు.

శత్రువుకి ఆచూకీ యిచ్చినట్లవుతుందని పట్టణంలోని యిళ్లలోకూడా దీపాలు వెలిగించడం మానేశారు. వీధులన్నీ కాటుక పూసినట్లున్నాయి. ఆ కటికచీకట్లో తలనుంచి పాదాల వరకూ నల్లని ముసుగువేసుకున్న ఒకస్త్రీ నీటిలో చేపలా నిశ్చలంగా వీధులవెంట తిరుగుతూంది.

ఆమెని చూడగానే ప్రజలకు గుజగుజలువోయి, తప్పుకునిపోతారు.

“అనిడే!”

“ఆమె!”

ఆమెనిచూసి కొందరు క్రీసీడ్లలోకి తప్పుకొనేవారు; మరికొందరు ముఖాలు చాటుచేసుకుని గబగబ వెళ్లిపోతారు.

“దోనా మరియానా! మళ్లీ వీధుల్లోకి వచ్చేవా? ఎవరన్నా పీకనులిపేసినా అడ్డువచ్చేవాళ్లుండరు సుమా!”

అని ఆమె యెదురు బడ్డప్పుడల్లా హెచ్చరిస్తూంటారు, రక్షణ దళాల నాయకులు.

దళం దాటిపోయేవరకూ దారివొదిలి ప్రక్కగా నిలబడి దామె. సైనికులూమెవై పు వ్రేలుచూపటానికే గాక చివరకి అటు చూడడానికి కూడా భయపడేవాళ్లు! అందరూ ఆమెను, కష్టులోగిరిలా తప్పుకుని తిరిగేవాళ్లు. ఎదుట బడినవాళ్ళు దాటి పోగానే మళ్లీ ఆమె ఆ చీకటి వీధుల్లో మూర్తీభవించిన మృత్యుదేవతలా తిరిగేది. మూలుగులు, యేడ్పులు, ప్రార్థనలు,

విజయాశలేని సైనికుల గొణగొణలు ఆమెను అన్నివైపుల నుంచీ క్రమ్ముకొనేవి.

ఆమె ఆ పట్టణంలోనే పుట్టి, పెరిగి, కాపురం చేసింది. అక్కడే ఆమె కుమారుడూ పుట్టి పెరిగేడు. తనుపుట్టిన పట్టణాన్నీ, తను కన్నకొడుకునీ గురించే ఆమె నిరంతరం ఆలోచిస్తూంది. తను కన్నకొడుకు సాయకత్వం క్రిందే శత్రుసైన్యాలు నేడు తను జన్మించిన నగరాన్ని నాశంచేస్తూన్నాయి.

ఆమె తన కుమారుని చూసి మురిసిపోయింది. ఎంత అందమైనవాడు! ఎంత చురుకు! ఎంతధైర్యం! తన మాతృదేశానికి అటువంటి పుత్ర రత్నాన్నివ్వగలిగిందనుకు ఆమె ఎంత గర్వపడింది! పుట్టిన నగరానికి, ఆ నగరప్రజలకూ సాయపడగల మహాశక్తి శాలిని కన్నందుకు తన జన్మ సాగ్ధకమైనదనుకొనీది.

ఆ నగరానికి ఆమెనూ యెడతెగని అనుబంధం వుంది. ఆమె తండ్రి తాతలు, పూర్వులు కట్టుకున్నవే, ఆ యిల్లాన్నీ. నగరప్రాకారాలు, బురుజులు వాళ్లు నిర్మించినవే. ఆ గోడల మధ్యనే తన పూర్వుల ఎముకలు కప్పడి వున్నాయి. ఆ పట్టణానికి సంబంధించిన చరిత్రలు, గాథలు, పాటలు, ఆశలు ఆమెకెంతో సన్నిహితాలు. అంత ప్రేమపాత్రమైన వస్తువును కోల్పోయి, బాధపడుతుంది. కుమారునిమీది ప్రేమను, జన్మభూమిమీది ప్రేమను మనస్సులోనే తూచి చూసుకుంది.

ఎటు మొగ్గుందో ఆమె హృదయానికే తెలియడంలేదు.

ఎన్నో రాత్రులనుంచి ఆమె నగరవీధుల్లో పిచ్చిధానిలా తిరుగుతూంది. చిరపరిచితులైన యిరుగు పొరుగు వారు కూడా ఆమెను పలకరించరు. తమ పట్టణానికి దాపురించిన మృశ్యు దేవతగా భావించి, వైదొలిగిపోవేవారు; ఎవరైనా తారసిల్లినా, దేశద్రోహి తల్లికి గౌరవమెక్కడ! తిరస్కారంగా ముఖం తిప్పేసుకుంటున్నారు.

ఆ రోజున పట్టణం చివర, కోటగోడనద్ద ఆమె మరో స్త్రీని చూసింది. ఆ స్త్రీ ఒక శవప్రక్క మోకరిల్లి, ఆకాశం వైపు చూస్తూ, మానంగా ప్రార్థన చేస్తూంది. కోటగోడమీద నిలబడ్డ కాపలాదారుల గుసగుసలు వినబడుతున్నాయి. వాళ్ళి కవచాల రాపిడీ, ఆయుధాల ధ్వనీ, కోటగోడరాళ్ళ మీద నడిచే పాదరతుల చప్పుడూ స్పష్టంగా వినవస్తున్నాయి.

‘నీ భర్తా?’ దేశద్రోహితల్లి అడిగింది.

‘కాదమ్మా.’

‘నీ తమ్ముడా?’

‘నా కొడుకు. నా భర్తపోయి పదమూడు రోజులే అయింది. నేను నాకుమారుడు కూడా.’

అంటూ చనిపోయిన వీరుని తల్లి మెల్లగా లేచి నిలబడింది.

“నా కుమారుణ్ణి అనుగ్రహించినందుకు మదోనా * కు సహస్ర వందనాలు.”

“ఎందుకు ?”

“వాడు దేశంకోశం పోరాడుతూ మరణించేడు. అంచేత నాభయం యిప్పుడు చెప్పుకున్నా సిగ్గుపడనక్కర్లేదు. నాబెదరు తీరిపోయింది. ఎప్పుడూ వీడు సరదా మనిషి. కులాసాగా జీవితం గడపాలనే రకం. భోగలాలసతో దేశానికి ద్రోహం చేస్తాడేమో నని యెంతో భయపడేదాన్ని. మరియునా కొడుకుని చూడు. దేవుడికీ, మానవుడికీ కూడా శత్రువై కూర్చున్నాడు. శత్రువు లకి నాయకుడు వాడే ! వాడి తల్లి కడుపుమాడ !”

మరియునా తలయెత్తలేదు. నోరు మెదపలేదు. తిరిగి వెళ్లి పోయింది.

మరునాడామె సైన్యాధిపతి దగ్గరకు వెళ్లింది.

“నా కొడుకు మీకు శత్రువు. అంచేత నన్ను చంపనేనా చంపండి. లేదా వాడిదగ్గరకు పోనివ్వండి.”

“అమ్మా ! నువ్వు ఉప్పు పులుసూ తినేదానివే. నీకూ దేశంఅంటే అభిమానం, శత్రువులంటే ద్వేషంవుంది. నీకు కొడుకై నా వాడు మా కెంత శత్రువో నీకూ అంతే శత్రువు. నేనెరుగుదును, నిన్ను.” అన్నాడు సైన్యాధిపతి.

“నేను వాడితల్లిని. వాడీరకంగా తయారు కావడానికి బాధ్యత నాదేనని భావిస్తూన్నా.”

నై న్యాధిపతీ. యితర పెద్దలూ సంప్రదించుకున్నారు.
పర్యవసానంగా,—

“మరియోనా! నీకొడుకు చేస్తూన్న ఘోరానికి నిన్ను
చంపడం న్యాయం కాదు. ఈపని చెయ్యమని నవ్వేమీ
ప్రోత్సాహం యిచ్చి వుండవు. నువ్వుకూడా మనస్సులో
యెంతో బాధపడుతున్నావు. ఆవిషయం మాకూ తెలుసు.
నీకొడుకు పనులకి నువ్వు పూచీ పడనక్కర్లేదు. ఆ రాక్షసుడు
కన్నతల్లినే మరిచి వుంటాడు. నువ్వొకవేళ తప్పచేసినా యింత
కన్న ఘోరమైన శిక్ష వుండనే వుండదు. నువ్వు పడే బాధ
మరణంకంటే కూడా భయంకరం.” అన్నారు.

“జాను. ఇది చాలా భయంకరమైన శిక్ష!”

అధికారులు సింహద్వారం తలుపులు తెరచి, ఆమెను
పోనిచ్చేరు. కొడుకు చిందించిన రక్తంతో తడిసిని తన జన్మ
భూమిని మోక్కుకుంటూ నడుస్తూంటే ఆమె కడుపులో చెయి
పెట్టి కలిచినట్లు బాధపడింది. ఆనగరాన్ని విడిచి పోడాని కామె
కాళ్ళు సాగడం లేదు. ప్రజలు కోట గోడలమీద నిలబడి
ఆమె పోతున్నవై పే చూస్తూన్నారు. వాళ్ళ చూపులు
ఆమెకు వెనుకనుంచి బల్లెములతో పొడుస్తూన్న ట్లనిపించేవి.
దుర్గరక్షణలో ప్రాణాలర్పించిన వీరుల శవాలు కనిపించినపుడల్లా
నిలబడి నమస్కరిస్తూ, విరిగిన ఆయుధాలు, మారణసాధనాలూ
కనిపిస్తే చూపులు మళ్ళించుకుంటూ ఆమె సాగిపోతూంది.

ఆయుధాలంటే ఏ తల్లిహృదయం జగుప్సాపూరితం గాదు ? ఆమె బహునెమ్మదిగా, చంకనున్న దేదో తొణికి చిందుతుందని భయపడుతూన్నట్లు నడుస్తూంది. అంతకంత కామె మూర్తి చిన్నదై, మరీచిన్నదై, చివరకు అదృశ్యమైంది. ఆమెతో బాటు తమ నరదృష్టంకూడా తొలగిబోయినట్లనిపించిందా

చాలా దూరంపోయి ఆమె నిలబడి, మేలి ముసుగు తొలిగించి దూరానవున్న తన పట్టణంవైపు తిరిగి చూసింది. శత్రు శిబిరంలో వాళ్ళు కూడా తమవైపు యెవరో నల్లని దుస్తులతో వస్తూండడం గమనించేరు. నెమ్మదిగా యెదురువచ్చి, ఆమె యెవరో, ఎక్కడనుంచి వస్తూందో, ఎక్కడికి పోతూందో అడిగేరు. ఆమె నిష్ఠురంగా జవాబిచ్చింది.

“మీ నాయకుడు నా కొడుకు.”

వాళ్లకీ సందేహం కలుగలేదు. కొడుకు ధైర్యసాహసాన్ని పొగడుతూ, అతని పరాక్రమాన్నీ, వ్యూహనిర్మాణ చాతుర్యాన్నీ వర్ణిస్తూ. ఆ తల్లిని వెంబడించి నడుస్తూ, తమ శిబిరానికి గొనివచ్చేరు. తన కుమారుడైన వాడు తద్భిన్నంగా యెప్పుడూ ప్రవర్తించడన్నట్లు సగర్వంగా, తీవిగా తల యెత్తుకుని నడుస్తూంది, ఆ తల్లి.

కొంచెం సేపట్లోనే ఆమె తన కుమారుని దగ్గరికి వచ్చింది. ప్రపంచంకంటే తొమ్మదినెలలు పూర్వంనుంచే ఆమె ఆతణ్ణి యెరుగును ! ఆతణ్ణి ఆమె ఎట్లా మరిచిపోగలదు ? అను

క్షణం, ఆమె హృదయం, శరీరం అంతటానూ ఆతణ్ణి ప్రేమించి, లోకపువెలుగు చూపింది. అతడిప్పుడు వీరాధినీరుడు ; విలువైన సిల్కులు ధరించి, రత్నాలు పొదిగిన ఖడ్గాదులతో దుర్నిరీక్ష్యంగా వున్నాడు. కాని ఆతడామెకు పిల్లవాడే. ఆతడు భోగభాగ్యాలతో తులతూగాలనీ, కీర్తి ప్రతిష్ఠల నార్జించాలనీ, దీర్ఘాయుష్కతుండుగా వుండాలనీ ఎందరో దేవుళ్లకు మొక్కుకుంది. ఆ తల్లి కోర్కెలను ఆమె కులదేవతలు విన్నారని స్పష్టంగానే వెల్లడైంది !

ఆతడామె చేతులు ముద్దుపెట్టుకుని, 'అమ్మా అమ్మా' అని పిలిచేడు.

"అమ్మా! నువ్వు నాదగ్గరకి వచ్చేవు. నన్ను అర్థం చేసుకున్నావు. ఆ చార్భాగ్యల్ని రేపటికే లొంగదీసి, పట్టణాన్ని పట్టుకుంటా."

"నాయనా ! నువ్వు జన్మించినదా పట్టణంలోనేనోయ్!" అని జ్ఞాపకం చేసిందా తల్లి.

అతనికి తన బలం తెలుసును. ఆ మదంతో, కీర్తికాంక్షతో, యశావసపు పొంగుతో పెంకితనంగా ఆతడు సమాధానం యిచ్చేడు.

"నేను పుట్టింది యీప్రపంచంలో. ప్రపంచం నాకోసం వుంది. ప్రపంచాన్నంతనీ దిగ్భ్రమ పొందిస్తా. అమ్మా! నీ మూలాన్నే యిత వరకూ ఆ పట్టణాన్ని నిర్మూలించలేదు.

నేను ముందుకు పోకుండా, కాలిలో ముల్లులా బాధిస్తుంది, నువ్వక్కడ వుండడం. ఇప్పుడు ఆ ఆటంకం తీరింది. రేపే ఆ మర్నాడుల్ని, మూర్ఖుల్ని నాశనం చేసేస్తాను."

"అబ్బాయీ! ఆ పట్టణంలోని ప్రతి ప్రాణి, ప్రతి రాయీ నిన్ను చిన్నతనాన్నెంచీ యెరుగుదును."

"రాళ్ళకి నోరులేదు. మనుష్యులే వాటిచే మాట్లాడించాలి. నన్ను గురించి పర్వతాలు కూడా ఘోషిస్తాయి కదూ? సరే, కానీ అమ్మా. అదే నాకు కావలసింది."

"ఏతే మానవుల మాటేమిటి, నాయనా?"

"వాళ్ళ సంగతి మరిచిపోలేదమ్మా! వాళ్ళు చెప్పుకోవాలి. మానవుల హృదయంలో వీరులకే శాశ్వతస్థానం వుంటుందని తెలుసు."

"అని సరే. కాని వీరుడెవడు? మృత్యువును యెదిరించి, జయించి, ప్రజారక్షణ చేసినవాణ్ణి వీరుడంటారు."

"పట్టణాలు కట్టి, నిలిపినవాడిలాగే, నిర్మూలించినవాడు కూడా వీరుడే. రోమునగరాన్ని నిర్మించిన దెవరో, రోములను యెవరో మనం యెరుగం. కాని దాన్ని నాశనం చేసిన, 'అలరిక్' మొదలైన వాళ్ళని అందరూ యెరుగుదురు."

"వాళ్ళ పేర్లేమోగాని పట్టణం పేరు మాత్రం శాశ్వతంగా నిలిచిపోయింది." ఆమె మళ్ళీ అతన్ని దారిలో పెట్టడానికి ప్రయత్నించింది.

ఆరోజు సాయంకాలం వరకూ తల్లి కొడుకు లిద్దరూ యీవిధంగా చర్చించుకుంటూనే వున్నారు. పోనుపోను కుమారుని ప్రగల్భవాక్యాలకీ, దారీ తెన్నులేని వాదనలకీ ప్రత్యుత్తరం చెప్పడమే మానుకొంది, ఆమె. కుమారుని జూచి పొందిన ఆమె గర్వం విరిగిపోయింది, గర్వంతోబాటు ఆమె మనస్సుపూడా విరిగింది.

అమ్మ: అమ్మంటే జన్మదాత. ఆమెయే రక్షణకర్త. విధ్వంసాన్నీ, వినాశాన్నీ గూర్చి ఆమె ముందూ చెప్పడం, హరించడం ఆమెను ధిక్కరించడమే! కాని గర్వాధిభూతైన కుమారుని కది తెలియదు. తల్లి జీవితసూత్రాల్నే యెదిరిస్తూ న్నానని కానలేక పోయేడు, ఆ కుసుస్కారి!

అమ్మకూ, మృత్యువుకూ యెప్పుడూ చుక్కెదురే. అమ్మ జీవనప్రదాత; మృత్యువును ఆహ్వానించి తెచ్చేవాణ్ణి అమ్మ అసహ్యించుకుంటుంది. అమ్మ హృదయాన్ని ఆ మదాంధుడు కానలేడు. ఆతని హృదయం కీర్తికాంక్షతో నిండి పోయింది; కళ్ళు అధికారగర్వంతో మూసుకు పోయినాయి; జ్ఞానం ప్రతీకారవాంఛతో చచ్చిపోయింది!

సంతానం ప్రమాదంలో వున్నపుడు తల్లి నిర్భయంగా, నిర్దాక్షిణ్యంగా, మహాయుక్తిగా యెదిరిస్తుంది. ఆసమయాల్లో ఆమె సాహసానికి మితిలేదు. ఆసంగతి వాడికే తెలుసు, పాపం!

ఆమె తల వాల్చుకుని కూర్చుంది. అక్కడినుంచి చూస్తే

గుడారపు ద్వారంలోనుంచి దూరాన పట్టణం కనబడుతూంది. ఆ గోడలలోపలే, ఆ నగరంలోనే తాను పట్నియై ప్రేమ ఘోరి కల నోలలాడింది ; అక్కడే గర్భధారణానందం అనుభవించింది ; అక్కడే ప్రసవవేదనకు గిలగిలలాడింది ; అక్కడే మాతృదేవతయై మసలింది. అటువంటి జన్మభూమినే, తన కన్న కొడుకు మట్టిపాలు చేస్తానంటున్నాడు ! దుర్విధి !

ప్రౌఢువారిది. అస్తంగత సూర్యుని అరుణాకీరణాల్లో, స్నానం చేసిన శిథిలనగరకుడ్యాలు ఎర్రగావున్నాయి. ఎండకి నగరసాధాల కిటికీలద్దాలు ఎర్రగా రక్తం చిమ్ముతూన్నట్లున్నాయి. నగరదేవతకి ఒంటినిండా గాయాలుతగిలి, వాటి నుండి రక్తం ప్రవహిస్తూన్నట్లుగుపిస్తూంది. క్రమంగా చీకటి పడింది. కొద్దిసేపట్లోనే నగరం నల్లని ముసుగులోని శవమాదిరిగా విపోయింది. శవగృహంలో పెట్టిన దీపికలాగా నగరం మీద నక్షత్రం ఒకటి మినుకు మినుకు మంటూంది.

శత్రువులకి జాడ తెలియనీకుండుటకై నీవం వెలిగించని యిండ్లు, చీకట్లో ములిగిన వీధులు, శవాలు క్రుచ్చిర కంపు, మరణోన్ముఖుల దగ్గరనున్న బంధువుల గునగుసలు, —ఆమె కళ్ళ ముందు గిరగిరాతిరిగి పోతూన్నాయి. ఆమె మనస్సును కలచి వేసి, ఆమె నిర్ణయం ఏమని స్రశ్నించేయి.

పట్టణ ప్రజలందరూ తన కత్యంత ఆపులు. వారికోసం ఆమె హృదయం తలసిలి పోతూంది.

వల్లని చర్చిత శిఖరాలనుంచి దిగదారున్నా మేఘు
మాలికలు నిరాధారంగా నిలబడివున్న నగరంమీదికి దాడి
చేస్తూన్న గుర్రపుసైన్యాల మాదిరిగా కనబడుతున్నాయి.

“చీకటి దట్టంగా వుండంటే యీరాత్రి పట్టణాన్ని పట్టే
స్తాము. పగలు సూర్యకిరణాలు కళ్ళలో పొడుస్తూంటే, కత్తుల,
డాళ్ళ మిలమిలలు మిరుమిట్లు గొల్పుతూంటే కొట్టేదెబ్బ కూడా
తప్పిపోతుంది. శత్రువును అప్పుడు దెబ్బతీయడం సులువుగాదు.”

అనుకుంటూ అతడు కత్తిని ఒరదీసి, పరీక్షించేసు,
ఒక్కక్షణం.

“నాయనా ! ఇల్లారారా. నా వొళ్లో తలపెట్టుకుని ఒక్క
నిమిషం పడుకోవూ ? చిన్నప్పుడెంత జాలిగుండెరా, సీదీ !
నిన్నంతా ముద్దాడేవారేరా !...” అని తల్లి ఆతని తలమీది
నుంచి చేతిని పోనిచ్చి, వీపు నిమిరింది, వాత్సల్యంతో.

తల్లి చెప్పినట్లే ఆతడామె ఒళ్ళో తలపెట్టి పడుక్కుని
కళ్ళు మూసుకున్నాడు.

“అమ్మా ! నిన్నూ, కీర్తినీ మాత్రమే ప్రేమిస్తున్నాను.”
అన్నాడు, కళ్ళుమూసుకొనే.

“నాయనా ! నువ్వే స్త్రీని ప్రేమించలేదా ?”

“ఎవరిని ప్రేమించినా అనుభవం వల్ల మోజుతగ్గి,
మొహం ముత్తుతుంది. తీపి తినగా తినగా చేదుగా వున్నట్లే
పమ్మా !”

“నీకు బిడ్డలు కావాలని వుండదా, నాయనా!” అందా తల్లి ఆఖరు యత్నంగా.

“బిడ్డలెందుకు? చావడానికా? ఎవడో నాబాటివాడే వచ్చి అందరినీ చంపుతాడు. అప్పుడు బాధకలిగినా కని తీర్పు కునే ఓపిక కూడా లేకండా వృద్ధుడనై పోతా. చెయ్యాడదు.”

ఆమె ఒక్క నిట్టూర్పు విడిచింది.

“నువ్వు మెరుపులా అందంగా వున్నా దానిలాగే గొడ్డు వాడివిరా!”

“బొసమ్మా! నేను మెరుపునే.” అని ఆతడు చిరునవ్వు నవ్వేడు. ఆమె యీకేమీ మాటాడలేదు.

కొద్దిసేపట్లోనే ఆతడు చిన్నబిడ్డలా తల్లి ఒడిలో తల బెట్టుకుని, సుఖనిద్రలో మునిగేడు.

తల్లి తాను కష్టమొని వచ్చిన నల్లని ఉత్తరీయం తీసి అతని మీద కప్పింది. మెల్లగా మొలనుంచి కై జారుతీసి, అతని హృదయంలో దృఢంగా ఒక్కటే పోటు పొడిచింది. సన్నని మూలుగుతో, అంతటి మహావిరుడూ ప్రాణాలు వదలేడు. కొడుకు హృదయం తల్లికి తెలిసినట్లు మరెవరికీ తెలుస్తుంది?

ఆమె కుమారుని శవాన్ని యీడ్చి తెచ్చి గుడారం బైట పడేసింది. కాపలావున్న సైనికులు యీదృశ్యం చూసి నిశ్చేష్టులై నిలబడిపోయేరు. ఒక్కసారి పట్టణం వైపు, తన కొడుకు శరీరం వైపు చూసింది. అతడు తన జన్మభూమికి

యింకే అపాయమూ తేలేడు! ఆమెలో మాతృత్వం పొంగి పొరలింది. ఏడుపు కట్టలు తెగి ప్రవహించింది.

- “నా జన్మభూమికి నే చేయగలదంతా చేసేను. జన్మ భూమికై మరో కొడుకును యివ్వగల కాలం తీరిపోయింది, నా జీవితం యింక నిరుపయోగం. నా కొడుకు దగ్గరికే పోయి వుంటానింక.”

అంటూ ఆక్రోశించిందా తల్లి. ఆమెకళ్లు పొడారిపోయేయి. తన్ను తానే సంబాళించుకుని, లేచినిలుచుని, కొడుకు రక్తంతో యింకా నులివెచ్చగా వున్న కై జారుతోనే పొడుచు కొని నేలగూలింది. వ్యభతహృదయాన్ని తెలుసుకోవడం ఏమంత కష్టం ?

తల్లి ప్రేమ జయించింది; మృత్యువుకు తల్లులుండే లోకంలో సానంతేడు!

బా లు ని డై రీ

వాళ్ళ కర్రాణ్ణి ముద్దుగా 'మిషా' అని పిలుస్తారులేండి. వాడు మహాచురుకైనవాడు. పట్టునునీ పది నిమిషాలైనా ఓ చోట కూర్చోబిడగదా? ఎ వర్షం మూలాన్నో ఆడుకునేందుకు వీధులోకి వెళ్ళనివ్వని రోజున యిల్లంతా గందరగోళమే. ప్రతీ పనికి వాడే అడ్డు.

పెద్దవాళ్ళు ఏదో పనులతో ఊపిరి సల్పకుండా కొట్టుకుంటూంటారు. అందుకనే పిల్లల్ని అస్తమానం 'అబ్బ! వేపుకు తినకురా!' అని గదుముతూంటారు.

మిషాకూడా తల్లిదండ్రులనోట యీ గద్దెంపుమాట యెన్నోసార్లు విన్నాడు. వాళ్ళకి ఎప్పుడూ పనే. మిషాతో ఆడుకోడానికి గాని, వాడి ప్రశ్నలకి సమాధానం చెప్పడానికి గాని వాళ్ళకి తీరి కెక్కడిది? వాళ్ళనాన్న పుస్తకాలగదిలోనే యెప్పుడూ పాతుకుపోతాడు. ఏదో పుస్తకం చదవడమో, రాయడమో,—యిదే పని. మరి, ఆ పుస్తకాలు బాగుంటాయో, లేదో! మిషాని యెప్పుడూ చదవనీయనే లేదు, వాటిని.

అమ్మాచాల నుంచీదే. చిన్న బొమ్మలా వుంటుంది, ఎంచక్కా. నాన్నా నుంచివాడే. పెద్ద చెట్టుంత మనిసి.

వేసవికి ముందు ఓరోజున చినుకూ, గాలి జోరుగావుంటి.

మిషా ఆడుకొనేందుకు నీధులోకి వెళ్లడానికి విలైందికాదు. ఇంట్లోనే వుండి ఏం తోచక అల్లరి ప్రారంభించేడు. వాడి గొడవను తల్లి తండ్రి కూడా భరించలేక పోయేరు. వాళ్ళనాన్న మిషాను దగ్గరికి రమ్మని పిలిచేడు.

“ఏమీ తోచడం లేదా యేమిటా అబ్బాయి!”

“రానిలెట్ట చెయ్యడానికి కూర్చున్నట్లుంది, నాన్న గారూ!”

అన్నాడు, మిషా గునుస్తూ.

వాళ్ళనాన్న రూళ్ళకాగితాలున్న ఓచిన్న బైండు బుక్కు తీసి చూపిస్తూ,—

“మిషా! చూసేవా! ఇదిగో, యీ తెల్లకాగితాల పుస్తకం వుండే దీంట్లో నీకు సరదాగా తోచిన సంగతులన్నీ రాసుకుంటాడు. ఏ! తెలిసిందా! దీన్నే ‘డైరీ’ అంటారు. రోజూ రాసుకునేదే డైరీ. రాసుకుంటావు గదా?”

మిషా ఒక్కక్షణ ఆలోచిస్తూ నిల్చున్నాడు.

“సరదాగా తోచే సంగతులంటే?”

“నాకెల్లా తెలుస్తుందిరా, నీకు సరదాగా వుండే సంగతులేమిటో!” అంటూ వాళ్ళనాన్న సిగరెట్టు తీసి వెలిగించేడు.

“మీ కెందుకు తెలియదేమిటి?”

“తెలియదురా. చిన్నప్పడు నేను చదవటానికేదు. ఏమో పిచ్చిపిచ్చి ప్రశ్నలువేసి అందర్నీ విసిగించే వాణ్ణి. ఎప్పుడూ

దేన్నగురించి ఆలోచించనే లేదు. నాకా అవకాశం లేకనే పోయింది. అంచేతనే చిన్నపిల్లలకి ఏవి సరదాగా వుంటాయో నాకు ఏమీ తెలియదు. సరే ఇంక వెళ్ళు, మరి.”

తండ్రి తన్ను యెగతాళి చేస్తూన్నాడనీ, తనతో మాట్లాడడానికి యిష్టపడడం లేదనీ మిషా గ్రహించేడు. కోపం రాబోయింది. కాని తండ్రి కళ్ళలో ప్రేమ, అభిమానం తొలు కాడుతూ వుండడం చూసి, కోపం వెనక్కి పోయింది. అంచేత మళ్ళీ యింకోప్రశ్న వేసేడు.

“సరదాగా వుండే పనులు ఎవరు చేస్తూంటారు, నాన్నా!”

“నువ్వే! బాబువికాదూ? ఇంక వెళ్ళు. నన్ను పని చేసుకోనియ్యి.”

మిషా తనగదిలోకి వెళ్లి, టేబిల్ ముందు కూర్చుని పుస్తకం తెరిచి, వ్రాత మొదలు పెట్టేడు.

“ఇది డెరీ”

“దీనిని నాన్న యిచ్చేరు. నాకు తోసినవన్నీ దీన్లో లాగుకుంటాను. ఎంచక్కా సరదాగా వుంటుంది.”

కలం టేబిల్మీద పెట్టేసి, గదంతా కలయచూసేడు. అందులో అన్నీ తనకు రోజూ కనబడేవే. కొత్తవేమీ లేవు. చాతబడిన వాటిలో అతనికి సరదా తోచడాని కేముంది?

పుస్తకం తీసుకుని మళ్ళీ వాళ్ళ నాన్నదగ్గరికి బైలు దేరేడు. మిషా మళ్ళీ రావడంతో ఆయనకి చిరాకు కలిగింది.

“మళ్ళీ వచ్చేవా?”

మిషా నోటుబుక్కు చూపుతూ,—

“చూడండి, నాన్నారూ! అప్పుడే రాసేసేను. బావుందా?”

అన్నాడు.

“భేషుగ్గా వుందోయ్! ‘డైరీ’ కాదు. ‘డైరీ’ అని వుండాలి. ‘త్రోసినవన్నీ లాసుకుంటా’ అనకూడదు. ‘త్రోచిన వన్నీ రాసుకుంటా’ ననాలి. తెలిసిందా? యింక వెళ్ళు, మరి.”

మిషా ఒక్క నిమిషం ఆలోచించేడు.

“ఇంకేంరాయను?”

“నీకు త్రోచింది రాసుకో. దేన్ని గురించైనా ఆలోచించి మరీరాయి. పాటలు రాయి, బాగుంటుంది!”

“పాటలా? ఏం పాటలు?”

“నీకు వచ్చినవి రాయడం కాదురా. నీలంతట నువ్వు కొత్తవి అల్లి, రాయాలి. వెళ్ళుమరి. పరిగెత్తు. ఏం వేపుగు తింటావురా!”

అంటూ మిషా చెయ్యి పట్టుకుని గది వెలుపల దిగబెట్టి, తలుపులు లోన గడియ వేసుకున్నాడు, వాళ్ళనాన్న. ఇట్లా చేయడం తనకెంతో అగౌరవ కరంగా భావించేడు, మిషా. అభిమానంతో తిన్నగా తనగదిలోకి వెళ్ళి బల్బవద్ద కూర్చుని, డైరీ తెరిచేడు. ఏం రాయాలో ఏమీ త్రోచడం లేదు, వాడికి. అమ్మ వంటింట్లో గిన్నెలు, శంఘాలు లెక్కచూసుకుంటూంది.

వంటింట్లో వెళ్ళగా యెంతో బాగుంటుంది. కాని అక్కడికి తనను రానివ్వరు కదా? వీధులోకి పోకుండా దిక్కుమాలిన బురద ఒక టాచ్చిందాయెను.....

మిషా యేం తోచక గడియారం వంక చూసేడు. ఇంకా తొమ్మిదిం పావుగూడా కాలేదు. అంతలో ఒక ఆలోచన తట్టింది. చిరునవ్వుతో గబుక్కున డైరీ తెరిచి రాయడం ప్రారంభించేడు.

“మాగోడమీద గడారం వొకటుంది,
మీసాల్లా తన ముళ్ళని కదిలిస్తూంది.”

ఆరే! పాటయి పోయిందే! వహ్వా! మిషా బల్లమీది నుంచి వురికి వంటింట్లోకి పరుగెత్తేడు.

“అమ్మా! అమ్మా! పాటరాసేనే, చూడవే!”

లెక్కపెడుతూన్న చెంచాలనుంచి ఆమె తలత్రిప్పునై నా లేదు!

“తొమ్మిది...నన్ను వేపుకు తినకురా, నాయనా!... పది...వెళ్ళు మరి...పదకొండు...”

మిషా అంతలో వదిలేరకం గాదు. ఆమె మెడకు ఓ చెయ్యి చుట్టబెట్టి, రెండో చేత్తో డైరీని తల్లి కళ్ళముందర అడ్డంగా పెట్టేడు.

“అమ్మా! ఒక్కమాటు చూడవే!”

“నన్ను పడేస్తావురా నాయనా!” అంటూనే ఆమె పుస్తకం తీసికొని చదివింది.

“మీనాన్న రాసి పెట్టేరా?” అన్న తల్లిమాటలకి మిషా ఎంతో అభిమాన పడ్డాడు. అది గమనించకుండానే,—

“‘గడారం’ కాదు. ‘గడియారం’ అని వుండాలిరా.”

మిషాకి యెంతో చిన్నతనం అనిపించింది.

“పాటల్లోకూడానా?”

“అఁ! ఇంక వెళ్ళు. బాబువుకాదు! ఇంక వెళ్ళమ్మా! ఆడుకో.”

“వెళ్ళి యింకా పాటలు రాయ్.”

“ఏం రాయను?”

గడియారం టిక్కు టిక్కుమంటూందనో, మరోటో యేదో రాయ్! పాట పూర్తవుతుంది.”

“ఓఁ! అల్లాగే!”

చెంగున ఒక్క దూకులో మిషా తనగదిలోకి వెళ్ళి సోయేడు. టేబిల్ ఎడట కూర్చుని తల్లి సలహా ప్రకారం పాట రాసేడు.

“గడియారం టిక్కుటిక్కు మంటూంది.”

తరువాత యెంత తంటాలుపడ్డా యేం ప్రాయాలో లోచలేదు. చేతుల నిండానూ, గడ్డం నిండానూ యింత సిరా మాత్రం పులుముకున్నాడు.

హఠాత్తుగా యెవరో చెప్పి, చేయి పట్టుకు రాయించి నటుగా నాలుగో చరణం కూడా రాసేసేడు.

“ఏమోగాని నాకేమీ తోచకుండా వుంది!”

నిజమే! మిషాకేమీ తోచడంలేదు. ఆ మాటనే కాగితంమీద రాసేసరికి పాట పూర్తైపోయింది! పట్టరాని సంతోషంతో మిషా గంతులు వేసేడు.

ఒక్క పదుగున వాళ్ల నాన్న గది దగ్గరికి పోయేడు. కాని, ఆయన చాల గడుసువాడేమో, తలుపు లోన గడియ వేసుకునే వున్నాడు. మిషా ఊరుకోక, తలుపు కొట్టేడు.

“ఎవరు?”

“నాన్నా! తలుపు తియ్యండి! త్వరగా!” అన్నాడు మిషా ఒగరుస్తూ.

“తలుపు తియ్యండి! నేనే! నాన్నా! చూసేరా ఎంత మంచిపాట రాసేనో!”

వాళ్ల నాన్న తలుపు తీయకుండా లోపలినుంచే “భేష్! యింకా రాయి.” అన్నాడు.

“మీరు వినరూ మరి!”

“తర్వాత వింటాలేరా, వెడుదూ!”

“అహ! ఇప్పుడే వినాలి!”

“మిషా! చెప్తే వినవూ!” అన్నాడు వాళ్ల నాన్న గడ్డింపుగా.

తాళపు రంధ్రముదగ్గర నోరుపెట్టి పాట చదివేసేడు, మిషా. స్వరం పైకిరాక నూతులో మాట్లాడివట్లు వినబడింది. తండ్రి యేమీ మాటాడలేదు.

మిషాకి యెంథో అభిమానం అనిపించింది. తనగదిలోకి వెళ్ళిపోయి, కిటికీ అద్దాలకి తల ఆనించి ఆలోచిస్తూన్నట్లు చాలా సేపు నిలువబడ్డాడు. కొంచెం సేపయేకేకే బిగ్ దగ్గరికి తిరిగి వచ్చి, తన మనస్సులో మెదులుతూన్న భావాల్ని డైరీలో రాయనారంభించేడు.

“నాన్న మంచివాడు కాదు. డైరీ రాస్తే సరదాగా వుంటుందన్నారు అంతా వుత్తిది. ఆ మాట నన్నెదుల్పుకొనేందుకు చెప్పేరు. నాకు తెలుసు. అమ్మ కోపంగా వున్నప్పుడు ఆమెని ‘పోట్లగొడ్డు’ అంటారు. కాని తమరుమాత్రం? నిన్న సిగరెట్టుపెట్టేతో ఆడుకుంటూంటే నన్ను అమ్మకంటే మెక్కువగా కోపబడ్డారు. నాకు ఆయనగారేం చెప్పుఖరేదు. ఇద్దరూ ఒకటే కోపానికి. నీనా మోదన్నా పగలగొడితే ‘ఫరవాలేదాలే!’ ‘ఘనీలే!’ అంటారు. ఆవిడ పాటలు పాడుతుందిగా, అందుకని! నేనేదన్నా పగలగొడితేమాత్రం రోజుల కొద్దీ సాధిస్తూంటారు.”

తల్లిదండ్రులు తనకు అన్యాయం చేస్తూన్నారనే ఆలోచన తట్టేసరికి మిషాకు కళ్ళనీళ్లు తిరిగేయి. వాల్లెంత మంచి వాళ్ళయితేనేమి? తన్ను సరిగ్గా చూడ్డంలేదు.

రాత కట్టపెట్టి మిషా కిటికీదగ్గరకు వెళ్ళేడు. కిటికీలో అంచున కూర్చుని ఓ పిచిక తడిరెక్కలు దులుపుకుని, దువ్వు కుంటూంది, కాళ్లతో. ఆ పిచికనుచూస్తూ నిలబడ్డాడు, మిషా. దాని తడిరెక్కలు నాన్నమీసాల్లా వున్నాయనిపించిందేమో,

అక్కడే నిలబడి తనలోనే పాట అల్లడు ఆరంభించేడు.

"పుల్లలా కాఘ్ఘుయిదీ

తేనెకళ్ళ పిచికపిట్టకి

నాన్న మీసాలాంటి రెక్కలు

వున్నాయో! చూడంకోయ్!"

అతని ఊహలులయలో నడవడంలేదు. కాని, ఆమాత్రా చాలు, యిప్పటి మటుక్కి. మిషా హృదయం గర్వితో నిండింది. వెంటనే టేబిల్ దగ్గరకి పరుగెత్తి కొత్తపాట డైరీలో రాసేసేడు. తర్వాత మళ్ళీ తన ఆలోచనలు రాయనారంభించేడు.

"పాటలు రాయడం చాలా సులువు. చేయవలసినదల్లా యేదో ఒక దానివైపు చూడ్డమే. మాటలు వాటంతటవే దొర్లుకుంటూ వస్తాయి. నాన్నగారు యేమీ బడాయిలు పోనక్కర్లేదు. కావాలంటే నేనూ పుస్తకాలు రాయగలను. పాటలుకూడా రాస్తాను. తప్పులు లేకండా రాయడం, చుక్కలు పెట్టడం నేర్చుకుంటా. అమ్మ, కొమ్మ, వెన్న, కన్ను,— యీలాటి జంటమాటలు అఖరున వచ్చేలాగ కూడా పాట రాసేస్తాను. కాని, యిప్పుడు రాయను. పద్యాలూ రాయను. డైరీకూడా రాయడం మానేస్తా. ఆయనకే సరదా లేకపోతే నాకా యేమిటి? నన్ను వేపుకుతిపడ్డు. ఏం చేసినా రాయను."

మిషాకు యేడుపు వచ్చేటంత సర్వంతం అయింది. ఇంత లోనే దాది జెనియా అగడిలోకి వచ్చింది. జెనియా పొట్టిగా,

చిన్నదిగా వుంటుంది ; బూరె బుగ్గలు. ఆమె కనుబొమలమీద నిలచిన వాన చినుకులు మెరుస్తున్నాయి.

“మూతి ముడుచుకుని అట్లా వున్నావే?”

ఆమె రావడం వల్ల తన ఆలోచనలన్నీ చెదరిపోయినట్లు కనుబొమలు కుంచిచేడు, మిషా. తండ్రి వైఖరి ననుకరిస్తూ,—

“నన్ను కడిలించకు, జెనియా!”

అని మళ్ళీరాయడం మొదలెట్టెను.

“దాదిని నాన్నగారు ‘బుర్రముక్కు’ అంటారు. పిల్లల్ని ఆడించే వయస్సులో గాక పిల్లలతో ఆడుకొనే వయసులో వుండంగారు.”

మిషాతోటి దాదికి ఆశ్చర్యం కలగజేసింది. మెత్తని చేతులతో బుగ్గలు రుద్దుకుంటూ అడిగింది.

“ఏమిటి రాస్తున్నావు? ఏం కథ?”

“చెప్పుకూడదు. నాన్నగారు డైరీ రాయమన్నారు. నాకు సరదాగా తోచినవన్నీ రాసుకోవచ్చునన్నారు.”

“ఇప్పుడు నీకంత సరదా కలిగించిన నంగ తేమికోయ్, మహా?”

అంటూ జెనియా పుస్తకంమీదికి నొంగి చూసింది. పుట త్రిప్పుతూ,

“యింకా యేమీ రాయలేదులే. ఏవో పాటలు రాసే సంతే.” అన్నాడు, మిషా.

“చూడు యెన్ని తప్పులో. ఓహో! నిజంగా పాటలే! నువ్వు రాసినవి కాదు. నే నెరుగుదునులే! నాన్న రాసి పెట్టేరు. ఔనా?”

మిషాకు ఎంతో అభిమానం వేసింది. ఏమిటి? ఎవరూ నమ్మారే? కోపంకూడా వచ్చేసింది.

“ఐతే, ఈవేళ పాఠం చదవను.”

“ఏం? ఎంచేత?”

“ఏమేమిటి? చదవను. అంతే!”

అప్పటికి జెనియా తన్ను గురించి రాసిన భాగం దగ్గరకి వచ్చింది. ఆ రాతచూడ్డంతోనే ఆమె మొగం జేవురించింది. ఎటు అద్దంలో కనిపిస్తూన్న తన ముఖంవై పొకసారి ఆమె దృష్టి పోయింది.

“నన్ను గురించి కూడా రానేవ్రా? నిజంగా నాన్న అల్లా అన్నారా?”

“ఏం! నువ్వంటే ఆయనకి భయమా!”

దాది ఆలోచనలో పడింది. మళ్ళీ తనముఖం యింకో మారు అద్దంలో చూసుకుంటూ,—

“ఐతే పాఠం చదవ్వన్నమాట?”

“ఉహూ!”

“అమ్మతో చెప్తానుండు.” అంటూ జెనియా విసవిసా వెళ్ళిపోయింది.

ఆమె గుమ్మం దాటి పోయేదాకా చూసి, మిషా మళ్ళీ రాయడ మారంభించేడు.

“నాన్నమీద అమ్మ కన్నుమన్నట్లే జెనియా మీద నేనూ కన్నుమన్నాను. నన్ను విసికించి వేపుకొంటుంటే ఏంచేస్తాను? నామీద అందరికీ కోపం వచ్చినా నాకేం లెట్టలేదు. ఆనక వెళ్ళి జెనియాను మన్నించమని అడుగుతాను, పోనీ. పుస్తకంలో అదీ రాయాలి. నాన్నగారిలాగే రోజంతా రాస్తూంటాను. ఎవ్వరూ నన్ను చూడనక్కర్లేదు. నేను అన్నం తినను. కాల్చిన ఆపిలు యిస్తానన్నా నాకు అట్టలేదు. రాత్రిళ్ళు నిద్ర పోను. తెగరాసేస్తాను, కూర్చుని. ‘జబ్బుచేస్తుంది. ఒకటేపనా?’ అని నాన్నగారిని అన్నట్లే అమ్మ నన్నూ అంటుంది : అన్నా సరే! ఏడ్చినాసరే! నేను విననుగాక వినను. నామీద యెవరికీ యిష్టం లేకపోతే నాకేం భయంలేదు.”

ఆతడిమాటలు రాసి ముగించే సరికి తల్లిని పిలుచు కొచ్చింది, జెనియా. తల్లి యేమాటా మంతి లేకండానే మిషా చేతులోని పుస్తకం తీసుకుని చదవడం ప్రారంభించింది.

కొంత చదివి, ఆశ్చర్యంగా మిషా ముఖంవైపు చూస్తూ,—

“ఒరిపిడుగా! నువ్వే రాసేవాయిది? మీనాన్న చూస్తూ రుండు!”

అని, పుస్తకం పుచ్చుకుని వెళ్ళిపోయింది.

“నాన్నగారు కొడతారు.” అనుకుంటూ మిషా జెనియా వైపు తిరిగి,—

“నామీద అమ్మతో చాడీలు చెప్పేవా?” అనడిగేడు.

“చెప్పినట్టు వివరపోతే...”

“చెప్పి నట్లలా వివరానికి నేనే గుర్రానా?.....”

“మిషా!.....”

కాని మిషా మహాకోపంగా వున్నాడు.

“ఓ వైపు ఆలోచించాలి, పుస్తకంలో రాయాలి ; రెండోవైపు పాఠాలు చదవాలి. నాచేతగాదు.”

మిషా యింకా యేమనేవాడో కాని పనిమనిషి వచ్చి ‘నాన్నగారు పిలుస్తూన్నా’ రంది.

ఓచేత్తో పుస్తకం పట్టుకుని, రెండో చేత్తో మీసం దువ్వుకుంటూ కుర్చీలో కూర్చుని వున్నాడు, వాళ్ళనాన్న.

“ఇల్లా రావోయి! ”

నాన్న కళ్ళు నవ్వుతూన్నాయి. మంచం మీద బోర్లా పడుకుని, దిండులో ముఖం దాచుకుని వుంది, అమ్మ. ఆమె భుజాల కదలిక చూస్తే కడుపుబ్బలా నవ్వుకుంపని వాళ్ళు స్తూనే వుంది. సరిస్థితంతా ఒక్క నిమిషంలో గ్రహించేసేడు, మిషా.

“నాన్న కొట్టారు.” మిషా నిమిషంలో గ్రహించేడు.

వాళ్ళనాన్న మిషాను దగ్గరికి తీసుకుని మోకాళ్ళ మధ్య నొక్కి పట్టుకుని, చుబకు పుణకుతూ,—

“మహా అల్లరివాడివై పోతూన్నావురా? ఏం?”

“ఔను.” మిషా తనూ అగ్గీకరించేడు.

“ఏం? ఎందుచేత?”

“ఏమో! ఊరికేనే.”

“ఊరికేనే యేమిటి? కారణం చెప్పులేదా?”

“నాకు తెలియదు.”

మిషా కొంచెం సేపు ఆలోచించేడు.

“మీరు నాగురించి యేమీ పట్టించుకోరు. అమ్మ అంత కంటేనూ! జెనియా చదువూ! చదువూ! అని వేపుకు తింటుం దాయెను.”

“అందుకని నీకు కోపం వచ్చిందా?” నాన్న బహు తాపీగా అడిగేడు.

“ఔను, మరి రాదూ?”

“అల్లా దేనికీ కోపం తెచ్చుకోకూడదు. నిన్ను చిన్న పుచ్చాలని నేను యెప్పుడూ అనుకోనోయ్. మీ అమ్మ అంతే. చూడూ, అమ్మ యెల్లా నవ్వుతూందో. నానూ నవ్వు వస్తూంది.”

“నవ్వెందుకు వస్తూంది?”

“చెప్తాలే, వుండు మరి.”

“అహ! ఇప్పుడే చెప్పాలి.” ముద్దుగా గునుస్తూ అన్నాడు మిషా.

“నువ్వు వస్తా కొంటే కోణంగివి.”

“నేనా?”

మిషాను యెత్తి వొళ్ళో కూర్చోబెట్టుకుని, తల నిమురుతూ వాళ్ళనాన్న అడిగేడు.

“చెప్పనా?”

“ఊ!”

“నిన్ను యెవరూ దోమీ అనలేదు. చూసేవూ, యీ గాలీ, చినుకూ. వీటిమూలాన చీదరగావుంది. నీ మనస్సు అల్లా వుందంతే. కాస్త యెండగాచి, బైట ఆడుకొనేందుకు పీలుగావుండనీ మళ్ళీ, నీ చిరాకు నిముషంలో మాయమై పోతుంది. అది పోనీ గాని, నీ డైరీనిండా యెంతో చెత్త రాసేవు.”

“మీరే రాయమన్నారా!” మిషా భుజాలు కుంచించుకున్నాడు.

“రాయమన్నానుగాని చెత్త రాయమన్నానా?”

“లేదు. గాని ఏం రాసేనో నాకూ జ్ఞాపకంలేదు. నే రాసిందంతా నిజంగా చెప్తే?”

“ఔను!” తలపకిస్తూ అన్నాడు వాళ్ళనాన్న.

“మీరుకూడా చెత్త రాస్తూవుంటారా?” మిషా అమాయకంగానే అడిగేడు.

వాళ్ళమ్మ గభీమని లేచి వంటింట్లోకి పరుగెత్తింది, క్కడేదో పొయిమిదపెట్టి మరిచిపోయినట్లు. ఆమె నైఖరీ,

చేసిన సవ్వడిని బట్టి ఉక్కిరిబిక్కిరిగా వచ్చే నవ్వు నాపుకుంటూ నని యెవరేనా గ్రహించవచ్చు.

పెద్దనాళ్ళు యిల్లాటిస్తారే ?

వాళ్ళనాన్నకి కూడా నవ్వు వస్తూన్నట్లుంది. పెదవులు బిగించి, బుగ్గలు బూరటించి, మీసాలు దువ్వుకుంటూన్నట్టుగా చేతులు ముఖాని కట్టించెట్టుకుని, ముక్కుతో చిత్రంగా ధ్వని చేస్తూన్నాడు.

“నేను రాసేదాంట్లో కూడా కొంత చెత్త ప్రంటూనే వుంటుంది. అన్నీ బాగా రాయడం కష్టం. నీ పాట బాగుంది. మీలింది బాగాలేదు.”

“ఎంచేత ?”

“నువ్వు మా చెడ్డ ఆరాతీస్తున్నావు. అందరినీ విమర్శించే ముందు నిన్ను నువ్వే విమర్శించుకో. ఇకనేమీ రాయకే ? హైరీ మచకిరిక వద్దలే.”

వాళ్ళనాన్న వాళ్ళో కూర్చునే రంగుపెన్నిలుతో ఆయన పుస్తకంలో బొమ్మలు వేస్తున్నాడు, మిశా.

“సరే. ఇంకేం రాయనులేడి. రాయడంకూడా పాఠం లాగే నేనేమీ బాగుండలేదు. మీరే రాయమన్నారు. అందు కని రాసేనంతే నాకందులో సరదా నేం కనిపించలేదు. ఈవేళ పాఠం వద్దు, ఏంవద్దు.”

“ఎందుచేత ?”

“జెనియూచేత కథ చెప్పించుకుంటా.”

“అల్లాగేలే.”

వాళ్ళనాన్న సంతోషంగా అంగీకరించేడు.

“ఇదిగో! చూడు! మనం యిద్దరమూ జెనియూను మన్నించమని అడగాలి. ఆమెను గురించి నేనన్నదీ, నువ్వు రాసిందీ కూడా ఏమంత మంచిదిగాదు.”

వాళ్ళనాన్న కుర్చీలోంచిలేచి, మిషాచెయ్యి పట్టుకుని పచారుచేస్తూ, నెమ్మదిగా భోధన ప్రారంభించేడు.

“జెనియూ ముక్కు పెద్దదే అనుకో. కానీ ఆమాట జ్ఞాపకం చేయడం మంచిదిగాదు. ఆ లోటు బ్రతికీపుష్పంతకాలం వుండేదేగాని, మాటలవల్లా దేసవల్లా పోయేదికాదు. నీముఖం మీద మళ్ళాచికపు గంట్లున్నాయనుకో. నిన్ను ‘గంట్లముఖం వాడా!’ అని యెవరేనా పిలిస్తే ఒప్పుకుంటావా?”

“ఉహూ!”

“ఇంకెప్పుడూ అట్లాటి విషమాలు జైరీలో రాయకేం.”
మిషా జైరీ కథ యీ విధంగా ముగిసింది.

చెల్లామ్

రేవులో రేగిన ధూళివల్ల వినీలంగావుండే దక్షిణాకాశం ధూసరవర్ణంగా కనిపిస్తుంది. నిప్పులు చెరుగుతూన్న మధ్యాహ్న సూర్యుడు చుమ్ము తెరలోంచి ఆకుపచ్చని సముద్రంలోకి చూస్తున్నాడు. పడవల శైట్ల, ప్రిమ్లర్ల పంకాలు, టర్కీ ఫెలుక్కాల చుక్కానిలు, రకరకాల పడవలు నిరంతరం అటూయిటూ తిరుగుతూ నీటిని కలిచేస్తుండడంవల్ల సూర్యుని ప్రతిబింబం కనిపించడమేలేదు. స్వేచ్ఛా సంచారాని కలవాటు పడిన సముద్రపుటలలు నల్లరాతి గోడలనడుమ బంధించబడినా నిరంతరం పోరాటం చేస్తున్నాయి. సరుకులతో నిండిన పడవలూ, ఓడలూ క్రిక్కిరిసి పోయి నీరు కానరాకుండా వుంది. బరువైన ఓడలు తమ శిఖరాలమీది కెక్కి క్రొక్కిసలాడి అణిచేస్తున్నా సముద్రపుటలలు ఉద్ధృతంగా హార్బరుగోడలకి కొట్టుకుంటూ నురుగులు గ్రక్కతున్నాయి. తమ నిర్బంధాన్ని సూర్చి ఆందోళన చేస్తూ, నిరంతర పోరాటం చేస్తూన్నట్లుగా సముద్రపుటలల ఘోష వినిపిస్తుంది. ఓడల్లోంచి పడేసిన నానారకాల చెత్తాచెదారంతోనూ రేవులంతా మలినమైవుంది.

రేవుప్రాంతం అంతా ఒక్కటే రణగుణధ్వని. ఎక్కడ చూసినా లంగరు గొలుసుల గలగలలు; వార్పుమీదికి సరుకు కున్న శెచ్చే రైల్వేవాగన్ లింకుల ధణధణలు; చప్టారాళ్ళ

మీద పడేస్తూన్న లోహపురేకుల ఝణఝణలు ; దుంగలూ
దూలాలు యెత్తిపడేస్తూన్న పుటి గుభిల్లు ధ్వనులు ; కిరాయి
బళ్ళ కిరకిరలు ; స్ప్రింగ్ యీలలు, అరుపులూ ; డాక్ కూలీల
అరపులు, కళాసీల కేకలు, ఉద్యోగుల గడ్డింపులు,—యివన్నీ
కలిసి, కరిగి ఒకటై హార్బరు ప్రాంతంలో పైర్ విహారంచేస్తూ,
పసిరడ్డి రోజును తెలుపుతూంది. ఈ ధ్వని తరంగాలుగా భూమి
మీదనుంచి మళ్ళిమళ్ళిలేచి పైన తేలియాడుతూన్న ధ్వని
సముద్రంలో లీనమవుతోంది. చుట్టూ గాఢంగా, దిగులుగా
సణుగుతూన్న ప్రతిధ్వనులు వణుకుతూ అణిగిపోతున్నాయి.
దుమ్ముతో చిక్కగావున్న వేడిగాలి తొన చీల్చుకుంటూ
ఈలలు, స్ప్రింగ్ కూతలు గూబలు బ్రద్దలుచేస్తూ, బెదిరిస్తూ
న్నట్లు వినిపిస్తున్నాయి.

కుబేరుని కంకితమైన హార్బరు ఫరిసరాల్లోని ప్రతి
వస్తువూ, చప్టారాళ్ళు, లోహాలు, కొయ్య సామగ్రి, ఓడలు,
అన్నీచూడా పడ్డమస్థాయిలో ధనపతికి స్వాగతగీతాలు పాడు
తున్నాయి. అక్కడి గోలలో మానవుని గొంతే బలహీనం
గానూ, హాస్యాస్పదంగానూ వుండి. ఈ గడబిడకంతకీ మూల
మైన మానవులు మాత్రం జాలిగొలుపుతూ, ఆ వాతావర
ణంలో దయనీయులుగానూ, సిచ్చివాళ్ళుగానూ కనిపిస్తూ
న్నారు. అంతేగాను. మానవుల చిన్న విగ్రహాలు దుమ్ముతో
కొట్లాడుతూ, చింకిపీలికల్లో, భుజాలకెత్తుకున్న బరువులక్రింద

క్రంగి నడుస్తూ, వాళ్ళను అటునిటు తరిమే తొందరలో ములిగి, దుమ్ము, ఎండలో, గోలలో నామమాత్రులుగా ; తామే సృష్టిం చిన మహా యంత్రాలముందు, సామాను గుట్టలముందు, విడు గులు వడుతూన్నట్లు పరుగెత్తే రైల్వేవాగన్ల ముందు తుద్రకీట కాల్లా కానవస్తూన్నారు ! ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే అతని సృష్టే అతన్ని బానిసగా జేసి అతని వ్యక్తిత్వాన్ని పహరించింది!

రాక్షసి ఓడలు యీలలువేస్తూ, కన్-బుస్లతో ఆవిరి వదులుతూ నిట్టూరుస్తూన్నట్లున్నాయి. ప్రతీధ్వనిలోనూ మాన వునిపట్ల తమ అసహ్యనీ, నిరసననూ వెళ్ళగ్రక్కుతూన్నాయి ఆ నిర్జీవయంత్రాలు. బానిస చాకిరీచేస్తూ, సకలసంపదల నుత్పత్తిచేసి తమ పాట్లు నిండించి, వారేమో మురికిగా, మాడిన డొక్కలతో, చెమటలు గారుస్తూ అటూయిటూ తచ్చాడుతూన్న జీవుల్ని చూస్తూంటే నిర్జీవ యంత్రాలకి కూడా అపహాస్యం కలిగితే ఆశ్చర్యమేమిటి ! తమ జానెడు పాట్ల నింపుకోడానికై కొద్ది బొంబుల కొట్టకోసం వీపులమీద వేల కొద్దీ టన్నుల ఆహారాన్ని మోసి తెచ్చి వాగన్ల, ఓడల ఉక్కు కడుపుల్ని నింపే కూలీల పంక్తులు చూస్తే యెంతో అసంగతం గానూ, బాధాకరంగానూ వుంటాయి. చింకి గుడ్డలతో, చెమటలు కారుతూ, పనిబరువుకి క్రంగిపోయి, వేడికీ, గోలకీ, దుమ్ముకీ స్థంభీభూతులై సగం చచ్చివున్న మానవులు ఒక నైపున ; రెండో ప్రక్క వారిచేతనే సృజించబడి, బ్రహ్మాండమైన

శరీరాలతో, ధగధగమెరుస్తూ, గంభీరంగా, మాంచి సోపా
క్కులో వున్న యంత్రాలు! ఇంతకీ యీ యంత్రాలు నడవా
లంటే ఆవిరిబలం చాలనేచాలదు ; వాటి ప్రవృత్తి న మానవుల
కండరబలం, రక్తం ధారపోయాల్సిందే! ఈ వైరుధ్యంలోనే
క్రూరవిధియొక్క, మానవచరిత్ర యొక్క అపహాస్యం అంతా
యిమిడివుంది !

అక్కడి గోలకి వుత్సాహశక్తు లడుగంటుతాయి; ధూళికి
ముక్కులు, కళ్లు పూడిపోతాయి ; ఆ యెండకి శరీరాలుమాడి
ఒరుగై పోతాయి. ఆ ప్రదేశంలోని భవనాలూ, మానవులూ,
వాహనాలూ, అన్నీ భరించరాని విసుగుతో బద్దలు కావడానికి
సిద్ధంగా వున్నట్లున్నాయి. ఒక్కసారిగా, ప్రేలిపోవడంతో
స్వేచ్ఛగా ఊపిరిదీసుకుంటూ ఉన్నట్టే వాతావరణంలో బ్రతుక
గలుగుతామనుకుంటున్నాయా? అనిపిస్తుంది. ఆ ప్రేలుడు తర్వా
తనే యీ భూమిమీద శాంతి వుండేది! చెవులు బద్దలుచేస్తూ
సరాలిని నములుతూ మానవుల్ని నిరుత్సాహులుగా, పిచ్చి
వాళ్ళనిగా చేసే యీ గోలా, దుమ్మూ అప్పుడు మాయమవు
తాయి. అప్పుడే రేవుల్లో, భూమిమీద, సముద్రాకాశాలపైన,
ప్రతీచోటా ప్రశాంతత, ఆనందం, తృప్తి తాండవమాడుతాయి.

పైము తప్పని గంటలధ్వని శ్రావ్యంగా పండ్రెండు
సార్లు వినిపించింది. ఆఖరి ఘంటానాదం యింకా రింగ్
మంటూండగానే అమానుష శ్రమయొక్క ఆటవిక నృత్యం
మొదలించింది.

మరో నిముషానికి గడబిడ యింకా తగ్గి, మెల్లగా సణుగుతో నిలిచిపోయింది. మధ్యాహ్న భోజన సమయం వంది.

. ఇప్పుడు మనుష్యుల కంఠాలూ, సముద్రపు టలల ఘోషా కొంచెం స్పష్టంగానే వినిపిస్తున్నాయి.

రేపు కూలీలు వనులు కట్టిపెట్టి గుంపులు గుంపులుగా నీడ పట్టులకు చేరుతున్నారు. తినుబండారాలమ్మే స్త్రీలదగ్గర అవీయవీ కొనుక్కుని, బిగ్గరగా మాట్లాడుకుంటూ భోజనాలు చేస్తున్నారు, చాలమంది. ఆసమయంలోనే గ్రిష్మా ఛెల్లాప్ తీరిగ్గా నడుస్తూ వాళ్ల మధ్యకి వచ్చేడు. అతడొక పాతకేడీ. శుద్ధ త్రాగుబోతనీ, సాహసం చాకదక్యం గల దొంగఅసీ రేపులో అందరికీ తెలుసు. కాళ్ళకి జోడుగాని, నెత్తిని టోపీగాని లేదు; పాతదై పిగులుబడుతూన్న పంట్లాం, మాసిన అద్దకపు చొక్కా; బింకంగా రాగిరంగు చర్మంతో కప్పబడిన కంటె యెముకలు చిరిగిన కాలరులోంచి కానవస్తున్నాయి. చెదిరి ముఖంమీద పడిన నల్లని బూడిదరంగు జట్టు క్రిందినుంచి మత్తుగా కనిపిస్తున్నా యతని కళ్ళు. బహుశా అప్పుడే నిద్రలేచి వస్తూండి వుంటాడు. ఛెల్లాప్ తీక్షణముఖంతో దొంగకోళ్ళని కొట్టే వాడిలా వున్నాడు. ధూమ్ర వర్ణంగావున్న మీసంలో ఓ గడ్డి పరకా, మాసిన గడ్డంలో మరోటీ చిక్కుకుని వున్నాయి. చెవి వెనక అప్పుడే త్రుంచిన నిమ్మరెమ్మ. ఎముకపుష్టిగల విగ్రహం. కొనదేరిన గద్దముక్కు నటునిటు త్రిప్పుతూ, పిల్లికళ్ళతో

దయారహితమైన తీక్షణ దృష్టుల్ని బరపుతూ, పొడుగైన శరీరాన్ని కొంచెం ముందుకువంచి, మెల్లగా అడుగులేస్తూ నడిచి వస్తూన్నాడు. ఛెల్కామ్ యెవరినో వెతుకుతూన్నట్లుతని చూపులే తెలుపుతూన్నాయి. పొడుగాటి యెర్రని గురురు మీనం అస్తమానం పిల్లి మీసాలూ కదులుతూంది. చేతులు వీపువెనక బిగించి, పొడుగాటి వ్రేళ్ళతో ఆదుర్దాగా వీపుమీద రాసుకుంటున్నాడు. రేపులో ఛెల్కామ్ లాంటి బికారీలు వందల కొద్దీవున్నా వాళ్ళూదరిలోనూ అతడు ప్రత్యేకంగా, విశిష్టంగా కనిపిస్తూన్నాడు! ఆకలిచూపులూ, యెర్రమీద దూకబోతూన్నట్లుగా తమాషానడకా అతనూ ఛెల్కామ్ మైదానంలోని గ్రద్దలా వున్నాడు. పైకి తీరికగానూ, ఉదాసీనంగానూ కనిపిస్తూన్నా లోపల యెంతో జాగ్రతగా, పరీక్షగా ప్రతీదీ చూస్తూ, యెర్రకోసం అన్వేషిస్తూన్న గ్రద్దలాగే నడుస్తూన్నాడు.

వార్పులో ఒక చోట బాగుబుట్టలు నెట్టు కట్టివున్నాయి. వాటి నీడని చాలమంది కూలీలు కూర్చుని వున్నారు. ఛెల్కామ్ వాళ్ళని సమీపించగానే ఆ గుంపులోంచి ఒకడు లేచి వచ్చి అతన్ని కలుసుకున్నాడు. అతడు బలిష్ఠుడు. ముఖంనిండ కమకు దెబ్బల అనవాళ్ళు, మెడనిండా గీరులు, పీలికలైన గుడ్డలు, - యివన్నీ అత సంతక్రితమే బరిగిన కొట్లాలలో సంపాదించిన బాప తునై వుంటాయి! ఛెల్కామ్ తో, కలిసినడుస్తూ రహస్యంగా అన్నాడు!

“ఒరేయ్! హాస్యం ఆసనం ఆ రెండువాకేజీల సంగతి పనిపట్టేరు. కూపీ లాగడానికి యెంతో జాగ్రత్తగా వెతుకు తూన్నారా!”

“ఐశ్వర్య? ఏమంటావ్?” అన్నాడు చెల్లామ్ వాణ్ణి ఓ కంటితో పరీక్షగా చూస్తూ.

“ఐతే యేమిటా? వాళ్లు వెతుకుతూన్నారన్నాను. అంతే”

“దొంగని పట్టుకోడానికి నన్ను సాయంచేయమనలేదు గదా, వాళ్లు?”

చెల్లామ్ చిరునవ్వుతూ తీరిగ్గా నాకాదళం తాలూకు గొదాములవైపు చూసేడు.

“నిత్యతలెయ్యా! మొండిపీనుగవురా!” అని వాని స్నేహితుడు వెనక తిరిగేడు.

“ఒరేయ్! ఆగరా కాస్సేపు. నీముఖాన్ని ఆ అలంకారాలేమిటా? ఎవరో నిన్ను బాగా ముస్తాబు చేసేదులేరా! పోనీ గాని మిమ్మాని చూడలేమకదా యిక్కడక్కడా?”

“అబ్బే! వాడు కనిపించడమే లేకురా!” అని వెళ్ళిపోతూనే కేకేసి, సహచరులవైపు నడిచి పోయేడు.

చెల్లామ్ని చూసి దారి పొడుగునా అందరూ చనువుగా పలకరిస్తూన్నారు. ఇదివరకెప్పుడూ చలాకీగా, పరిహాసంగా జవాబులిస్తూండేవాడు. కాని యీవేళ అతనిలో హెచ్చరికే లేదు. ప్రశ్నలకీ, పలకరింపులకీ ముక్కసరిగా,

ముఖావంగా జవాబిస్తూన్నాడు, ఛెల్కామ్ యారోజెందుచేత్తో.

సరుకులనెట్టు వెనకనుంచి ఓచాకీదారు ఊడిపడ్డట్టువచ్చి ఛెల్కామ్ దారిలో నిలబడ్డాడు. సిపాయిలా నితారుగా, మాసిన పసరురంగు యూనిఫారంలో బూడిదకొట్టుకున్న స్వరూపం. చాకీదారు ఛెల్కామ్వైపు ధిక్కారంగా చూస్తూ, ఎడంచేతిని మొలవట్టిలోని కత్తిపిడిమీదవుంచి, కుడిచేత్తో ఛెల్కామ్ చొక్కాలరు పట్టుకోడానికి యత్నిస్తూ,—

“అగు! ఎక్కడికి?” అన్నాడు.

ఛెల్కామ్ వెనక్కి అడుగేసి, కల్లెత్తి చాకీదారువైపు చూస్తూ, వెగటుగా చిరునవ్వుడు. చాకీదారు బెదిరించే వైఖరి పెట్టాలనుకున్నాడు. ఎర్రగా టూమాటాలా, కులాసాగా వుండే వాడిముఖం యీప్రయత్నంలో మరింత యెర్రబడి, ఉబ్బి గుండ్ర నైంది. కనుబొమలు వెక్కిరిస్తూ, గుడ్లు తిరుగుతూన్నాయి. చాకీదారు నా సిథిలో చూసి తీరాల్సిందే!

“సీత్రో చెప్పానా, -లోపలికి వచ్చేవంటే యెముకలు విరి చేస్తానని? మల్లీ యెందుకు వచ్చేవురా?” బెదిరిస్తూ అరిచేడు చాకీదారు.

ఛెల్కామ్ చలించలేదు. పలకరింపుగా, నిర్లక్ష్యంగా,-

“ఓహో! సెమోయిన్! టేమంగా వున్నావా? మనం కలుసుకుని చాలా రోజులైంది.” అంటూ కుశలప్రశ్న వేస్తూ, కరచాలనానికి చేయి చాపేడు.

“నిన్నెప్పుడూ కలుసుకోకండా వుంటే దేవుడికి వెయ్యి దండాలు! నడు! త్వరగా బైటికి నడు!”

అసడం అన్నాడేగాని సెమ్యూనిచ్ ఛెల్లామ్ చాచిన చేతిని పట్టుకోడం మానలేదు.

చాకీదారు చేతిని గట్టిగా పట్టుకుని, “న్నే హాపూర్వకంగా కరచాలన చేస్తూ ఛెల్లామ్ అడిగేడు.

“నాకిది కాస్త చెపుదూ? మిమ్మా కనిపించేడా?”

“మిమ్మా? మిమ్మాయెవడు? నేను మిమ్మానెవణ్ణి యెర గను! నడు, నడు, నేస్తమా! ఇంస్పెక్టర్ చూసేడంటే నిన్న...”

“మిమ్మానే యెరగపూ? కిందటిసారి ‘కోస్త్రామా’ ఓడ మీద నాతోబాటు పనిచేసేడే, ఆ కుర్రాడు. రాగిజుట్టువాడు.” అన్నాడు ఛెల్లామ్, చాకీదారు చేయి వదలకండానే.

“పనిచేసేమే అనకు! కలిసి దొంగతనాలు చేసే వాళ్లమే! అంటే బాగా తెలుస్తుంది. మీ మిమ్మా,— వాణ్ణి ఆస్పత్రిలో పారేశారు. యినపదూలం పడి వాడిపాదం నలిగిపోయింది. వెళ్లిపోరా, నేస్తం! మర్యాదగా వెళ్లమన్నప్పుడే వెళ్లు. లేదా మెడబట్టి గొటాల్ని వస్తుంది.”

“బలేవాడివే! అల్లా చెప్పు! మొదట మిమ్మానే యెరగ నన్నావుకదూ? వాణ్ణి యెరుగుదువులే. పోనీ కాని, సెమ్యూనిచ్! ఈ వేళ యింత చిరాకుగా వున్నావే?”

“గ్రామ్మా! చెప్పుతూన్నా విను! నీవాగుడింక కట్టపెట్టు. నాదగ్గిర నీ ఆటలేం సాగవు. వెళ్లిపో!”

చాకీదారుడికి కోపం వస్తూంది కాని ఏం చేయగలడు? ఛెల్కావ్ యినుప పిడికిలిలోని చేతిని విడిపించుకోవాలని యత్నిస్తూ దిక్కులు చూస్తూన్నాడు. పట్టువదలకుండానే, గుబురుగా పెరిగిన కనుభూమల క్రిందినుంచి తాపీగా చూస్తూ మాటలాడుతూన్నాడు, ఛెల్కావ్.

“నన్ను వేగిరపెట్టకు, భాయీ. నీతో మాట్లాడాల్సిన నాలుగు ముక్కలూ ఎవోగానే నేనే వెళ్లిపోతా. అంతే. ఏమంటావ్? నీపనెల్లావుంది? పిల్లా మేకా అంతా కులాస్తా?”

కుశల ప్రశ్న వేస్తూన్నాడేగాని ఛెల్కావ్. కండ్లలో అనన్యాయం, నిరసనా తొలుకాడుతూన్నాయి. పళ్ళు కనిపించేలా నవ్వుతూనే,—

“ఎన్నాళ్ళుగానో సిన్నోమాటు చూసి పోవాలను కుంటా. లాభమేమిటి? టైము చిక్కడమేలేదు! అస్తమానం త్రాగడంతోనే సరిపోతోంది. నువ్వెరగని దేముంది, భాయీ!”

“నరేలే. ఇప్పుడా గోలంతా మొవ డడిగేడు నిన్ను? చెయ్యొదులు. నిన్నే! వేళాకోళంకాదు. తెలుసా? మొండిపీను గువి! వదలవేం? ఐతే నీవని సంసారులకొంపలు దూరడందాకా వచ్చిందన్నమాట! ఇంకేం? వీధుల్లోనే జేబులు కొడుతూండు!”

“అబ్బే, అంతకర్మమేంవచ్చింది. భాయీ! ఇక్కడ సదు

కులు లేవుగనుకనా? ఈ సరుకే మనతరం వెళ్లదీస్తాయి. నీ తనువూ, నాతనువూ. గడిచిపోతాయి దేవుని దయవల్ల! సెమ్యూనిచ్! మనకీక్కడిది చాలులే. ఇతే, ఆరెండుపెట్టెల సామానూ కాజేసింది నువ్వేనన్నమాట! జాగ్రత్తసుమా! చూసుకుంటూండు. లేకపోతే యేదోరోజున దొరికిపోతావు!!

సెమ్యూనిచ్కి ఒళ్లు దహించుకుపోతుంది. కోపంతో వణుకుతూ, యేదోచెప్పదామని గింజుకుని, కొట్టుమిట్టాడేడు. ఛెల్లాష్ అతనిచేయివదలి, హార్బరుద్వారందగ్గరికి తాపీగా నడుస్తూంటే, అతని వెనకే బూతులు తిడుతూ చౌకీదారు వెంటడించేడు. చౌకీదారు తిడుతూన్నకొద్దీ ఛెల్లాష్కి హుమార్ హెచ్చుతుంది. పలువరసకీ నాలుక తాటించి సైః! మని యీలవేస్తూ, పంట్లాంజేబుల్లో చేతులుంచుకుని తీరికమనిషిలా తాపీగా నడుస్తూ, అటూయిటూ వున్న కూలీలవైపు చమత్కారోక్తులు విసురుతూ నడుస్తూంటే కుడియెడమలనుంచి అతని పరిచితులూ అదే సాయిలో మోటుగా వేళాకోళా లాడుతూన్నారు.

“ఒరేయ్! గ్రిమ్మా! నీమీద గవర్నమెంటు కెంత శ్రద్ధరా?” అప్పుడే భోజనం కానిచ్చి, చెట్టనీడని విశ్రమిస్తూన్న కూలీల్లో ఒకడు కేకేసేడు.

“నిజమేరా! నాకు జోళ్లు లేవుకదూ? అంచేత నాకాళ్ళ కేదే నా తగిలి గాయం. కాకండా చూడ్డానికని యీ సెమ్యూనిచ్ని నావెనక కాపలా పంపేరా!”

ఛెల్లాష్ కులాడుతూ మెల్లిగా ద్వారం దగ్గరికి సమీ

పించేరు; అక్కడ కాపలా కాస్తూన్న సిపాయీలు ఛెల్లామ్ ని తడిమి సోదాచూసి, మెల్లగా బైటికి నెట్టేసేరు.

ఛెల్లామ్ రోడ్డుదాటి, సత్రాని కదురుగావున్న రాతి మీద కూర్చుని, యెడతెగకుండా తోరణాల్లా హర్బరులోంచి వస్తూన్న సరుకులబళ్లని చూస్తూన్నాడు. భాగ్యబళ్లు కుదుపుతూ తోలేవాళ్ళని క్రిందికి మీదికి యెగరేస్తున్నాయి. హర్బరు గేట్లోంచి రణగుణధ్వనీ, కాలే బూడిదా కక్కినట్లు వస్తూన్నాయి.

వీటి కలవాలు పడిన ఛెల్లామ్ స్థిమితంగా కూర్చుని, హుషారుగా ఈలేస్తున్నాడు. అతని మనోనేత్రం ముందు పల్లగంప ప్రత్యక్షమై ఆహ్వానిస్తూన్నట్లే వుంది. కాస్తశ్రమా, కొరిచెం నేర్పూ, -యివుంటే చాలు, పని జరిగిపోతుంది! నేర్పు కేం వచ్చేగాని, అది ఛెల్లామ్ దగ్గర కావలసినంత వుంది. యీ వ్యవహారం కాస్తా పూరికాగ నే మరునాడు వుదయం జేబునిండా నోట్లు ఫెళ్ళఫెళ్ళాడుతూంటే, తృప్తిరాత్రాగి కుషా మత్ చేస్తూంటే కలిగే ఆనందాన్ని తెలుచుకుని, కన్నులర మోడ్చి కలలుగంటున్నాడు అప్పుడే! ఇంతలో సహచరుడు మిష్కా జ్ఞాపకం వచ్చేడు. వాడు కాలు విరగ్గొట్టుకోకండా వుంటే యీరాత్రి యెంత వుపయోగంగా వుండేవాడు? మిష్కా సాయం లేనిదే యీపనిని తాను ఒక్కడూ చేయలేడు. తన దురదృష్టాన్ని తిట్టుకుంటూ, ఆకాశం వైపు వీధినైపు చూడనారంభించేడు.

అతనికి సమీపంలోనే యియోరాతి నానుకుని కూర్చుని వున్నాడో పడుచువాడు. ముతుక నీలిచొక్కా, అదేరంగు పంట్లాం, కాళ్ళకి కొయ్యచెప్పలు, చిరిగిన యెర్రటోపీ,—యిదీ అతని వేషం. వాని ప్రక్కనే ఓ చిన్నమూటా, పిడిలేని కొడ వలీ వున్నాయి. కొడవలికి గడ్డిపరకలుచుట్టి, చిన్నతీగెతో బిరించేడు. వెడలైన వడం, బలమైన శరీరం, నారలాటిజుట్టు, పెద్ద నీలికళ్ళు, ఎండి వాసలకి గురై రంగు మాసిన వర్చస్సు గల్గిన ఆపడుచువాడు అమాయకత్వం, ఆత్మవిశ్వాసం ఉట్టిపడే చూపులతో ఛెల్లామ్ వైపు చూస్తున్నాడు.

ఛెల్లామ్ కొంటెతనంగా నాలుక వెళ్ళబెట్టి వెక్కిరిస్తూ, ముఖం భీకరంగా చేసుకుని, గుడ్లురుముతూ ఆయువకుని వైపు చూడనారంభించేడు.

మొదట్లో వాడు ఆశ్చర్యంతో తెల్లబోయినా, కొంచెం సేపట్లోనే గ్రహించుకుని, పకపకా నవ్వినారంభించేడు.

“హ్లా! హ్లా! హ్లా! ఓరిపిడుగా! నువ్వెవడివో అసాధ్యుడిలా వున్నావే!”

బిగరగా అరుస్తూ, సగం లేచి, మూటని దుమ్ములో యీడుస్తూ, కొడవలి చప్టారాళ్ళమీద ఖణేల్ మని చప్పుడు చేస్తూంటే, తూలిపడుతూన్నట్లు దొర్లుకుంటూ, ఛెల్లామ్ కూర్చునచోటికి పోయేడు.

“ఏం నేస్తమా ! కొంచెం షోసు యెక్కువై నట్లుందే? ఏం కథ?” ఛెల్లామ్ పంట్లాం లాగుతూ అడిగేడు.

“కొనురా, బుల్లోడా! నువ్వున్నది నిజమే!” అని యదార్థం అంగీకరించేడు, ఛెల్కామ్. ఆరోగ్యంగా, అమాయకంగా, స్వచ్ఛమైన నేత్రాలతో చంటిపిల్లవానిలా వున్న యువకుణ్ణి చూసేసరికి అతనికి మమత కలిగింది.

“కోతలకి వెళ్ళేవనుకుంటూ, ఏం?”

“కాను. కాని ఏం కోతలో, పాహ్! పావలా డిబ్బులకు కన్నుపారినంత మేర కొయ్యాలి. కూలీజనం యిసక పాతరలా వున్నారు. కరువు ప్రాంతాల జనం! త్రొక్కిసలాటే అనుకో. ఇంక రేట్లసంగతి అడిగేదేమిటి? వాళ్ళమూలాన కూట్లో దుమ్మడింది. పోయిన సంవత్సరాల్లో నాలుగైదు రూబుళ్ళు యిచ్చేవారట! ఇప్పుడో? కూబాన్ లో రోజుకి అరవై కోప్పెక్కు లిస్తూన్నారు.”

ఛెల్కామ్ అందుకున్నాడు :

“పోయిన సంవత్సరాల్లోనే కాదు. అసలు రష్యన్ జాతి వాడూ అంటూ కనిపిస్తేనే ఆప్రాంతాల్లో మూడు రూబుళ్ళు యిచ్చేవారు. పదేళ్ళక్రితం నాకు అదేపని! ఏ కమతంలోకో వెళ్ళడం; ‘నేను రష్యన్ ని’ అనే సరికి జనం విరగబడి చూస్తూ, ముట్టుకు చూచి ఆశ్చర్యపడిపోయే వాళ్ళనుకో! అంతే. నీకు మూడు రూబుళ్ళు ముట్టేవి. దాంతో సరా? కడుపునిండా తిండానికీ, త్రాగడానికీ లోటు లేదు. ఎన్నిరోజులున్నా సరే!”

ఛెల్కామ్ మాటల్ని రైతు యువకుడు నోరు తెరు

చుకు వింటూంటే ఆతని ముఖం ఆశ్చర్యంతో వికసించి గుండ్రనైంది. కాని, కాస్తేపట్లోనే వీడివన్నీ కోతలని గ్రహించి, లొట్టలు వేస్తూ, పకపకా నవ్వారంభించేడు. ఛెల్లమ్మకూడా నవ్వును మీసాల చాటున దాచుకుంటూ, ముఖం గంభీరంగా పెట్టి చెపుతూనే వున్నాడు.

“పోవయ్యా! అదంతా నిజంగా జరిగిందటూ, నేను నమ్ము తూన్నట్టూ కోస్తూన్నావే! అబ్బే! కాదు కాని, వెనకటి రోజుల్లో.....!”

“మధ్యలో అడ్డురాకు. నే చెప్పింది అబద్ధం అనుకుంటున్నావా? వెనకటిరోజుల్లో జరిగిన దాన్నే చెప్పేనురా, అబ్బాయ్! నమ్మకపోతే పో!”

“సరే, కాని నువ్వేంపని చేస్తావు? జోళ్లు కుడతావా? దర్జీపనా? లేదా.....” అంటూ యువకుడు సాభిప్రాయంగా చెయ్యి ఊపేడు.

“నేనేనా?” అని ప్రశ్నించి, ఛెల్లమ్ ఒక్క నిమిషం ఆలోచించి,-

“నేను జాలరివాణ్ణి!” అన్నాడు.

“జాలరివే? నిజంగా? నువ్వు చేపల్ని పడతావా? మరి వేటినేనా...”

“చేపల్నే అన్నమాటేమిటి? ఇక్కడి జాలరివాళ్లు చేపల్నే కాదు పట్టనం. ములిగిపోయిన వాళ్ళకోసం, పాతలంగర్ల కోసం, ములిగిన పడవలకోసం, -యిల్లాటి వాటన్నిటికోసమూ

వలలేస్తాం, మేము! వీట్లన్నిటికీ ప్రత్యేకంగా గాలాలున్నాయిక్కడ!”

“కావచ్చు. నాకోపాట వచ్చు, పాడనా.

విసరవోయ్ బెస్తవాడా,

నీవల వేయవోయ్ మాయవాడా!

నీరులేనీ గదులలోనూ,

నోరులేనీ సరుకుపైసీ...”

రైతు యువకునివైపు తిరిగి నవ్వుతూ, ఉపాలంభనగా అడిగేడు, ఛెల్కామ్.

“ఏమిటి! అల్లాటిబెస్తవాళ్ల నెక్కడేనా చూసేవా?”

“అబ్బే! అల్లాటి వాళ్ళని నేను చూడలేదు. గాని చెప్పకోడం విన్నానంతే.”

“నీకు అల్లాటి వాళ్ళంటే యిష్టమేనా?”

“ఇష్టమా అంటావా? ఏమో? కావచ్చు. వాళ్ళు మాంచి ధైర్యం గలవాళ్లు. స్వేచ్ఛగా.....”

“నీకూ స్వేచ్ఛగా వుండాలని వుంటుందా?”

“అఁ! వుంటుంది. పైన పెత్తనం చెలాయించేవాడుండడు. ఎక్కడికి వెళ్ళు, ఏం చెయ్యి, అడిగే వాడుండడు. నెత్తిమీద మొట్టే యజమాని లేకుండా స్వతంత్రుడుగా వుండడం నయమేకాదూ? మెళ్ళో గుదిబండ లేకండా, పొడిచే ముల్లుకర్ర లేకుండా వుంటే యెంతబాగుంటుంది? ఎట్లా ప్రవర్తించాలో మాత్రం తెలిసి వుండాలి. ఇష్టం వచ్చినట్లు అనుభ

వించవచ్చు. కాని దేవుణ్ణి మాత్రం మరిచి పోకండా..."

చెల్లమ్ నిరసన సూచకంగా ఉమ్మేసి, వెనక తిరిగి, మాట్లాడక పూరుకున్నాడు.

రైతు యువకునికి యీశ్రుసక్తి రావడంతో హుషార్ కలిగిందేమో, అతడు డూరుకోలేక పోయేడు.

"స్వతంత్రం అంటే నాకు అర్థమవుతుంది, యిప్పు డిప్పుడే. నాసంగతే చెవుతా, విను. నాతండ్రి చనిపోయేడు. తల్లి ముసలిది. వున్న భూమికాస్తా సారం చచ్చి, పనికిమా వించిగా వుంది. మేము జీవించాలంటే యెట్లాగ? మాగతి చూసేవా డెవడున్నాడు? ఏ సితిమంతుల యింటిపిల్లనో చూసి పెళ్ళిచేసుకుంటే బాగుండదూ? తప్పకుండా నాకది యిష్టమే. కాని, వాళ్ళు కుమార్తె భాగం పంచియిచ్చేస్తారా? అహా! మామ ముండావాడు అట్లా చేయడాని కెంతమాత్రం అంగీక రించడు. నేను వాడియింట్లో పడుండి, చచ్చేదాకా బానిస చాకిరీ చేస్తూండాలిట! నీకు మాత్రం తెలియదా? మామ యింట్లో వుండడం ఏం మగతనం? నాకే కనక వందో రెండోదలో వుంటే నాకాళ్ళమీద నేను నిలబడగలను. అప్పుడు నాకొకడి ప్రేక్ష్యమేమిటి? ముసలి ఆంటిపని నిలబెట్టి అడుగుతా: మార్ఫా భాగం విడదీసి యిస్తావా? యివ్వవా? ఇవ్వకపోతే పోనీ. మార్ఫాలాంటివాళ్ళు మావూళ్లో యింకా యెంతమందో వున్నారు. దేవుని దయవల్ల ఆడపిల్లలకు కొరత

రాలేదింకా ! అప్పుడు స్వతంత్రంగా, స్వేచ్ఛగా వ్యవహరించ గలను కదా? ”

రైతు యువకుడు నిట్టూర్చి, ఒక్కక్షణం పూరుకుని నిర్వేదంతో మళ్ళీ ప్రారంభించేడు.

“కాసి నాకారాత లేందే ! కూబాన్ వెళ్ళి యేదో రెండొందలు సంపాదించుకు వద్దామనీ, స్వేచ్ఛగా బతగొచ్చు ననీ తలచేను. నా ఆలోచన యేమీ సాగలేదు. నాస్థానంతా బుసిగి పోయింది. ప్రస్తుతం యింక చెయ్యడానికేమీ కని పించను. మార్ఫాని పెళ్లాడి, మామయింట చాకిరీ చేస్తూ బ్రత కాల్సిందే. పాలేరులా బ్రతకమని నా నొసట రాసుందేమో! స్వంతపాలం, స్వంతకమతం అంటూ యెప్పటికీ సంపాదించనే లేనేమో ? అయ్యో ! ”

ఆ పడుచువానికి కాబోయే మామదగ్గర పడుడం అనే దేమాత్రం యిష్టంగా వున్నట్టులేదు. అదే తనగతి అనుకొనే సరికి వాని ముఖంలో విపాదచ్ఛాయలు అలముకున్నాయి. ఆ ధూళిలోనే చతికిలబడి బాధతో కొట్టుమిట్టాడేడు. ఛెల్సావ్ కి జాలేసింది.

“ఇప్పుడు నువ్వెక్కడికి వెళుతున్నావ్ ? ”

“ఎక్కడి కేమిటి ? ఇంకెక్కడి కెడతాను, గంగలోకి ! ఇంటికే ! ”

“నేను నమ్మను. నేస్తమా ! నువ్వు యే టర్క్ కి పోదా మని చూస్తున్నావేమో ? ”

“టర్కికా? ఎందుకూ? మంచి క్రైస్తవుడవడూ అక్కడికిపోదు. ఒకరిమాటకేంగాని నేనునూత్రం అక్కడి కెప్పడూ వెళ్లను!” అని సాగదీసుకున్నాడు రైతుయువకుడు.

“ఒరి మూర్ఖుడా! నీదగ్గర చాదస్తానికేమీ తక్కువలేదు!” అంటూ నిట్టూర్చి, ముఖం త్రిప్పేసుకున్నాడు, ఛెల్లామ్. ఆరోగ్యంగా దార్ధ్యంగా వున్న యీ రైతు అతనిలో పరస్పర విరుద్ధమైన భావాల్ని రేకెత్తిస్తూన్నాడు. హృదయపు లోతుల్లో ఆందోళనను రేకెత్తించి, అతనిని ఆ రాత్రి కార్యక్రమాన్ని గూర్చి ఆలోచించ నీయకుండా చేస్తూన్నాడు!

ఛెల్లామ్ ముఖం త్రిప్పుకున్నా ఆ యువకునికి హాడితో మాట్లాడాలనేవుంది. సణుగుతూ, అప్పుడప్పుడు క్రీగంట వాని వైపు చూస్తూనే వున్నాడు. ఆపడుచువాడు తనసంభాషణ యీ విధంగా హఠాత్తుగానూ, తనకవమానకరంగానూ ముగుస్తుందనుకోలేదు; అందులోనూ యీ బికారి వాడితోనా! వుండేకంతో వాని చెక్కిల్లుబ్బి, పెదవులువిడి, గుడ్లుతిరిగి తమాషాగా తయారయేడు. ఈల వేస్తూ, ఛెల్లామ్ మాత్రం మళ్ళీ రైతు వైపు చూడనేలేదు. ఈలవేస్తూ, తనుకూర్చున్న రాతిబండమీద జోడు లేని కాలితోనే తాళం వేస్తూ, యింకో వైపు తిరిగి కూర్చున్నాడు.

దారేపోయేవానితో స్నేహపూర్వకంగానే విడిపోడం మంచిదని తోచింది, రైతు కుర్రవాడికి.

“ఇదిగో! బెస్తా! నువ్వురోజూ యిల్లాగేతాగి వుంటూంటావా?” అనడుగుతుంటే, వాడే హఠాత్తుగా యువకునివైపు తిరిగి ప్రశ్నించేడు:

“ఏం, కుక్కాడా? ఈ రాత్రికి పనిచెవుతా. చేస్తావా? బాగానే ముడుతుందిలే. ఏం? చెప్పు!”

రైతుకి నమ్మకం కలగలేదు.

“ఏంపనేమిటి?”

“ఏమిటా? నే చెప్పే పనే! మనం చేపలు పట్టడానికి పోవాలి. తెల్లు వెయ్యగలవా?”

“ఓ! వెయ్యగలను. నాకుపనంటేసరదాదు. నువ్వుచెప్పిన సనిచేస్తాను. గాని ఒక్కసంగతి నీతో ముందుగానే చెపుతేమంచిది. ఏవో గొడవల్లోపడడం నాకేమీ యిష్టంవుండదు. నీలోతు తెలియడంలేదు. నీ వాలకంచూస్తే నా కనుమానంగానే వుంది, చెప్పొద్దూ?”

ఛెల్కాష్కి గుండెల్లో కాల్చినట్లనిపించింది. కాని కోపం పైకిరానీక మెల్లగానే, —

“నువ్వు మనసులో యేమనుకున్నా పైకి వాగకుండా నోరుమూసుకుని వుండడంమంచిది. లేకపోతే మాడుపగలగొట్టి, బుర్ర మరమ్మతు చేస్తా!”

అంటూ ఒక్కదుముకున లేచినిల్చుని యెడంచేత్తో మీసం మెలికేస్తూ, కండలుదేరిన కుడిచేతిపిడికిలి బిగించి పైకెత్తేడు. అతనికళ్లు నిప్పులుకురుస్తూ మెరుస్తూన్నాయి.

రైతుకుర్రాడికి భయంవేసింది. మిడుతూ మిడుతూ దిక్కులుచూస్తూ, దిగాలుపడిపోయి లేచినిలుచున్నాడు. వాల్లిద్దరూ ఒకరికొకరు అభిముఖంగా నిలబడి, మాట్లాడకుండా, కళ్లతోనే ఆకళింపు చేసుకుంటూ ఒక్కనిముషం నిలబడిపోయారు.

“ఏం?” కోపంగా, బెదరింపుగా అన్నాడు, ఛెల్లామ్. వీడెవడో కుర్రకుంక తన్నంత మాటంటాడా? అని అతనికి లోపల రగులుతూంది. వాణ్ణి పలకరించి మాట్లాడేడే గాని అప్పుడూ వాడిమీద అసహ్యంగానేవుంది అసలు; ఇప్పుడింక వానిమీద ద్వేషమే బయలుదేరింది. వాడి తేటయిన నీలికల్లు, ఎండకి కమిలిన ఆరోగ్యమైన ముఖ వర్చున్నా, బలంగా పుష్టిగావున్న అవయవాలూ,- ఇవిచూస్తేనే ఛెల్లామ్ కి మంటపుట్టింది. కాగా వాడికి స్వగామం, అంతులో ఓ నవ్వుగృహం వున్నాయిట! పైగా ఓ ధనికరైతు తన కూతుర్ని వీడికిచ్చి, యింట్లో అట్టే పెట్టుకోవాలని చూస్తున్నాడు! ఇల్లూ వాకిలీ, భూమిపుట్రా, పెళ్లాం తల్లీ,- యీ బంధనాల్లోనే గానుగయెద్దలా తిరుగుతూండే యీ రైతుకుర్రాడి జీవితం, అప్పుడు యిప్పుడూ ముందూ సూడా ఒకే విధంగా యేమీర్పూ లేకుండా జరుగుతుంది. ఇల్లాంటివాళ్ళని చూస్తే ఛెల్లామ్ కి పరమాసహ్యం. అంతతో బోకండా వీడూ నేస్తీచ్చా, స్వాతంత్ర్యం అంటూ పలవస్తూన్నాడు! గతానుగతి కంగా సోయే యీ రైతుకు స్వతంత్రం అంటే అర్థం తెలీక పోయినా, స్వేచ్ఛ వాడికక్కలేకపోయినా, అవి కావాలనడం చూస్తే యెవడికేనా అసహ్యం వేస్తుంది, మరి!

నీకంటే హినుడని నువ్వనుకుంటూన్న ఆసామీకూడా నీయిష్టానిష్టాలవంటివే కలిగివున్నాడనీ, నీతో సమానధర్మాలు గలిగివున్నాడనీ, ఆ విధంగా నీతో సమానఫాయాలో వున్నాడనీ తెలుసుకుంటే యెవడికేనా అదోలావుంటుంది! తన సొమ్మేదో పోయినట్లూ, తనకేదో అన్యాయం జరిగినట్లూ అసంతోషంగా, ఆవతిన్న పనరంలా గిలగిల్లాడిపోతాడు! అది స్వభావం!

రైతు యువకునిలో వరుగిడుతూన్న భావాలు వేరు. అతనికే శిష్యభిషలూ అక్కర్లేదు. ఛెల్కామ్ ఎవడైతేనేం? ఎల్లాటివాడైతేనేం? తనకేదో పనిచెపుతాడు, నాలుగు డబ్బులు ముట్టచెపుతాడు. అంతే. బస్. అతని మనసుకి సమాధానం కుదిరింది. ఛెల్కామ్ వైపు చూస్తూ,-

“అల్లాగే. నీతో నాకేం పేచీకి? నేనూ పనికోసమేగదా చూస్తూన్నా. ఎవరు పనిచెపితే నాకేం? అల్లాటి పట్టింపు నాకు లేనేలేదు. నువ్వో, మరొకరో, యెవరో ఒకరు! నేనన్నదేమీ లేదు. నువ్వు పనిచేసేవాడిలా కనిపించలేదు; బట్టలు మరీ పాడుగా చిరిగివున్నాయి. దైవసాక్షి! నాకేం దురుద్దేశ్యంలేదు. ఎందరో త్రాగుబోతుల్ని చూసేను, నేనూ. నిన్నీ మించిన వాళ్ళనే యెరుగుదును ఎవరియిష్టం వాళ్ళది! ఏం?”

ఛెల్కామ్ సమాధానపద్ధతిలోనే వున్నాడు :

“సరే, సరే! ఇంకే అంగీకరించేవన్నమాటేనా?”

“ఓ! సంతోషంగా! మరతులేమిటో చెప్పు.”

“పనినిబట్టి వుంటాయి. అంటే మనకి దొరికేదాన్నిబట్టి

వుంటాయన్నమాట. రోజుబాగుంటే నీకు ఐదు రూబుల్లు దొరకవచ్చు. తెలిసిందా?”

కాని యిది డబ్బువిషయం. రైతు యీ విషయంలో ఖచ్చితంగా వుంటాడు! రెండోవాడుకూడా ఖరాఖండిగా వుండాలనే కోర్తాడు.

రైతయ్యవకునిలో మళ్ళీ అనుమానం, అపనమ్మకం విజృంభించేయి.

“నేస్తం! అదినాపద్ధతిగాదు. వ్యవహారంలో మనం ఖరాఖండిగా వుండాలనే నా ఉద్దేశ్యం.”

ఛెల్కాష్ ఒక్కనిముషం ఆలోచనలో పడ్డాడు. తనకి జంకు యెప్పుడూ లేదు.

“ఊరిఫే అడ్డుకోలుగా వాదించకు, అబ్బాయి! రా, హొటలుకుపోయి కాస్త కడుపు చల్లబరుచుకుందాం.”

వాళ్ళిద్దరూ ఒకరిప్రక్క నొకరు నడుస్తూ హొటలు వైపు బైలుదేరేరు. ఛెల్కాష్ యజమానిలా దర్జాగా మీసాలు మెలిత్రిప్పుతూ నడుస్తూంటే, రైతయ్యవకుడాతని ప్రక్కనే వినయవిధేయత లుట్టిపడేలా నడుస్తూన్నాడు. కాని ఆతనిలో యింకా అపనమ్మకం, అసంతృప్తిద్యోతకం అవుతూనే వున్నాయి.

“నీ పేరేమిటి?” ఛెల్కాష్ అడిగేడు.

“గవ్రిలా!” కువ్వంగా జవాబిచ్చేడు, రైతు.

కొంచెంచేపట్లో యిద్దరూ హోటల్‌లో ప్రవేశించేరు. లోన అంతా అసహ్యంగా, పొగచూరి నల్లగావుంది. రేవులో జనంకొనమే ఆ హోటలు. ఛెల్కాష్ అక్కడ పాతకాఫీ. అతడు సరాసరి యజమానిదగ్గరికి పోయి కావలసిన వాటికి ఆర్డరిచ్చేడు. ఓ సీసా వోడ్కా, కాబేజీపులుసు, రొట్టి, తొడ ముక్క, టీ,- యివి తెమ్మని నౌకరుతో యజమాని చెపు తూంటే, ఛెల్కాష్ వానితో ముక్తనరుగా,-

“అవన్నీ అక్కడ పెట్టు.” అన్నాడు.

నౌకరు తలవూపి వెళ్ళిపోయేడు. చింకిగుడ్డలు కట్టుకుని బికారీలావున్నా తనయజమాని పెద్దవాళ్ళలో పరిచయం, పలుకు బడి గలవాడని రైతు గ్రహించేడు. ఛెల్కాష్ యందు నమ్మకం, గురీ యేర్పడింది దాతనికి.

“తిండి తిన్నాక వివరాలు మాటాడుకుందాం. ఇక్కడే కాస్సేపు కూర్చో. ఇప్పుడే వస్తా.”

అంటూ ఛెల్కాష్ బైటికి వెళ్ళేడు. గవ్రిలా హోటలు నాలుగువైపులా కలియజూచేడు, ఏం త్రోచక. అది క్రింది అంతస్తు. సేల బారుగా వుండేమో అంతా చెమ్మగా, చీకటిగా వుంది. వోడ్కా, పొగాకు, తారు, మసాలా వాసనలు, మాన వుల చెమటకంపు,-యివన్నీ కలిసిన విలక్షణమైన ఒక వాసన అదంతా వ్యాపించి వుండేది. గవ్రిలా కెమరుగా యింకో టేబిలు దగ్గర నావికుని నున్నట్లునున్న ఒకడు త్రాగి మత్తుగా కూర్చుని

వున్నాడు. వాడి శరీరం అంతా తారూ, మసీ, బొగ్గు బూడిదా పడి అసహ్యంగా వుంది. గడ్డంనిండా రాగిపెంట్లుకలు ఒత్తుగా పెరిగి, మాసివున్నాయి. నిముష' నిముషానికీ దగ్గుతూ అస్పష్టంగా కూసిరాగంతో యేదో పాడుతూన్నాడు. గొంతు వాని కంఠ్రాలులో లేదేమో ఒకప్పుడు బొంగురుగానూ, మరొకప్పుడు సన్నగానూ దానియిష్టం వచ్చినట్లుగా వస్తూంది, స్వరం. పాట వరసనిబట్టే వాడు రమ్యను కాదని తెలుస్తూంది. ఆవేశకగా యిద్దరు మోల్దావియన్ స్త్రీలు కూర్చుని, మత్తైక్కిన స్వరాలతో సన్నగా పాడుతూన్నారు. ఎండకి కమిలిన శరీరచ్ఛాయ, నల్లటి తలకట్టు, చిరిగిన బట్టలుతో ఆస్త్రీలు పాడే పాట వింటే సంతోషం యెవరికీ కలగదు. త్రాగి మత్తైక్కి గోలచేస్తూండే మానవవిగ్రహాలు ఆపైన చీకట్లోంచి ఛాయల్లా కానవస్తూన్నాయి.

అక్కడ ఒంటరిగా కూర్చోడం గవ్రిలాకి మొంతో బాధనిపించింది. యజమాని త్వరగా వచ్చేస్తే బాగుండు ననుకున్నాడు. హోటలులోని గోల అంతకంతకి హెచ్చుతూన్నట్లుంది. ఈ చెమ్మచీకటి కొంపలో బంధించబడి పోయి, విడివడి బైట స్వేచ్ఛగా వుందామనుకున్నా దారి దొరక్క కొట్టుకొనే యేదో భయంకర మృగం యొక్క సహస్రకంఠాల్లోంచి వచ్చే కోపపు అరపుల్లాగ కైఁ! బూయ్! మని తారస్థాయిలో వుందా గోల. హోటలు నాలుగు మూలలా పరికిస్తుంటే గవ్రిలాకి బుర్ర తిరిగిపోయినట్లుంది. ఏదో మత్తు కలిగించి,

సర్వావయవాల్నీ స్థంభింపజేసి, కళ్ళు చీకట్లు గ్రమ్మించి, క్రుంగ దీస్తూన్నట్లుగా బాధపడ్డాడు.

మరికొంచెనేపట్లో ఛెల్కామ్ లోనికి వచ్చేడు. ఇద్దరూ తిండిప్రారంభించేరు. తింటూ, త్రాగుతూ, బాతాఖానీవేస్తూంటే తన్ను క్రుంగదీసిన భావం గ్రవిలామీదనుంచి సడలిపోయింది. మూడోగ్లాసుకే మత్తెక్కి దిలాసా బైలుదేరింది. ఏదోమాట్లాడాలనీ, హుషారుగా వుండాలనీ కోరిక గ్రవిలాలో తీవ్రమైంది. అతనిలో భావాలు ఊర్చికే పరుగెడుతూన్నాయి. యజమాని ఎంత మంచివాడు! తనేపనీ చేయకండానే ముందుగా మాంభి భోజనం పెట్టస్తూన్నాడు! అంత ఉదారమైన వాడికి సంతోషం కలిగించేమాటలు కొన్నైనా ఆడకపోతే బాగుండదు అతని లోపలనుంచి మాటలు తరంగాలుగా పెల్లుబికి వస్తూన్నాయి గాని కంఠం దగ్గరకివచ్చి ఆగిపోతున్నాయి. నాలిక బరువెక్కి, మొద్దుబారి మాట పెగిలిరావడంలేదు.

ఆ పడుచువాడి బాధసంతా చూసి, చిరునవ్వుతూ న్నాడు, ఛెల్కామ్.

“అప్పుడే నీ బుర్ర తిరిగిపోయిందే! ధూత్! ఐదు గ్లాసులకే! ఇంక నువ్వేంపనిచేస్తావురా, చంటోడా!”

గ్రవిలాకు మాటరావడంలేదు. సణగుతూన్నాడు.

“నేస్తమా! ఏమీభయపడకు. నువ్వు చెప్పిసపనిచేస్తే సరికదా? ఏం? ఏదీ? నినొక్కసారి ముద్దెట్టుకోనియ్యి!”

రా! రా! ఇదుగో, యీ చుక్కకూడా

గవ్రిలా ఆగ్లాసుకూడా త్రాగేడు. అతని కళ్ళముందు అన్నీ క్రిందకీ మీదికీ తిరిగిపోతున్నాయి. యేం బాగులేనట్లూ, మట్లో జబ్బుగావున్నట్లూ అనిపించింది. ముఖంలో మాత్రం యేదో వెరిసంతోషం కనిపిస్తుంది. మాట్లాడాలని ప్రయత్నించి, వికారంగా పెదవులు నాలుకతో తడుపుకొని, అరపులారంభించేడు చెల్లామ్ క్రిగంట వాణ్ణి పరీక్షగా చూస్తూ, మీసం మెలేస్తూ, దిగులుగా చిరునవ్వుతూన్నాడు.

హఠాటంతా త్రాగుబోతుల గోలతో మారుమ్రోగు తూన్నా కొందరు నిద్రబోడాని కే అధ్యంతరం గలిగినట్లులేదు! రాగిపట్టు నానికుడు తేబిలుమీద మోచేతులానించి గాఢ సుషుప్తిలో వున్నాడు. చెల్లామ్ లేస్తూ గవ్రిలాతో,-

“రా! పోదాం!” అన్నాడు.

గవ్రిలా లేవడానికి ప్రయత్నించి విఫలుడై కనిగా బూతులు తిడుతూ అర్థంలేని త్రాగుబోతునవ్వుతో విరగబడ్డాడు. చెల్లామ్ బైలుదేరినవాడు మళ్ళీ కుర్చీమీద చతికిలబడ్డాడు,-

“బాగా మత్తెక్కిందే!”

చెల్లామ్వైపు నిర్జీవ నేత్రాలతో మిటకరించి చూస్తూ గవ్రిలా అట్టహాసం చేస్తూనేవున్నాడు. సాలోచనగా, ఆసక్తితో, బహుజాగ్రత్తతో చూస్తూన్నాడీ రైతుకర్రాణ్ణి ఆగజదొంగ. బలిష్ఠుడైన యీ పడుచువాడి జీవితం తన యినుపపిడికిలిలో చిక్కివుందని తట్టింది, చెల్లామ్కి. వానిజీవితం తనకిచ్చువచ్చున

రీతిగా చేయగలడు! వాని జీవితము చింకినాతలా చీల్చి పారవేయనూగలడు లేదా ఆకర్షణీయమైన పల్లెటిపరిసరాల్లో నువ్వు ప్రతిష్ఠించనూగలడు! ఇంకోమానవుని జీవితమిదా తా నొక అధికారి! రక్షకుడు! ఏనిబాధ్యత తనదే! తాననుభవించాలని విధి 'యే విషయాలన్నీ నిర్ణయించిందో వాటిలోనించి ఒక్క పిసదుకూడా యీ కుర్రవాణ్ణి తిననీయదు. ఈ పడుచురై తు జీవితాన్నీ, అదృష్టాన్నీ గూర్చి తలపోస్తూంటే ఛెల్కామ్ మనస్సులో పరస్పరవిరుద్ధమైన భావాలు ఒక్కొక్కటిగా ముప్పిరిగొన్నాయి. వానిపట్ల కారుణ్యం, అసూయ, ఆసక్తి, ద్వేషం, అభిమానం-అపహాస్యం, - యీ పరస్పరవైరుధ్య భావాలతో చూస్తూ, వీడు తనచేతుల్లో యెల్లా యిరుక్కున్నాడా? అని ఆశ్చర్యపడుతూన్నాడు.

కొంచెంసేపులో యీ భావాలన్నీ కలగాపులగమై పితృప్రేమ, మాతృవాత్సల్యం కలిసిన అధికారయుత ప్రీతిగా మారేయి! ఆ కుర్రాడి కష్టాలకి ఛెల్కామ్ విచారించేడు; ఆ పిల్లవాడు తనకాపుడు కావాలనుకున్నాడు. స్మృతి తప్పుతూన్న ఆ పడుచువాణ్ణి మెల్లగా జబ్బులక్రింద చేతులేసి పట్టుకుని, వెనకనుంచి నెట్టుతూ ముంగిట్లోకి తీసికొనివచ్చి, అక్కడున్న కట్టెలగుట్ట నీడని పరుండబెట్టేడు. తానూ ప్రక్కనే కూర్చుని పైపుతీసి వెలిగించి, ఏదో ఆహారాన్నిస్తూన్నాడు, ఛెల్కామ్. గవ్రిలా గొణుగుతూ కొంచెంకనిలి గాఢనిద్రలో ములిగిపోయేడు.

చీకట్లో తెచ్చి అమర్చుకూర్చు గ్రవిలాతో బహు
మెల్లగా అన్నాడు, ఛెల్కామ్ :

“సిద్ధంగావున్నావా? బైలుదేరుదం!”

“ఆ! ఇదుగో! ఒక్కనిముషం. గాబిడికొంచెం కదులు
తూంది. తెచ్చుతో ఏ చెబ్బవెయ్యనా?”

“ఒద్దు, ఒద్దు! చిటుక్కు మనకూడదు. చేతులతోనే
బలంకొద్దీ నొక్కు, అదే దిగుతుంది.”

ఇద్దరూ నిశ్శబ్దంగా పడవను సిద్ధం చేసి, కట్టత్రాడు
వనులు చేసేరు. అదంతా పడవలు, ఓడలు, శెప్పలు, ఫెలు
క్కాలు, రకరకాల జలయానసాధనాలతో నిండిపోయి వుంది.
హార్బరునిండా, పడవలనిండా యెక్కడ చూసినా ఆలివ్ నూని.
మంచీగంధం చెక్కలు, సైప్రసు బాదులు, రత్నకంబళ్లు,
సిల్క్ మజ్లీన్లు ఒకటేమిటి? రకరకాల అమూల్యసామగ్రిలు
కొన్ని యెగుమతి కావలసినవి, మరికొన్ని దిగుమతి కావలసి
నవి, చిందరవందరగా వున్నాయి.

రాత్రి చిమ్మచీకటి. మేఘశకలాలు పొరలు పొరలుగా
ఆకాశంలో ప్రయాణం చేస్తూన్నాయి. సముద్రం శాంతంగా,
గంభీరంగా, నల్లగా, చిక్కటి తెలలలా వుంది. అనురాగార్ద్ర
ముగా, లవణసారభంతో చిటుతరగలు పడవల్ని, గట్లనూ

ప్రేమగా స్పృశిస్తూ, మెల్లగా విరిగి పడుతున్నాయి. ఛెల్సామ్ పడవ, జాయిగా తూగుటుయ్యలలా వూగుతుంది. పెద్దటడలు తీరానికి దూరంగా భంగరు వేసి వున్నాయి. వాటి యెత్తైన తెర చాప కొయ్యలు ఆకాశంలోకి పొడుచుకుని, రంగురంగుల దీపాలతో తారల్ని కన్ను గిలుపుతున్నాయి. వివిధవర్ణ దీపావళి నీటిలో ప్రతిఫలిస్తూ, వణుకుతూ పసిమిరంగు కాంతి తోరణాల్ని కసులపండుగుగా కడుతుంది. సల్లని, నున్నని సముద్ర జలాల స్నిగ్ధహృదయం మీద యీ దీపకళికలు ముత్యాల హారంలా అందంగా, జారుతున్నాయి. సముద్రం దినమంతా పనిచేసి అలసి గాఢనిద్ర పోతున్నట్లుంది.

“వెళ్ళిపోతున్నాం!” అన్నాడు గవ్రిలా నీళ్ళలో తెడ్లని దించుతూ.

“ఊ!” అంటూ ఛెల్సామ్ చురుకైన మెలపుతో చుక్కాని తెడ్డు తిప్పి, రెండు పడవల మధ్య నేర్పడిన సన్నటి నీటిపాయలోకి పడవని పట్టించేడు. స్నిగ్ధజలాలమీద అతిలాఘవంగా పడవ దూసుకుపోతుంటే, తెడ్లక్రింది నీరు నీలిగా భాస్వరకాంతులతో త్రెళ్ళుతుంది. పడవ పోయిన దానినే చుక్కానిక్రింద యీ భాస్వరపు నీలికాంతివీరిక వణుకుతూ వెడల్పైన చాలు గీస్తుంది.

“ఏం నీలం యెల్లావుంది? దిమ్ముగా వుందా?” మార్దవంగా అడిగేడు ఛెల్సామ్.

“మృచెడ్డ బాధగావుంది. నమ్మెట్టతో కొట్టినట్లే వుంది. నీళ్ళతో తడువుతే తగుతుందేమో చూస్తా!”

“అబ్బే, యెందుకూ? అదేంలాభంలేదు. అంతకంటే కడుపుకాస్త చల్లబరుచుకో. అన్ని బాధలూ నదిలిపోతాయి!” అంటూ గిరిలాకి సీసా అందిచ్చేడు.

“అహా! దేవుడు నీమీద దయచూడాలి!”

అస్పష్టంగా గడగడమని ధ్వని వినిపించింది.

“హే! బాగుందా? చాల్లే, యింకచాలు!” అంటూ కెల్లామ్ ఆపి, సీసా తీసుకున్నాడు.

పడవమ్మి బైలుదేరింది. నిశ్శబ్దంగా, లాఘవంగా పడవల మధ్యనుంచి మలుపు తిరుగుతూ చేపలా పోతుంది. కొంచెం సేపట్లో వాళ్ళు పడవల వ్యూహంలోంచి బైటపడి గొహటంగా వున్న సముద్రాని కభిముఖంగా నిలబడ్డారు. కను చూపు మేరలో గంభీరంగా, విశాలంగా సముద్రం వ్యాపించి వుంది. దూరంలో పర్వతాల్లాగ మేఘమాలికలు నీళ్ళల్లోంచి లేచి వస్తూన్నాయి. పసుపురంగు నురుగుటంచుల నీలమేఘాలు కొన్ని, సముద్రజలానికీవలెనే హరితవర్ణ మేఘాలుకొన్ని, నిరుత్సాహజనకమైన నీడల్ని బరపుతూ, బరువుగా కదిలే ధూమ్ర వర్ణ మేఘాలు మరికొన్ని, ఒకదానివెనక మరొకటి పాకివస్తూ, ఒండొంటి వర్ణ రూపాల్ని కలబోసుకుని, కరిగి, నూతనవర్ణాల్ని రూపాల్ని ధరిస్తూ, గంభీరంగా లేస్తూన్నాయి. నిర్జీవములైన

యీ అనంతమేఘమాలికల్ని యే సిద్ధియొక్క అదృశ్యమానం నిర్దేశిస్తూందో? సముద్రపుటంచుల దూరాల్లో యీ పుష్కలా వర్తకమేఘాలు అతూదరీ లేకండా గుట్టలు పడివుండి మెల్ల మెల్లగా ఏగంతాలవరకూ క్రమ్మివేసి ఆకాశకన్య తన కోటి కోట్ల బంగారు కండ్లతో నిద్రాముద్రిత జలనాథుని చూడని కండా అష్టపెడుతూన్నాయా? అనిపిస్తూంది. ఆకాశకన్య బంగారు నేత్రాల్లోని తేటకాంతుల్ని చూస్తూంటే మోడు వారిన హృదయాలు చిగిర్చి, మాసివ ఆశలు రేకెత్తుతాయి!

“అదృశంగా, అందంగా వుంది, ఏం? సముద్రం బాగా లేదా?” అనడిగేడు, ముగ్ధుడై చూస్తూన్న ఛెల్సామ్.

“బాగానే వుంది! కాని నాకేమిటో భయం వేస్తూంది.” అన్నాడు గవ్రిలా తెడ్లెస్తూనే. వేగంగా లయతప్పకుండా పడే తెడ్డదెబ్బలక్రింద నీరు బుడగలులేస్తూ, చెదురుతూ, వెచ్చటి నీలిరంగు భాస్వరపుకాంతితో మెరుస్తూంది.

“భయం వేస్తూందీ? ఓరి దొర్బాగ్యుడా!” ఉపాలంభ నగా సణిగేడు ఛెల్సామ్.

అతడో గజదొంగ! సముద్రమంటే ఆతని కెంతో యిష్టం. ఉద్రేకపూరితమై, తీవ్రమై పొంగి పొల్లే ఆతనిస్వభావం అనంతమై, గంభీరమై, స్వేచ్ఛాచారమై వున్న ఆ గొడొంధ కారాన్నీ, విశాలసముద్రాన్నీ చూస్తూన్నకొద్దీ యింకా చూడాలనుకుంటుందే కాని తృప్తి చెందడు! తాను ప్రేమించే యీ ప్రకృతి సౌందర్యాన్ని గూర్చి యీలాటి జవాబు విన

ధాని కాతని మనసు నొచ్చింది. చుక్కానిలో కూర్చుని తెడ్డతో నీటిని పాయలుజేస్తూ యీ స్నిగ్ధజలాలమీద దిగంతం వరకూ అంతులేని ప్రయాణం సాగించాలనే ఆశతో మానంగా చూస్తూన్నాడు ఛెల్కామ్.

విశాలసముద్రం మీద వున్న చుడెప్పుడూ అతని ముఠ్ఠా అనిర్వచనీయమై ప్రేమార్ద్రమైన విశాలభావంతో నిండిపోయి, దైనందిన క్షుద్రసంకుచితజీవితపు మురికి ప్రతాళితమై, పవిత్ర భావాలతో నిండిపోయింది. ఆ దినాన్ని, ఆ భావాన్ని ఆతడెంతో గొప్పగా యెంచేవాడు. ఈ విశాలోదక నిర్మలవాయు మధ్యమందు తన మనస్సుకూడా పవిత్రవంతమైన భావాలతో నిండిందనేదే ఛెల్కామ్ కి యెంతో తృప్తినిచ్చేది! ఆ సమయంలో, ప్రదేశంలో జీవితపు తాపత్రయాలు బాధించవు. అసలు జీవితమే తనవిలువల్ని, హద్దుల్ని, కొలబద్దల్ని కోల్పోతుంది! రాత్రిళ్లు సముద్రం శాంతగంభీరంగా నిద్రాముద్రితమైన ఆరోగ్యవంతుని హృదయాలా మెల్లగా పడుతూ లేస్తూంటుంది; కెరటాల స్నిగ్ధోచ్ఛ్వాసనిశ్వాసాల మృదుధ్వని ఆ వాతావరణమంతటా వ్యాపించి మైమరపు కలిగిస్తుంది. ఆద్యంతములు లేని యీ గంభీరనాదం మానవుని మెదడును ప్రశాంతపరచి, కుత్సితపు తలపుల్ని నాశం చేసి, పవిత్ర మధుర స్వప్నాల్ని చిగురింపజేస్తుంది.

“మనం వల బగ్గేదెక్కడ? వలమేదీ?” అని హఠాత్తుగా అడుగుతూ పడవలోకి అనుమానిస్తూ చూసేయ్యగలిగా.

“ఛెల్కావ్. ఉలిక్కిపడ్డాడు. మధురస్వప్నం భగ్నమైంది.

“వలా ? చుక్కానిలోవుంది.”

“అదెల్లాంటిది ? ఏదీ చూడనియ్యి !” గవ్రిలా రెట్టించేడు. ఈ కుర్రవానిదగ్గర అబద్ధం అడడం ఛెల్కావ్ కి సిగ్గుచేటనిపించింది. అదే సమయంలో అతని ఆలోచనలన్నీ చెదిరిపోయి నందువల్ల బాధ కోపమూ కలిగింది. గుండెల్ని గొంతునూ ఆర్చి, మండించే ఒక కఠోర భావం ఛెల్కావ్ ను ఆవహించింది. కలుపుగానూ, కోపంగానూ గవ్రిలాను గద్దిస్తూ,-

“కూర్చున్నవాడివి నోరుమూసుకుని కూర్చో! తెలిసిందా ? ఇదే చెప్పడం. నీకక్కర్లేని విషయాల్లో కలుగజేసుకున్నావా నూటదక్కదు. నిన్ను తెడ్డువెయ్యడానికి కూలికి తెస్తే నాలికి మాట్లాడుతూన్నావే ? నాలిక సంబాళించుకోకపోతే నీకేదో మూడిందన్నమాటే. ఏం ?”

గవ్రిలా కూర్చున్నచోటనే గతుక్కుమన్నాడు. తెడ్డు నీళ్ళలో నిలిచిపోయి, బుడగలు తెప్పిస్తూన్నాయి. పడవ ఒక్కసారి అదిరి ఊణమాత్రం నిలబడిపోయింది.

“తెడ్డేయడానికా ? దాని...!”

నిశ్శబ్దాన్ని భంగంజేస్తూ గవ్రిలా ప్రశ్న, బూతు మాటా ప్రతిధ్వనించేయి. సంబాళించుకొని మళ్ళీ తెడ్డు వేస్తూన్నాడు, గవ్రిలా. విసురుగా, పెద్దపెద్ద ఊపులతో నీటిని గలగలముని పాయచేస్తూ పడవ సాగిపోతూంది.

“నిదానంగా వెయ్యి!”

అంటూ ఛెల్లామ్ చుక్కానిలో లేచినిల్చుని తీవ్రంగా గ్రవిలావైపు చూసేడు. గ్రవిలాముఖం వెలవెలబోతుంది. భయంతో అతనికి ముచ్చెమటలూ బట్టినాయి. ఎరపూద దూకడానికి సిద్ధంగావున్న పిల్లిలా ఒకవేసివున్న ఛెల్లామ్ విగ్రహం చీకట్లో నీడలా కనిపిస్తుంది. పళ్ళు పటపట కొరు తూన్న ధ్వని, ఉద్రేకంలో కదిలేటప్పుడు మెముకలు మెటికలు విరుగుతూన్న ధ్వని అనిశ్శబ్దంలో బిగ్గరగా వినిపించేయి.

దూరంగా సముద్రంలోంచి ఖంగునమ్రోగింది ఓ మొరటు కంఠం:

“ఎవరక్కడ?”

ఛెల్లామ్ నాలుక పళ్లకితాటించి బుసకొట్టినట్లు మెల్లగా కసిగా అన్నాడు:

“తెల్లు వేగంగావెయ్యరా, పిశాచపు పీనుగా! చప్పుడు కానీయకు, కుక్కా! ఊ! చంపేస్తాను వెధవా! ఒకటి. రెండు... మూడు... కీక్కురుమన్నావా వీక పిసికేస్తా!”

తెల్లు వేగంగానే పడుతున్నాయి. కాని గ్రవిలా భయం తోనూ, ఉద్రేకముతోనూ వణికిపోతూ నోట్లోనే గొణుగు తూన్నాడు:

“అమ్మా! పవిత్రకన్యా! ఈశ్వరమూతా! తల్లీ!”

పడవ గిరుక్కున మళ్లి, చల్లగా హార్బరులోకి వెళ్లిపో

తూంది. రంగు రంగు దీపాలగుత్తులతో కాంతిగాత్రాన్ని తెరచాప
కొయ్యలు అడివిలా దగ్గరలోనే కనువిస్తూన్నాయి.

నీళ్లమీదనుంచి మళ్లీ కేక తేలివచ్చింది.

“ఎవరక్కడ?”

ఈసారిధ్వని మరిదూరంగా వినిపించింది. ఛెల్లామ్ కుదలు
బడ్డాడు. ఆ కేక వినవచ్చిన వైపు తిరిగి పరిహాసంగా,

“నువ్వేరా, భాయి!” అన్నాడు, శాంతంగా.

గిరిలావైపు చూసేసరి కాతడికా ప్రార్థన వాక్యాల్ని
గొణుగుతూనేవున్నాడు.

“అదృష్టవంతుడివి గనకే బ్రతికిపో మేపు! ఆ వెళవలు
గనుక మనల్ని కనిపెట్టేరంటే నీ పని ఆఖరమేదే! రెప్పుపాటు
లోనిన్ను నీళ్లలోకి విసిరేసేవాణ్ణి! చేపలీపాటికి నిన్ను ఫలహారం
చేసేవే!”

ఛెల్లామ్ స్వరంలో కోపంగాని, దుడుకుగాని లేదు.
శాంతంగా, సరదాగా, మామూలుగా మాట్లాడుతున్నట్టేవుంది.
కాని గిరిలామాత్రం గడగడా వణుకుతూ బ్రతిమాల నా
రంభించేడు.

“బాబ్బాయి! నన్ను పోనియ్యి! దైవపాతీ! నన్ను వది
లెయ్యి. మా అమ్మకి నేనొక్కణ్ణే! ఎక్కడో అక్కడ గట్టన
దింపెయ్యి, పోతా. అయ్యయ్యో! నాకసం ఏపోయేను. పరలో
కాన్ని సూచి ఏనా నన్ను పోనీ! నాకు నీతో సంబంధమేమిటి?
ఈలాటిపని నేను చేయను! నాకలపాలులేదు. ఎక్కపోయి

బట్టకున్నా! అయ్యో! దేవుడా! నాపని విపోయింది. మాయ
వాడు! నన్నేలా యిరికించేదో, యీ పాపపువనితో! ఆలో
చించు, కనికరించు, మా బాబువిగాదు! నీకడుపున పుడతా!
ఇంకోడి అత్మనికూడా నాకనంచెయ్యకు! ఈ పాపపు పనులతో!
అయ్యో య్యో!”

“ఏం పాపపు పనులురా? అఁ హఁ? ఏమిటి? యేం
పనులు?” కసిగా, పట్టుబిగించి ఛెల్కామ్ అడిగేడు.

అతనికా రైతుయువకుడి భీతిచూస్తే కుశూహలం, ఆ
నందం కలిగింది. తాను, - ఛెల్కామ్ గజదొంగ! తనంటే యెవ
డికేనా సింహస్వప్నం! ఈ ఆలోచనతో ఛెల్కామ్ కి తృప్తి
కలిగింది.

రైతుమాత్రం యేడుస్తూ, బ్రతిమాల నారంభించేడు.

“నేస్తమా! నన్ను పోనియ్యి! దేవుడితోడు! యిల్లాటి
పనులు నేనెరగను! నేను నీకేం అపకారంచేసేను? మా బాబువు
కదూ? నీ ... !”

“నోరుముయ్యి! ఊఁ! నీతోపనిలేకపోతే నిన్నెందుకు
తీసుకొస్తానురా? తెలివితక్కువ పెద్దమ్మా! తెలిసిందా? యింక
చాలించు. నోరుముయ్యి!”

“అయ్యో! దేవుడా!” అని నిట్టూర్చి, దిగాలుపడిపో
యేడు గవ్రిలా.

“లే, లే! పనిచూచుకో!” అంటూ గవ్రిలాని మంద
లిస్తూ తొందరచేసేడు ఛెల్కామ్.

గోరీ కథలు

గవ్విలాకి చావై పోయింది. బిగపట్టి అణిచివుంచిన దుఖం ఒక్కసారిగా పొంగి పొల్లింది. వెక్కి వెక్కి యేడుస్తూ, చీది పోస్తూ, కూర్చున్న చోటే గిలగిల కొట్టు మిట్టాడి పోతున్నా శైష్ట మాత్రం వేగంగానే లాగుతున్నాడు. పడవ బాణంలా పోతుంది. ఎత్తైన కాటుక కొండల్లాంటి ఓడలు దారిలో అడ్డు వస్తూంటే తప్పుకుంటూ, వాటిమధ్యనున్న సన్నటి నీటి పాయ ల్లోంచి బాంగరంలాతిరుగుతూ పడవ కనుమరుగై పోయింది.

ఒక్కమాటుండి సలహా పూర్వకంగా ఛెల్కామ్,-

“ ఇదిగో! విన్నావా? ఎవజేనా నిన్నేమడిగినా సరే మాట్లాడకు. నోరు విప్పేవంటే చచ్చేవనుకో! బతకాలనుకుంటే నోరువిప్పుకు. తెలిసిందా? తి అన్నాడు.

“ అయ్యో! అయ్యో! చచ్చేనురా దేవుడా! ” అను కుంటూ గవ్విలా నిట్టూర్చేడు. ఈ నిష్ఠుర సలహాకు అతని మనస్సు చచ్చిపోయింది.

“ ఊరిభే యేడవకు! బుడిబుడి యేడ్చులూనువ్వు ! ” అని మళ్ళీ బహుమెల్లగా గుసగుసగానే ఆజ్ఞాస్వరంతో ఛెల్కామ్ గద్దించేడు.

దీనితో గవ్విలా చైతన్యం, గ్రహణశక్తి చచ్చినాయి. ఏదో ప్రాణప్రమాదం విరుచుకు పడేటప్పుడు ఆశ వదులుకున్న వానిలా నిశ్చైతన్యంగా, నిర్జీవంగావుంది గవ్విలావై ఖరి, యాంత్రి కంగా తెడని నీటిలోదించుతూ, మెనక్కలాగి తేల్చి పెళుతుతూ

మళ్ళీదించుతూన్నాడు. శూన్యదృష్టితో యెదురుగా తన్నువట్టిన తనకాళ్ళవై పే చూస్తూన్నాయాతనికళ్ళు. 'జాగ్రత్త!' అని జెదిరిస్తూన్నట్లుగా కెరటాలు పడవప్రక్కల్ని తట్టుతూ తటతట శబ్దంచేస్తూన్నాయి. వార్డు సమీపించింది. నల్లరాతిగోడమీద మనుష్యుల మాటసడి వినిపిస్తూంది. కెరటాలు విరిగినభవనీ, పాటలూ, ఈలలూ,- అన్నీకలసి చల్లనిగాలిలో మెల్లగా తేలి యాడుతూ వినవస్తూన్నాయి.

"ఆగు!" ఛెల్సీ-మ్ రహస్యంగా అన్నాడు. ఎత్తైన వార్డుగోడ సమీపించింది.

"తెప్పవెయ్యకు! గోడను చేతులతో పట్టుకొని మెల్లగా గెంటు! చప్పుడు చేసేవంటే, జాగ్రత్త!"

పాకుడుపట్టి జారుతూన్న రాళ్ళని పట్టుకుంటే గట్టిలా చేతులు జివ్వుమన్నాయి. నిశ్శబ్దంగా పడవను గోడవెంబడే తోస్తూన్నాడు.

"ఆగు! తెడ్డిల్లాయియ్యి. నాచేతికందించు. నీపాస్ పోర్టు యెక్కడుంది? సంచిలోనేనా? సంచియియ్యి! రా, త్వరగా అందియ్యి! ఎదుకోతెలుసా! చిట్టినాన్న పరిగెత్తిపోకుండాను! పాస్ నాదగ్గరుంటే నువ్వెక్కడికీ పారిపోలేవు! తెప్ప లేకున్నా పారిపోగలవు గాని పాస్ లేకుండా వెళ్ళడానికి నీగుండె తాళదు. ఇక్కడేవుండు. కాని గుర్తుచుకో! తొంగిచూసేవంటే,- నిన్నీ నీళ్ళలో పాతేస్తా!"

చెల్లామ్ తెప్పపాటులో యిన్ని ప్రశ్నలూ, ఆజ్ఞలూ, బెదిరింపులూ విసుగుతూనే తెడ్లు, గవ్రిలా సంచి చేతబట్టుకుని, యేరాతిలో పట్టుకు ప్రేలాడి, గాలిలోలేచి, హార్బరుగోడ మీదుగా చీకట్లో మాయమైపోయేడు.

చెప్పడం యింతనేపు పట్టిందిగాని యిదంతా రెప్ప పాటులో జరిగిపోయింది. మంచుకురిసినప్పుడు లేతమొక్కలూ గవ్రిలా వణికిపోయేడు. ఆ మీసాలపోతు, బికారి, గజ చొంగ చెల్లామ్ ఎదుటవున్నప్పుడు తన్ను అణిచిపెట్టివుంచిన భయం, పాడుభారం వాడితోబాటే తొలిగిపోయిచల్లనిపించింది. స్వేచ్ఛగా ఊపిరివిడిచి, ఒక్కసారి అంతటా కలయచూసేడు. ఎడమవైపున ఓపెద్దఒడ నల్లగా శవపేటికలా, పర్వతంలా లేచి వుంది. దానిమీద మనుష్యుల అలికిడలేలేదు. కెరటాలా ఒడ ప్రక్కల్నితాకుతూ తటుకుతటుకుమని గుల్లగా చప్పుడు చేస్తూన్నాయి.

కుడివైపున హార్బరుగోడ చెమ్మగా పాకుడుపట్టి నల్లగా జడ్డోడుతూ వంకరలుతిరిగి పొడుగ్గా పెద్ద కొండచిలువలా వ్యాపించివుంది. వెనుకవైపుచూస్తే ఏవో గుర్తించరాని నల్లని స్వరూపాలు ఆకాశంలోకి పొడుచుకునివున్నాయి. ముందు మాత్రం గోడకీ శవపేటికకీ మయంగా చూస్తే సముద్రం నిశ్శబ్దంగా, మరుభూమిలా వ్యాపించివుంది. సముద్రంమీద తుపాను మేఘాలు భారంగా, మెల్లగా, భయావహంగా కదులుతూ, చూసేవాళ్ళ హృదయాల్లో దిగులు పుట్టిస్తూన్నాయి. ఎటు

చూసినా నల్లగా, భయంకరంగా పీడకలలావుంది.

గవ్రిలామనస్సు భయంతో కంపించింది. చెల్లామ్ వల్ల కలిగిన భయంకరమైన యీ పంచభూతసంరంభంచూస్తే కలిగిన భీతి వెయ్యిరెట్లుగా అతన్ని క్రుంగుతీసేసింది. మంచుగడ్డలా చల్లగా, కాల్చిన యినప శలాకలా తీక్షణంగా గవ్రిలా మృదయంలోకి చొచ్చుకుపోయి, అతని నొక మట్టిముద్దగా నిర్జీవంగా చేసివేసి, అక్కడే మేకు బందీచేసి బిగించేసింది యీ భీతి. కాలం స్తంభించినట్లుంది.

చుట్టుపక్కలంతా నిశ్శబ్దం ఆవరించి వుంది. సముద్రపు నిట్టూర్పులు తక్క వేరు సవ్వడిలేదు. ఆకాశంలో మేఘాలు యధాపూర్వంగానే మృత్యుచ్ఛాయల్లా అలముకుంటున్నాయి. క్రోధనున్న స్నిగ్ధగంభీరజలాలమీద ఆవరించివున్న రెండో ఆకాశంలాగ మేఘమండలం ఘూర్ణిలుతుంది. ఉంగరాలు చుట్టుకున్న తెల్లని శిఖరాలతో కెరటాలుగా విరిగి విరుచుకు పడుతున్నాయి, మేఘాలు.

భయావహమైన యీ ప్రళయతత, యీ నిస్సర్గసౌందర్యం గవ్రిలామనస్సులో భీతిని కలిగించేయి. యజమాని త్వరగా తిరిగివస్తే బాగుండుననుకున్నాడు. ఒక వేళ అతడు రాకపోతే? అనుకుని గవ్రిలా కంపించిపోయేడు. కాలం స్తంభించి పోయిందా? ఆకాశం మీద మెల్లగా నడవడంలో పోటీ చేస్తూన్న మేఘాలకంటెనూ మెల్లగా నడుస్తుంది, కాలం! ఒక్కక్కక్షణం జరిగినకొద్దీ యీ ప్రళయతత మరి భయంకర

మనిపిస్తూంది. హార్బరుగోడమీద నవ్వడీ, నీరు చిందినవ్వనీ, గుసగుసగా మాటలూ వినిపించేయి. గవ్రిలా రక్తం గడ్డ కట్టింది; ప్రాణం యెగిరిపోయినట్లే అనిపించింది.

“ఏయ్! నిద్రరా? పట్టుకో! జాగ్రత్త!” అంటూ ఛెల్వాష్ మెల్లగా పిలిచేడు.

హార్బరు గోడమీదనుంచి పెట్టెలాటిదేదో బరువుగా క్రిందికి జారింది. గవ్రిలా దాన్నందుకుని పడవలో పెట్టేడు. మళ్ళీ అటువంటిదే యింకోటికూడా అందుకున్నాడు. ఛెల్వాష్ దీర్ఘశరీరం గోడమీద కనిపించింది; తెడ్లుకూడా వచ్చేయి. గవ్రిలా చేతిసంచీ దబుక్కున అతని కాళ్లముందు పడింది. బరువుగా ఊపిరితీస్తూ ఛెల్వాష్ పడవలో కురికి, చుక్కానిలో చతికిల పడ్డాడు.

గవ్రిలా పిరికిగా చూస్తూ, సంతోషం ముఖమీద తాండవిస్తూనే చిరునవ్వుతూ అడిగేడు :

“దమ్ము వచ్చిందా?”

“దమ్మురాదూ, మరి. నీపడుచుతనం యిప్పుడు చూపించాలి! రా. నీచేవ చూస్తానుగా! నీకు మంచికూలే గిడుతుంది లేరా! నేస్తం! ఇప్పుటికి సగంపని తీరింది. ఇంకా సగం వుంది. ఈ పిశాచాల కన్నుబ్రామి తప్పించుకు పోయేమా! నువ్వు నీడబ్బు తీసుకోవచ్చు, నీ మాష్కా దగ్గరికి పోవచ్చును. నీమాష్కా మెల్లవుంటుందిరా? చెప్పు? ఏ? పాపం చంటోడివి! సిగ్గా?”

“లేదూ!” అని సాగదీస్తూ గవ్రిలా అతివేగంగా తెడ్డేస్తూన్నాడు. ఆ పడుచువాడి గుండెలు కొలిమితిత్తులా ఊపిరి వదులుతూన్నాయి. నరాలు పెనవేసిన ఉక్కుతీగెల్లా సాగుతూన్నాయి. నీరు పడవక్రిందనుంచి గలగల్లాడుతూ పొంగుతూ వెనక్కి పోతుంది. చుక్కాని వెనక నీలికాంతిచాలు యిప్పుడింకా వెడల్పుగా వూది. గవ్రిలా శరీరమంతా చెమటతో తడిసిపోయింది. అతడు రాక్షసబలంతో జైల్లు లాగుతూన్నాడు. ఒక్కరాత్రిలో అప్పుడే రెండుసారు ప్రమాదపరిస్థితుల నెచ్చురోవలసి వచ్చింది. మళ్ళీ మూఢోసారి ఆ సాహసానికి గవ్రిలా గుండె తాళడం లేదు. అతనిలో సర్వాత్మనా ఒకటే కోరిక తీవ్రంగావుంది. దీన్ని తగలెయ్యా యీపని యెల్లాగో అయిందని పించుకుని, గండంగడిచి గట్టెక్కాలి. ఈ గజదొంగ తన్ను నిజంగా చంపెయ్యడమో, జైల్లోకి లాగడమో చేయకముందే వీడినుంచి దూరంగా పరుగెత్తిపోవాలి. వీడితో యింకేమీ మాట్లాడకూడదనీ, వాడిమాటకి అడ్డుచెప్పకూడదనీ, వాడు చెప్పినదానికల్లా తలూపి, విధేయతచూపాలనీ, దేవుడిదయవల్ల వీడిగుప్పిట్లోంచి బైటపడి బ్రతికి బట్టకడితే ఘటనాఘటనసమర్థుడైన నికోలాయ్ బుమికి దీపారాధనా, వందనసమర్పణమూ చేయించుతానని మొక్కుకున్నాడు. ప్రార్థనా వ్యాక్యాలాతని నాలుకమీదికి త్రోసుకు వస్తూన్నాయి. అతికష్టమీద సంభాళించుకుని ముంగిలా బుసలుకొడుతూ కనుబామలక్రింద నుంచి చెల్కామ్ని చూస్తూ మానంగానే తెడ్లు లాగుతూన్నాడు.

ఛెల్మాష్ యెగరడానికి సంసిద్ధంగా వున్న గ్రద్దలా ముందుకులేచి, వంగి కొనడేలినముక్కు నటునిటు త్రిప్పుతూ, వాడిచూపులతో చీకట్లనిచీల్చుతూ, ఓచేత్తో మీసం మెలి త్రిప్పుతూ, రెండోచేత చుక్కాని కాస్తూన్నాడు. సన్నని పెద వులమీద నాట్యంచేస్తూన్న చిరునవ్వుకి అతని మీసం కదులు తూంది. ఛెల్మాష్ కి తన కార్యం సఫలమవడంమీద, తనమీద, యీ పడుచువాడిమీదా కూడ యెంతో తృప్తిగావుంది. ఈ కుర్రాడు తనంటే హాడిలిపోతూ, పరమనిధేయుడై, బానిస లాగ అయేడు ! వాడెంత కష్టపడిపనిచేస్తున్నాడో ! ఛెల్మాష్ కి జాలి కలిగి గ్రవిలాని సంతోషపెట్టాలనీ, హెచ్చరికగా వుండే టట్లు చెయ్యాలనీ కోరికకలిగింది. ముఖం వికృతంగా యికిలించి, మృదువుగా పలకరించేడు.

“నీకు భయం వేసిందనుకుంటూ, ఏం ? హడలిబేజారై పోయేవు !”

గ్రవిలా కంఠం నవరించుకుని, నిట్టూరుస్తూ,

“అబ్బే ! లేదు !” అన్నాడు.

“ఇప్పుడంత విసురుగా తెడ్డేయడం యెందుకూ ? ఆయాసం తీర్చుకో. ఇంకొక్క గండం దాటాలి. మెల్లిగా తెడ్డేయి ! విశ్రాంతిగా !”

గ్రవిలా వినయంగా పనినిలిపి, ముఖంమీది చెమటను చొక్కాచేత్తో తుడుచుకున్నాడు. ఒక్కనిముషం వుండి తెడ్లని మళ్ళీ నీటిలో దించేడు.

“మెల్లిగా! నీరు త్రెళ్ళకూడదు! చప్పుడు కానీయకు. హార్బరు ముఖద్వారంలోంచి పోవాలి మనం! మెల్లిగా! నిశ్శబ్దం! ఇక్కడి కాపలావాళ్లు దేవాంతకులు, ఆవలిస్తే పేగులు లెక్క పెడతారు! నేస్తం! బహుజాగ్రత! వాళ్ళు ఏక్షణంలోనైనా మనల్ని కనిపెట్టి కాల్చవచ్చు! వాళ్ళసంగతి తెలుసా? దెబ్బ కొట్టేరూ అంటే కిక్కురుమవు! అంతే!”

పడవ నిశ్శబ్దంగా చేపలా నీటిమీద పాకిపోతూంది. తెస్తు పైకిలేచినపుడు నల్లటినీటిబొట్టు సముద్రంలోపడి తీరా కాలం నీలికాంతుల్ని విరజిమ్మి మాయమవుతున్నాయి. నిశీధం యింకా నల్లగానూ, సీరవంగానూ ఐనట్లుంది. ఆకాశంలోని అల్లకల్లోలంతగ్గి, మేఘాలంతటా వ్యాపించి నీటిపైన బరువుగా, స్నిగ్ధంగా, నిశ్చలంగా మడతలుగా చాందినీ కట్టినట్లున్నాయి. సముద్రం మరింత నల్లగా, ప్రశాంతంగా వుంది. నీటిమీదనుంచి నులివెచ్చగా, ఉప్పవాసన యింకా ఘాటుగా కొడుతూంది.

“వర్షం రాకూడదూ! చినుకులచాటునుంచి కాపలా వాళ్ళ కంటబడకుండా యిట్టే తప్పించుకుపోవచ్చు!” అన్నాడు గుసగుసగా చెల్లామ్.

వీళ్ళకి అటూ యటూ కూడా నీటిమీద నితారుగాలేచి కొండల్లా నిశ్చలంగా, నీడల్లా నల్లగా నిలబడివున్నాయి ఎన్నో ఓడలు, పెద్దపడవలు. వాటిల్లో ఒకటానిమీద యెవరో లాంతరు దీపంతో అటువిటు పచ్చారుదేస్తున్నారు. శరటాలు బ్రతిమాలుతూన్నట్లు పడవలపాదాల్ని స్పృశిస్తూ, మౌద్ధురైట్టుకుంటున్న

ధ్వని గుల్లగా వస్తూంది; మేము వినేదిలేదని పడవలు తిరస్కరిస్తూన్నట్లు ప్రతిధ్వని కఠినంగా యెదురొస్తూంది.

“తీరరక్షకులు!” ఛెల్కామ్ ఊపిరిబిగబట్టి అన్నాడు.

తనను మెల్లగా తెడ్డేయమన్నప్పటినుంచీ గవ్రెలాలో ఆతురత పోయింది. కటికచీకట్లోకి వంగిచూస్తూంటే తానొక రాక్షసుడిలా పెరిగినట్లనిపించింది. అతని యెముకలు, నరాలు బాధతో మొద్దుబారేయి; మెదడు దిమ్మెక్కిపోయింది; వీపు తిమ్మిరిగా వున్నట్లుంది; కాళ్ళలో పదునైన చల్లని సూమలు గ్రుచ్చుతూన్నట్లు చురుక్కుమంటూంది. చీకట్లోంచి హఠాత్తుగా యెవరోలేచి “నిల్చండి! దొంగలు!” అని అరుస్తారని అనుక్షణం ఆశిస్తూ చీకట్లోకి కళ్ళుపొడుచుకు చూస్తూండడంవల్ల బాధగా నలుపుతూన్నాయి.

“తీరరక్షకులు!” అని మళ్ళీ ఛెల్కామ్ మెల్లగా అన్న పుడు గవ్రెలా ఉద్వేగంతో వణికిపోయేడు. తీవ్రమైన శరీరాన్నంతనూ దహించే ఒకేఒక కోరిక అతని మనస్సులో తలుక్కుమని మెరిసింది. ఆతురతతో బిగిసివున్న గవ్రెలా నరాలు ఒక్కమాటు సడలి, శరీరమంతా పులకరించింది. బిగ్గరగా అరవాలనీ, అందర్నీ తనకి సాయంచేయరమ్మని పిలవాలనీ గాఢమైన కోరిక అణచరానిదై అతని నావహించింది. కూర్చున్నచోటే సగంలేచి, నోరు తెరిచేడు; ఊపిరితో గుండెలు నింపుకుని కేకేనేయత్నంలో వుండగానే యేదో హఠాత్తుగా నెత్తిమొత్తినట్టై, కళ్ళు చీకట్లు గమ్మి వేరిమూలుగుతూ, దొర్లి పడిపోయేడు, గవ్రెలా.

మారంగా దిబ్బిండ్లంమీద రాత్రిచీకట్లని చీల్చుకుంటూ భయంకరమైన దేవతాఖండం నల్లటి సముద్రజలాల్లోంచి మాతాత్తుగాలేచి, మేఘాల్లోంచి మానుకుపోయి ఆకాశంలో యిక్కి పోయింది. దాని ధారంతా కాంతితోనిండి, అంతవరకూ మంచు తెరలో చుట్టబడి, చీకటిమసిలో మునిగి అదృశ్యంగావున్న ఓడలూ, పడవలూ నల్లగా మూగదమ్యాల్లా కనబడుతూ న్నాయి. తుపానలవల్ల చిరకాలం సముద్రగర్భంలో మునిగి వుండి మళ్ళీ బాహ్యప్రపంచాన్ని చూసే కాంతితో తపించి పోయి యిప్పుడీ ఆగ్నేయఖండప్రభావంవల్ల పైకి లాగబడినట్లున్నా యీ ఓడలు! ఓడకొయ్యలకి చుట్టబెట్టిన త్రాళ్ళూ, తెర చాపలూ వీటితోబాటు సముద్రగర్భాన్నుంచి వచ్చిన తెల్లులా వున్నాయి. ఈ కాంతిఖండం కొంచెంసేపట్లో మళ్ళీ ఆకాశంవైపు లేచింది; మరికొంతసేపట్లో యింకోదిక్కుగా ప్రసరించింది. దాని కాంతి పడినచోట అంతవరకూ చీకట్లో అదృశ్యంగావున్న వివిధ జలయానాలరూపాలు బైటపడుతూన్నాయి.

ఏం చెయ్యడానికీ తోచక నిలబడినట్లుగా ఛెల్లామ్ పడవ ఆగి, నీటిమీద అటునిటు ఊగులాడింది. గ్రవీలాపడవలో పడుకుని చేతులతో ముఖం కప్పకున్నాడు. ఛెల్లామ్ బూటు కాలిత్తో అతణ్ణి పొడిచిలేపుతూ, మృదువుగాను కోపంగానూ,-

“అదే కస్తమ్మ ఓడరా! మూర్ఖుడా! ఆ కాంతి సెర్పిలైటుది! లే! బుద్ధిలేనివాడా! వాళ్ళేక్షణంలోనేనా దీపాన్ని

మన మీదికి త్రిపువచ్చు! నువ్వేగాకుండా నన్ను నాశనం చేస్తావురా, పిశాచపుష్పినుగా! లేరా!" అన్నాడు, మెల్లిగానే.

చివరకి ఛెల్కామ్ బూటుమడమ వీపుమీద గట్టగా పడినపుడుగాని గద్రిలా లేవనేలేదు. భయంలో కళ్ళు మూసుకునే తడిమి తెడ్లు అందుకు కూర్చుని లాగనారంభించేడు.

"మెల్లిగా! నీకుగాదూ చెప్తాంట! చంపేస్తా! నిన్నేరా! మెల్లిగా! వెధవా! నిన్నుతగులబెట్టా! భయం దేనికిరా? ఒరేయ్! పందిముహం! అది లాంతరేరా! దయ్యమేంకాదులే. తెడ్లు మెల్లిగా వెయ్యరా పిరికిపీనుగా! దొంగసరుకులు తెచ్చే పడవలోసం వెతుకుతూన్నారా వాళ్ళు! మనం దొరకంటే. ఆ వెధవలు దూరంగా పోతున్నారులే! భయపడకు, మన్ని పట్టుకోలేరులే! ఇహ ఫర్వాలేదు! మనం దొరకం, యింక!..."

ప్రమాదం చాటిపోతూన్నకొద్దీ ఛెల్కామ్ స్వరంలో బెదిరింపుతగ్గి, మాటలో మార్దవం వస్తూంది. చివరకి ప్రమాదం తొలిగిందనే ధీమా కలిగింది. విజయగర్వంతో దిక్కులు పరికించి చూస్తూన్నాడు ఛెల్కామ్.

"ఏపోయిందిలే! ఆ వెధవలకా మనం దొరకడం! ఒరేయ్, చవటా! నీకు గుండెల్లేవురా! మనం అదృష్టవంతులం! లేచివేళ మంచిది!"

అతని మాటలు మౌఛ్చరికగా వస్తూన్నాయి. కాని గద్రిలా మాత్రం మామగానే కూర్చుని తెడ్లు లాగుతూ సెర్పిల్లైటుకాంతి యెక్కుడవడమూందా? అనే చూస్తూన్నాడు.

భయంతోటి, శ్రమంతోటి అతను బాగా అలిసిపోయి, తొలిగి
గట్టిగా పీలుస్తూన్నాడు. ఆ కాంతి ఒకదీపానిదే అని చెల్లమ్మ
చెప్పినమాటలు గవ్విలా కేవలం సమ్మలేకపోతూన్నాడు. చల్లటి
నీలికాంతి చీకట్లని చీలుస్తూ సముద్రజలాల్ని తెల్లగా మెరిసే
టట్లు చేస్తూంటే దానిలో యేదో అనిర్వచనీయమైన అపశకున
చిహ్నాన్ని చూస్తూ భయంతో వివశుడైపోయేడు, గవ్విలా.
యాంత్రికంగా తెడ్లు లాగుతూ, పైనుంచి దెబ్బ మీద పడేట
ప్పుడు ముడిచిపెట్టుకునే పిల్లవానిలా కూర్చునివున్నాడు. అతని
బుద్ధి పనిచేయడంలేదు. ఇప్పుడాతడు శూన్యమనస్కుడు,
చైతన్యరహితుడు! ఆ కాళరాత్రియందలి భావోద్రేకాలాతని
చైతన్యాన్ని పురుగు నాకేశాయి!

కాని, మళ్ళీ యీ తూరికూడా చెల్లమ్మదే విజయం.
బొద్దుగా పెరిగి, మెలికలు తిరిగిన అతని మీసాల్లో తీపి, కళ్ళలో
ఆతురతా స్రస్సుటమవుతూన్నాయి. లోకం ఆ క్షణంలో అతడి
కెంతో బాగా వ్రందనిపించింది. సన్నగా యీలేస్తూ, తేమగా
వున్న సముద్రపుగాలిని గుండెలనిండుగా పీలుస్తూ, ఆత్మత్వప్తిగా
తనవైపు చూసుకుంటూన్న చెల్లమ్మ గవ్విలాను చూసి
ఆదరపూర్వకంగా చిరునవ్వుడు.

సముద్రంలో చిటుతరంగాల్ని లేపుతూ గాలి వీచింది.
మేఘాలెంతో అందంగానూ, గాజులా పారదర్శకంగానూ
వున్నాయి. ఆకాశం యింకా మేఘచ్ఛన్నంగానే వుంది. గాలి
వీస్తూన్నా మేఘాలుమాత్రం కదలడంలేదు. ఏదో స్వప్నంలో

ములిసి తన్నయత్వం బొందినట్లు నిశ్చలంగా ఆకాశంలో వ్రేలాడుతున్నాయి.

“ఒరేయ్! కుర్రాడా! మనసు కుదుటబడిందా? అబ్బా! ఎంతాలస్యం ఐది! నేస్తం! ఇదేమిటి! ఇల్లావున్నా వేమిటి? ప్రాణమేలేనట్లు, ఊపిరిపోయి ఉత్తిబొంది మిగిలినట్లు వున్నావే? ఇప్పుడేం భయంలేదులే! అదంతా ఐపోయిందిరా! ఒరేయ్!”

చెల్కామ్ దే కానియ్యండి మనుష్యస్వరం వినడానికి గవ్రిలా ప్రాణం సుఖంగావుంది.

“ఏంటున్నా!” అన్నాడు మృదువుగా.

“ఐతే లేరా! నేస్తం! రా! నువ్వు చుక్కాసిలో కూర్చో. నేను తెడ్లు లాగుతా. పాపం! అలిసిపోయివుంటావు!”

గవ్రిలా యంత్రంలాగే కదిలేడు. స్థలంమారుతూ చెల్కామ్ అతని ముఖంలోకి చూసేడు. కాళ్ళు వణుకుతూ, తూలుతూ పెడుతున్న ఆ కుర్రవాణ్ణి చూసినప్పుడు చెల్కామ్ కి మరీ జాలిగలిగింది. గవ్రిలా భుజమీద లేటుతూ,-

“రారా! కుర్రాడా! భయపడకు! నీకప్పు ఘటించిందిలే నేస్తం! నీకు కావలసినంత యిస్తానులే. ఏం? ఇరవై ఐదు రూబుల్లు చాలునా?”

“నాకేం అఖర్లేదు. మళ్ళీ గట్టెక్కు-లే అంతేచాలు!”

చెల్కామ్ తూష్టిభావంతో చెయివిసిరి, సూర్యుని తెడ్లు లాగుతూ కాండ్రించి ఉమ్మేళాడు. అతడు పొడుగాటి చేతులు విసిరినప్పుడల్లా తెడ్లు యెంతో వెనక్కి పెడుతున్నాయి.

సముద్రం మేల్కొంచి నట్లుంది. నురుగులు వారుతూన్న అంచులతో తరంగాలు లేస్తూ, ఒకదానిమీదొకటి విరుచుకు పడుతూ సన్నటి తుంపురులుగా చెదరిపోతూన్నాయి. ఈ తుపా రాన్ని పిల్లగాలులు దూరంగా మోసుకుపోతూన్నాయి. సముద్రం నురుగులు కడుతూ, బుసలు కొడుతూ, నిట్టూరుస్తూంది. కెరటాలు విరిగి లేస్తూన్న హోరుతో వాతావరణమంతా సింధిస్తుంది. ప్రకృతి ఆ ప్రాతఃకాలంలో మేల్కొంచి నట్లుంది. చెల్లామ్ హుషారుగా సంభాషణ ప్రారంభించేడు.

“ఏరా, అబ్బాయి! చెప్పరా! నువ్వు మీపూరు వెడతావు, పెళ్ళి చేసుకుంటావు; వ్యవసాయం ప్రారంభిస్తావు. పొలంనుంచి విత్తులు చల్లుతావు. నీభార్య బిడ్డల్ని కంటుంది. మంద సుక్కువై తే మజ్జిగ పల్చనకదా? ఇంట్లో యేవస్తువా సమృద్ధిగా వుండకు. జీవయాత్ర అతికష్టంమీద నడుస్తూంటుంది. అంతేనా? ఏమంటావ్? అట్లాటి జీవితంలో ఏం రుచి వుండో!”

“జీవితంలో రుచా? అబ్బే! సంసారం ఏమంత మధురంగా వుండదు.” అన్నాడు గివ్రిలా వణుకుతూనే, పిరికిగా.

గాలికి మేఘమండలంలో అక్కడక్కడ చిరుగులు పడుతున్నాయి. ఈ చిరుగుల్లోంచి ఆకాశపు నీలిమ ఒకటిరెండు నక్షత్రనేత్రాలతో మినుకు మినుకుమని తొంగి చూస్తూంది. చెలగాటాలాడుతూన్న కెరటాల్లో యీ నక్షత్రాలు ప్రతిఫలిస్తూ మాయమవుతూన్నాయి.

“దరికి కాయి! వచ్చేశాం! కొంచెంసేపట్లో మనం అక్కడ వుంటాము. పని యేదో పూర్తైంది. కష్టం ఫలించిందిలే. ఇరుగో! ఇల్లాచూడు! ఒక్కరాత్రిలో ఐదువందల రూబుళ్ళు సంపాదించేను! ఏం? మంచిమొత్తంకాదూ?” అన్నాడు, చెల్లమ్మ.

“అయిదు వందలా?” సాగదీసుకుంటూ గవ్రిలా ఆశ్చర్యంగా అడిగేడు. అతనికి నమ్మకం గలగలేదు. కాని వెంటనే భయమూ కలిగింది, చెల్లమ్మకి యెదురు చెప్పడానికి. అనిశ్చిత భావంతో బేలును కాలుతో పొడుస్తూ అడిగేడు:

“ఏం సరుకేమిటి?”

“అబ్బో! అది చాలా ఖరీదైందిలే! అసలుధర కమ్మిణే వేయింటికి పైగానేవస్తుంది. కాని నేను చొకగానే అమ్ముతా. అది మంచిపథతి కదూ?”

“ఓను!” సందేహిస్తూనే గవ్రిలా దీర్ఘశ్వాస వేసాడు.

ఒక్కక్షణం నిశ్శబ్దం. నిట్టూరుస్తూ, నిశ్శబ్దాన్ని భంగించేడు గవ్రిలా.

“అదంతా నాకు వుంటేనా!”

అతని కళ్ళముందర తన గ్రామం, నిస్సారమైన పొలం, బీదసంసారం, ముసిలితల్లి, తన కెంతో దవ్వసవున్నా అత్యంత సన్నిహితంగానే వున్నవన్నీ గిరుస తిరిగివచ్చినాయి. తాను

అంతదూరం పనిసంపాదించబోయిందీ, ఆ రాత్రి ప్రమాదంలో పడిందీ తన కుటుంబం నిలబెట్టుకోడానికేగదూ? గ్రామంలోని సంఘటనలెన్నో అతనికి జ్ఞాపకం వచ్చేయి. తను పుట్టిన ఆ పల్లెటూరు యెంత బాగుంటుంది! ఓ ప్రక్క పర్వతాలూ, అరణ్యం; రెండోప్రక్క నదిలోకి వాలుగా వున్న ప్రదేశం. భూర్జ, అర్జున, సాలాది మహావృక్షాలతో మేఘమండలాన్ని స్పృశించే పర్వత సాశువుల్లోని అరణ్యం తమకు కల్పవృక్షంలావుండేది. పంటలకి నీటినీ, తిండికి రకరకాల చేపల్నీ యిచ్చే నది రైతులికి కామధేనువు! తన గ్రామం తలంపుకు రాడంతోటే నిట్టారేపేడు మళ్ళీ.

“అయ్యో! అదెంత బాగుంటుంది!” ఆ సాకర్యం తన బోటి దరిద్రుడికి అందనిద్రాని పండనే నిచ్చేదంతో, బాధతో సింజివుందాతని స్వరం. ఛెల్లమ్ హృదయం వాత్సల్యతతో నిండింది.

“నీ కేమీ లోటు రాదులే. మీ యింటికి రెక్కలమీద యెగిరిపోతావు; మీ వూరి పడుచులు నీ కోసం యెగబడతారు! నీకు నచ్చినదాన్ని యేరుకుందావుగాని. కొంపా గోడీ కట్టుకుంటావు. ఏం? కాని యీ డబ్బు యిల్లుకట్టడానికి సరిపడదనుకుంటా.”

“బాను! సరిపోదు. దీంతో యిల్లేమవుతుంది? అందు లోనూ మా ప్రాంతంలో కలప చాలా ప్రియం!”

“సరే, పోనీలే! వాతకొంపే మరామతు చేసుకుంటావు. గుర్రం సంగజేమిటి? నీకు గుర్రం వుందా?”

“గుర్రమా? వుంది. కాని వెధవది ముసిలిదీ! ఎందుకది?”

“సరే. ఐతే ఓ గుర్రం కొనాల్సిందే! మంచి గుర్రాన్నే కొనుక్కొందువుగాని. ఓ ఆవు, గొర్రెలు, కోళ్ళు, బాతులు, అన్నీ. ఏం?”

“షమిటో! ఆలూలేదు చూలూలేదు! నాకామాత్రమా? అయ్యో! దేముడా! అదే నిజమైతేనా!”

“నేస్తం! నీకేం గోటురాదులే! అటువంటివాల్లాని గూర్చి నాకూ తెలుసు. ఒకప్పుడు నేను అన్ని భోగాలూ అనుభవించేను. ఆ రోజుల్లో మాపూర్వోకల్లా స్థితిమంతుడు నాతండ్రీ!”

ఛెల్కామ్ తెడ్డుదెబ్బలు లయతో మెల్లగా పడుతూంటే పడవ ఒయ్యారంగా నాట్యంచేస్తూ నడుస్తూంది. గాలికి చిరు తరంగాలు చెలగాటలాడుతూ పడవలోకి అంచులమీంచి దూకుతూన్నాయి. సముద్రం కేరింతలు కొడుతూన్న చిన్న పిల్లవానిలావుంది. పడవ నడుస్తూందా అని అనుమానం కలిగేటంత మెల్లగా పోతుంది. పడవతోబాటు ఉయ్యాల లూగు తూన్న ఆ యిద్దరూ యెవరి ఆలోచనల్లో వారు ములిగి, నాలోచనగా చుట్టూ చూస్తూన్నారు. సంభాషణను గ్రహించి స్వగ్రామం మీదికి త్రిప్పుడంలో ఛెల్కామ్ వుద్దేశ్యం అతన్ని వ్రతానాపరచి, సంతోషపరుద్దామని. మొదట్లో అయిష్టంగా,

చేదుమందు త్రాగేవాడిలా ముహంపెట్టి మూక్కుడిన ఛెల్లామ్, రైతుయువకుని మాటలకి వ్రతాహంగా జవ్వబిస్తూన్నాడు. అతని కంఠంలో మార్పు, తన్మయత్వం ప్రస్ఫుట మవుతూ న్నాయి. గ్రామీణజీవితపు సుఖసంతోషాల్ని గూర్చి ఉపన్యాస ధోరణిలో పడ్డాడు. ఏ జీవితంమీద విసుగెత్తి, ధిక్కారంతో పెడముఖంపెట్టి తొలగిపోయేదో ఆ జీవితాన్నీ, ఆ జీవితపు మోహజాలాల్నీ మీరజాలక విమోహితుడైపోయి ఛెల్లామ్ పల్లెట్రైతు జీవితాన్ని గూర్చి తానే వ్రపన్యసిస్తూన్నాడు:

“నేస్తూ! అన్ని మాటలు దేసగ్గాని రైతుల జీవితంలో కల్లా చెప్పకోతగ్గది స్వేచ్ఛ. నీకు నువ్వే అధికారివి! నీకు స్వంత కొంప, అది దమ్మిడీ కిమ్మతుచేయసిదే కానీ, -వుంది. స్వంత పొలం, - దొప్పడేచాలు, - దానిమీద నువ్వే రాజువి! నీ భూమ్మీద నీమాటే శాసనం! నీ పరివారానికి నువ్వే నాయకుడవు! నిన్నంతా గౌరవిస్తారు, నీ హక్కును మన్నిస్తారు, ఏం? ఏమంటావు?”

ఈ ధోరణికి గల్గిలా విస్తుపోయి చూస్తూ వింటూ న్నాడు. క్రమంగా ఆతనికికూడా బెదురుతీరి ఆసక్తితో సంభాషణలోకి దిగేడు. ఈ సందడిలో తానెవరితో మాట్లాడుతూ న్నాడో మరిచే పోయేడు! వీధుకూడా తనంటి రైతే! వాడికీ పొలం పుట్రతో సంబంధాలున్నాయి! తరతరాల రైతుజీవితం, ఓడ్చిన చెమట, చేసిన కష్టం, పల్లెటి అనుభవాలు, స్మృతులు, - యివన్నీ అతన్ని యినపసంకెళ్ళకంటే దృఢంగా బంధించే వుంది

నాయి! ఆ జీవితాన్నుంచి బుద్ధిపూర్వకంగా వేరుపడి, నిర్లక్ష్యం చేసి, సిరి రా మోకాలాడ్డినట్లు చేసేడు. అందుకు ప్రతిఫలాన్నిప్పుడు అనుభవిస్తూన్నాడు! అట్లాటి ఛెల్మాప్ తనకెంత సన్నిహితుడు! పాడై పోయిన యీ మాజీ రైతు సోదరుడికి హితవు గరపడం తన విధికాదూ?

“నిజం భాయీ! నువ్వు చెప్పింది పరమసత్యం! నీస్వామి భవమే అందుకు దాఖలా! భూమిని వదలి వచ్చి నువ్వెల్లా ఐపోయేవో నీకు మాత్రం తెలియదూ? భూదేవి తల్లిలాంటి దనుకో! తల్లిని మరచి, భూమిని విడచి యెవడుండగలడు?”

ఈ మాటలు సూటిగా ఛెల్మాప్ హృదయానికి తాకేయి. గుండెల్ని కాల్చేమంటతో ఆతడు స్వాన్ని కజగత్తు నుంచి మేల్కొన్నాడు. రైతుల సంకుచిత జీవితం మీద విసుగెత్తి, తెగించి అన్నిటినీ వదలి పెట్టిన సాహసాన్నీ, నిర్లక్ష్య స్వభావాన్నీ యెవరైనా వేలెత్తి చూపిస్తే - అందులోనూ కొరగానివాడవి తానెంచుకున్న వాడే ఆపని చేస్తే యెవరికి ఒళ్లుమండదు? గద్దిస్తూ, మొరటుగా అన్నాడు :

“ఓరి చవటా! నోరు పెరిగిందే? నేనన్నది నిజంగానే అనుకున్నావు గాదూ? ఆహా! నోరు ముయ్యి యీపాటికి!”

“అన్నా! నేనన్నది నిన్ను గూర్చికాదు! కోపం చెయ్యకు! పాపం! ప్రపంచంలో అట్లాంటి దురదృష్టవంతు లెందరో వున్నారు. అంతవరకూ యెందుకు? బికారీలు.....” గగ్గిలా నానునయ:గా భయంతో సమర్థించుకో జూస్తూన్నాడు.

“ద-న్న సోతా! తెన్ను తీసుకో!” అని క్లుప్తంగా చెల్లామ్ ఆజ్ఞాపించేడు. లోపలినుంచి తోసుకుంటూ వస్తూన్న బూతుల పరంపరను ఆపుకొనేసరికి ఆతనికె-తో బ్రహ్మాండమై పోయింది.

ఇద్దరూ స్థలాలు మారడానికి లేచేరు. మధ్యలో తార సిల్లినపుడు గవ్విలాని ఒక్క తన్నుతో నముద్రంలోకి త్రోసె య్యాలని చెల్లామ్ కి తీవ్రమైన కాంక్ష ఆవేశించింది.

సంభాషణ అర్థాంతరంగా నిలిచి పోయింది. కాని యిప్పుడు గవ్విలా మానమే పల్లెటి జీవితాన్ని గూర్చి ఘోషిస్తూన్నట్లుంది చెల్లామ్ కి. గత జీవితపు స్మృతిలో ములిగి చెల్లామ్ చుక్కాని త్రిప్పు మరిచేడు. ప్రవాహంలో చిక్కుకుని పడవ దూరానికి పోతుంది. పడవ దారి తప్పిందని కెరటాలు గ్రహించేయేమో దాని తెడ్లక్రింద నీలికాంతుల్ని వెదజల్లి పైపై కెగఁచేసి ఆడుతూన్నాయి. చెల్లామ్ కళ్ళముందర పడకొండు సంవత్సరాల క్రిందటి పాతజీవితం గిరున తిరిగి పోయింది. ద్రిమ్మరిగా, బికారిగా, పరదేశిగా యిప్పుటి తన జీవితం, సంపన్నరై తుగా, సంప్రదాయబద్ధుడైన కుటుంబిగా, గృహస్థుగా గడపిన తన పూర్వజీవితం, ఎంత భేదం! తను పుట్టిన పూరు, శైశవం, బాల్యస్నేహితులు; దయపుట్టి పడే తెల్లనికళ్ళు, యెర్రటి చెక్కిళ్ళు, సౌజన్యపూరితమైన మాటలతో, - ప్రేమమూర్తియైన తల్లి; యెర్రటి జుంజురుగడ్డం, నిమ్మర ముఖవర్చస్సు, బలిష్ఠుడై చెయ్యెత్తున వుండే తండ్రి;

నిర్విచార బాల్యజీవితం, యౌవన ప్రాదుర్భావం, వివాహ గోష్ఠి, వధూనిశ్చయం; నల్లటి కళ్ళు, పొడుగాటి తలకట్టు, మృదువైన, మాంసలములైన నలవయవాలుగల్గి యౌవనపాంకంతో మినమిసలాడే తనభార్య అస్సీసాహో కాపురం; పైనయంలోకి బోవలసి రావడం; అప్పటితన తీవి, దర్పం; షటాలంలోంచి తిరిగి వచ్చినప్పుడు గ్రామస్థులు యిచ్చిన స్వాగతం; వృద్ధులైన తలిదండ్రులు; కష్టాలతో వంగిపోయి, తలనెరసి, గడ్డం పండిన తండ్రి విగ్రహం; శరీరమంతా ముడుదలుపడి, నేలకు వంగి పోయిన తల్లిరూపం కళ్ళకి కట్టినట్లే కనిపించేయి. గ్రామంలో కల్లా ఆజానుబాహుడూ, బలిష్ఠుడూ, సాహసీ ఐన సిపాయిగా వున్న కుమారుడు గ్రిగరినీ చూసి తండ్రి పొందిన గర్వభావం యెట్లామరిచిపోగలడు, తాను? గత జీవితస్మృతి అనుభులుగా వున్నవాళ్ళ హృదయాల్ని కాల్చేస్తుంది; అది పురాతన శిలలను గూడ సజీవంగాచేసి మాట్లాడిస్తుంది; ఎప్పుడో త్రాగిన విష పాత్రలో మధు బిందుస్యందనం చేయగలడు!

తనయింటిలోని ప్రీతిపూర్వకవాలావరణం, తల్లి అమృత వాక్కులు, తండ్రి అధికార వాత్సల్య పూరితన్వరం, భార్య చూపే ప్రేమ, చనవు; విస్మృతిపథానబడ్డ యెన్నో కంఠాలు; గ్రామీణ ధ్వనులు, సందడి; ఋతుప్రారంభంలో మంచు కురిసి నవ్వుడూ, యేరువాక తోలినపుడూ పొలాలమీది సువాసనలూ, కొత్తచేలతో పచ్చని తివాచీ పరిచినట్లూ, పండిన

చేలతో బంగారు మేలిముసుగు ధరించినట్లు నిత్య నూతన ఆకర్షనలతో భూదేవి; యివన్నీ గుర్తుకొచ్చి, జ్ఞానేంద్రియాలన్నీ యీ అనుభూతితో 'తృప్తాస్యః' అన్నాయి! తనలో ప్రవహించే కవోష్ణరక్తం యెక్కడిది? ఆ పల్లెటి జీవితం ప్రసాదించినదే గాదా? అట్టి జీవితవిధానాన్నుంచి పెరికివైచిన నిష్ఠురవిధి తనను యెటో విసరివేసింది! తానిప్పు డేకాకి, దారితప్పిన పాంథుడు, దయనీయుడు, విధి వంచితుడు! ఈ భావంతో ఆతని హృదయంసిండి, క్రుంగిపోయేడు.

“హోయ్! దారి తప్పేం! ఎక్కడికి పోతున్నాం?” అని గ్రవిలా హఠాత్తుగా కేకేయశంతో ఉలిక్కిపడి లేచి ఛెల్కామ్ చుట్టూ పరీక్షగా గ్రద్దలా చూసేడు.

“ఆఁ! మన పడనకి దయ్యం పట్టిందిరా! ఫర్వాలేదులే. కొంచెం విసురుగా తెడ్డేయి. నిముషంలో అక్కడికి చేరుతాం!”

“నువ్వు కలలు గంటున్నావు?” గ్రవిలా చిరునవ్వుతూ అడిగేడు.

“చాలా అనిసిపోయేను.” అన్నాడు ఛెల్కామ్.

“మనం దీనితోబాటు దొరికిపోముగదా?” అంటూ గ్రవిలా బేలును కాలికో తన్నేడు.

“అబ్బే! ఏం భయంలేదు. నిశ్చింతగా వుండు. నరుకు యిచ్చేసి సరాసరిగా డబ్బుకెస్తా. ఏం? సరా?”

“ఏడు వందలా?”

“అంతకి గవ్వ తగ్గదు.” గ్యారంటీగా చెప్పగల!”

“ఎంత డబ్బు! నాకే గనక అంత మొత్తం వుంటేనా! నా జీవితం ఎంత సుఖవంతంగా వుంటుంది! అయ్యో! దార్భాగ్యుణి!”

“మీ వూళ్ళోనే వుంటావా, అప్పుడు?”

“తప్పకుండా! నేను వెళ్ళి.....ఎంచుకూ?...!”

గల్విలా దివాస్వస్నాల్లో ములిగి తేలుతూన్నాడు. ఛెల్కామ్ మానంగా కూర్చుని చుక్కాని కాస్తూన్నాడు. అతని మీసాలు అపరిష్కృతంగా క్రిందికి వాలిపోయి వున్నాయి; కుడిప్రక్కంతా నీటి తుంపురులతో తడిసి ముద్దైపోయింది; కళ్ళు గుంటలుబట్టి, కాంతి తరిగి వున్నాయి; వేటాడే గ్రద్దవైఖరంతా సెటో బోయి, అవమానితుడై ఆలోచనలో మునిగినవానిలా వున్నాడు. తడిసి ముడుదలుపడిన మురికి చొక్కామే ఛెల్కామ్ దీనత్వాన్ని చాటుతూంది.

నీళ్ళలో నల్లగా పైకి లేచివుందొక స్థాణు స్వరూపం. పడవ గిరుక్కున తిరిగి, వేగంగా దానివై పే పోతుందిప్పుడు.

ఆకాశమంతా మళ్ళీ మేఘావృతమైంది. వెచ్చని సన్నచినుకులు టపటపమసి కెరటాలమీదా, వాళ్ళ పడవ మీదా దట్టంగా పడుతున్నాయి.

“మెల్లిగా! జాయిగా వెయ్!” ఛెల్కామ్ ఆజ్ఞాస్వరంతో అన్నాడు.

అంతలో పడవ ముక్కువెళ్ళి మరోఒడకి తగిలి లేచింది. ఇద్దరూ ఒక్కసారి అదిరిపడి సంభాళించుకున్నారు.

“పిళ్ళాచాలు! నిద్దరోతూన్నారేమిటి చెప్పా!” అని ఛెల్లామ్ గొణుతూ కొంకి కర్రతో ఓడమీదనుంచి వ్రేలాడే పగ్గాల్ని పట్టుకుని దరికి తీసేడు.

“ఏయ్! ఎవరు పైన? నిచ్చెన దింపండి! ఈ వర్షం ఒకటి, దిక్కుమాలింది! ఇందాకాటినుంచీ యెక్కడికి పోయిందో? ఏయ్! జలగలు! పిళ్ళాచాలు! ఒరేయ్! నిచ్చెనరా!”

“ఎవరది? సెల్కాసా?” అని యెవరో ఓడమీదినుంచి కిచకిచ లాడేరు.

‘రారా! నిచ్చెన దింపు!’

“ఒరేయ్! కలిమెరా! సెల్కాన్!”

“నిచ్చెన దింపరా, ఎడుదెయ్యం!” కోపంతో అరిచేసు ఛెల్లామ్.

“దింపుతున్నా! ఈ వేళ యింత కోపంగా వున్నావే?”

“లేరా, గవ్రిలా!” అన్నాడు ఛెల్లామ్ నేస్తంతో.

మరుక్షణంలో యిద్దరూ ఓడమీ దున్నారు. డెక్క మీద ముగ్గురు దాడివాలాలు విదేశీయాసతో కిచకిచలాడుతూ యేదో చర్చించుకుంటూ, ఛెల్లామ్ పడవలోకి తొంగి చూసేరు. పొడుగాటి అంగీ ధరించిన మరొకడు ఛెల్లామ్ ను సమీపించి, మాటామంతి లేకండానే అతని చేతిని పట్టుకుని చాలనచేస్తూ గవ్రిలా వైపు అనుమానంగా చూసేడు.

“డబ్బు సిద్ధంగావుంచు తెల్లారేసరికి!” ముక్తసరిగా చెప్పేసి ఛెల్లామ్ గవ్రిలావైపు తిరిగేడు.

“ఇప్పుడింక నిద్రపోవాలి! రా, గవ్విలా! పోదాం! నీకు ఆకలేస్తూందా?”

“నిద్రరొస్తూంది!”

ఇంకో ఐదు నిమిషాల్లో గవ్విలా ఓడలోపల మురికి చెక్కలమీదే పడుక్కుని గురుపడుతూన్నాడు. అతని ప్రక్కనే కూర్చున్న ఛెల్లామ్ యెవరిబూట్లో కాళ్ళకి యెక్కించడానికి తంటాలు పడుతూన్నాడు. నిద్దర ఆపుకోలేక ప్రక్కకి తిరిగి ఉమ్మేసి, పళ్ళనండునుంచి యీలపాట ప్రారంభించేడు. ఆపాట కూడా విచారకరంగానే వుంది. కొంచెం సేపట్లో ఛెల్లామ్ యీలపాట నిలిపి, గవ్విలా ప్రక్కనే ఓచేయి తలగడగా చేసుకుని మీసం మెల్లిదిప్పుతూ పడుకున్నాడు.

చెలగాటాలాడే కెరటాలమీద ఓడ ఉయ్యాలూగు తూంది. ఎక్కడో కొయ్యలు కోపంకో కిరుమంటున్నాయి. వానచినుకులు మెల్లిగా డెక్కుమీద చిటపట తాళం వేస్తూన్నాయి. కెరటాలు ఓడప్రక్కల్ని గుల్లగా తట్టి విరిగిపడుతున్నాయి. ప్రకృతే శోకగీతాన్ని ఆలాపిస్తుందా? అన్నట్లుంది. కుమారుని జీవితమం దాశ వదలితల్లి యేడుస్తూ పాడే జోలపాటలా వుందది!

ఛెల్లామ్ నోరు తెరిచి తలెత్తి చుట్టూ చూసి, ఏదో గొణుక్కుని మళ్ళీ పడుకున్నాడు..... కాళ్ళు యెడంగా పెట్టి పండుకున్న ఛెల్లామ్ ఆ మనక చీకట్లో ఓపెద్ద కత్తిరిలాగా వున్నాడు.

మళ్ళీ మేలుకోడానికి ఛెల్కామ్ మొదటివాడు. చుట్టూ ఆతురతగా కలయజూచి, నిద్రలో ములిగివున్న గవ్రిలాని చిరాకుగా ప్రేరిపార చూసేడు. అంతలోనే ఆత్మసంయమచం చేసుకుని, సంభాళించుకున్నాడు. గవ్రిలా మృదువుగా చంటి పిల్లవానిలా గురక పెడుతూన్నాడు. ఆరోగ్యంగా, పుష్టిగా, యెండకి కమలిన రంగుగల గవ్రిలా ముఖంమీద చిరునవ్వు తురగలిస్తూంది. నిట్టూరుస్తూ ఛెల్కామ్ లేచి త్రాటినిచ్చిన యెక్కి ఓడ కంత కుండా బైటికి చూచేడు. తూర్పు షెల్లవారెంది. శిశిరా కాశం ధూమ్రవర్ణంగా సీసపు రేకులావుంది.

రెండు గంటల తర్వాత మున్నాబై ఛెల్కామ్ తిరిగి వచ్చేడు. అతని ముఖం యెర్రబడింది; మీసం దర్జాగా మెలితిరిగి వుంది; దిట్టమైన యెత్తుబూట్లు, పిక్కలకి తోలుపట్టీలు, పంట్లాం లోపలికి దోపిన పొట్టి-నొక్కా, - యీ వేషంలో అతడొక ఆటగాడులా వున్నాడు. దుస్తులంత శుభ్రంగా లేకున్నా ఆతడికి తగినట్లే మాంచి దిట్టంగా వున్నాయి. ఆ దుస్తుల్లో ఆతడింకా మోటుగా, వెడల్పుగా మిలిటరీ సిరాయిలా కనిపిస్తూన్నాడు. వస్తూనే,-

“ఎహేయ్! గిత్తదూడ! లే! లే!” అంటూ గవ్రిలాను బూటుతో మెల్లిగా తన్నేడు. గవ్రిలా ఉలిక్కిపడి లేచి, ఛెల్కామ్ ని గుర్తు పట్టలేక దిగాలుపడి భయంతో చూడనారంభించేడు. ఛెల్కామ్ అట్టహాసంచేస్తూ,-

“మనం యిట్టే మారిపోతాం! కాని నువ్వు మాత్రం యిట్టే బెదరిపోతావు! ఐతే నా కది చెప్పు. రాత్రి భయంతో నువ్వెన్నిసార్లు చచ్చిపోవే-వురా? ఏమిటి?” ఛెల్కామ్ పరిహాసానికి గ్రినిలా వ్రాణం కుదుట పడింది.

“బౌననుకో! కాని నాకు అట్లాటి పనికిదే మొదలు మరి! ఈ జన్మకి లేనేలేదు. మళ్ళీ జన్మకేనా పుండాలా? ఆత్మ నాశనం ఐతే పుట్టగతు లుండొద్దా?”

“పోనీ గాని మళ్ళీ అట్లాటి పనికి వస్తావా? చెప్పు?”

“మళ్ళీనా? అమ్మో! రాలేను! కాని ఎట్లా చెప్పగల నులే! దేనికోసం? అదీ సందర్భం!”

“దేనికోసమా? రెండు యింద్ర ధనస్సులకు!”

“రెండు వందల రూబుల్సుకా? అదేనా? ఆ పక్ష్యో రాగల ననుకుంటా.”

“అప్పుడు నీ ఆత్మ ఏమాత్రంకో? డబ్బు వస్తే....”

“ఆ! పోనిద్దూ! పరమార్థం డబ్బులోనే వుండన్నారు పెద్దలు! ఆత్మ చెడిపోయే వస్తువే కాదులే!” అని చిరునవ్వుడు గ్రినిలా.

“చెడిపోకపోవచ్చును! పైగా డబ్బుంటేనే ఎవడి పొరుష మేనా నిలబడేది! అది తేనివాళ్ళ ఆత్మలు అఘోరిస్తూన్నాయి!” ఛెల్కామ్ ఉల్లాసంగా నవ్వేసేడు.

“పోనిద్దూ! పరిహాసాలకేగాని త్వరగా గట్టుకి పోదా నడు!”

కొంచెంసేపట్లోనే యిద్దరూ పడవమీదికి వచ్చేరు. చెల్లావ్ చుక్కానిలోవుంటే, గవ్రిలా తెల్లు పుచ్చుకున్నాడు. తెల్లని ఆకాశంమీద మబ్బులు పల్కుగా వ్యాపించివున్నాయి. మాసిన పసరురంగు సముద్రం తీరసామిప్పాన్ని సూచిస్తోంది. కెరటాలు పరిహాసంగా చవేటాలు కొట్టుకుంటూ నీటిజల్లులాడు కుంటూన్నాయి. దూరంగా తీరం పసుపురంగుఅంచులా కనిపిస్తోంది. సముద్రంలో అలలు విశృంఖలంగా అల్లకల్లోలంచేస్తూన్నాయి. తెల్లని పూలమాలలు ధరించినట్లు మరుగులువారే అంచులతో తరంగపంక్తులు పందేలు వేసి పరుగులువారుతూంటే సముద్రం దున్నిన పొలంలా కానవస్తోంది. దూరదూరంగా సముద్రపు వక్షస్థలంమీద ఊగులాడే కొయ్యలు ఓడల ఉనికిని రూఢిపరుస్తున్నాయి. హార్బరులోని తెరచాపకొయ్యలు శిశిర ఋతువులోని అడివిని స్ఫురింపజేస్తూన్నాయి. దగ్గరలోనే పట్టణంలోని ఇల్లు తెల్లగా మిలమిల్లాడుతున్నాయి. పట్టణపు గుంజనధ్వని, సముద్రపు నోయారతో మేళవించి గీతాలు పాడుతుంటే ప్రాతఃకాలానికి మేలుకొలుపులావుంది. ఉషఃకన్య మేలి ముసుగులా తెల్లని పొగమంచుతెర అంతటా వ్యాపించి వస్తువుల్ని దూరదూరంగా వున్నట్లు తోపిస్తోంది. చెల్లావ్ యీ సౌందర్యాన్ని ముగ్ధుడై చూస్తూ, సముద్రంవైపు తల పంకించేడు:

“ఆ! సాయంత్రానికి భూతనాట్యం ప్రారంభమౌతుంది!”

“తుపానా?” అన్నాడు గ్వెలిలా. అతని తెడ్లు నీటిని దున్నేస్తూంటే సముద్రకెరటా లాతన్ని ఆపాద శిరః పర్యంతం తుంపురుతో తడిపేస్తూ కసితీర్చుకుంటున్నాయి.

“ఔను! తుపానే!” తలూపేడు ఛెల్కామ్.

గ్వెలిలా నవితర్కంగా ఛెల్కామ్వైపు చూస్తూన్నాడు.

“వాళ్లు నీకెంతయిచ్చేరు?” ఛెల్కామ్ యీక్షనంగం యెత్తేటట్లు లేడని కనిపెట్టి చివరకి వుండబట్టలేక అడిగేసేడు.

“చూడు! ఇదుగో!” అంటూ ఛెల్కామ్ పట్నంజేబు లోంచి చిన్న కాగితాలదొంతిపై కిలాగి గ్వెలిలావైపు జాపేడు.

నోట్ల దొంతరిని చూస్తూంటే గ్వెలిలా కళ్లయెదుట యింద్రధనస్సు తాండవమాడినట్టేంది.

“అహా! నువ్వు వృత్తినే అంటున్నావనుకున్నా! అదెంతోంటుంది?”

“ఐదువందల నలభై!”

“అబ్బా! ఎంతడబ్బా!” గొణుగుతూ ఆశాపూరిత నేత్రాలతో అటేచూస్తూన్నాడు గ్వెలిలా. ఛెల్కామ్ నోట్లని జేబులోపెట్టేస్తూంటే దిగులుగా నిట్టూర్చి, నీరసంగా,

“ఎంతడబ్బా! నేనెప్పుడూ చూళ్లేదు!” అన్నాడు.

“మనం యీవేళ ‘ఖుషీ’ చేద్దాం! ఏమంటావు భాయీ!” ఉత్సాహంగా వున్నాడు ఛెల్కామ్. గ్వెలిలా వైఖరి చూసే సరికి అతనికి అనుమానం వేసింది.

“ఫర్వాలేదులే! మనకి సరిపడావుంది. నువ్వేం సందేహించకు! నీసూ వాటా పెడతాకదూ? నలభై చాలా? ఏం? కావాలంటే యిప్పుడే యిస్తా! యింద, తీసుకో!”

గవ్విలా మాట్లాడనేలేదు. ఛెల్కామ్ బతిమలాడుతూన్నట్లు,-

“మొహమాట పడకు! ఏం? ఎంతకావాలో అడుగు! నీకు యేదీ లేదననులే!”

ఏం చేయడానికికీ తోచక గవ్విలా నిలువెల్లా వణికిపోతూన్నాడు. ఏదో భావమాలని ముసుగులో పీకుతూంది.

“హ్లా! హ్లా! హ్లా! నువ్వా? శనిగహనివి గాదురా! ఎంత అడిగినా లేదనను. తీసుకోరా బాబూ తీసుకో! బతిమాలుతానిన్ను. తీసుకో! యింద! నాకు మాత్రం అంత డబ్బెందుకు? ఏం చేసుకుంటానేమిటి? నాకు సాయంచెయ్యాలి నువ్వు. కొంత తీసుకో!”

ఛెల్కామ్ బతిమాలుతూ కొన్ని నోట్లను తీసి గవ్విలా వైపు జాచేడు. తెట్లు వదిలి, వణికి చేతులతో నోట్లు తీసుకుని చొక్కాలోపలి జేబులో భద్రపరచుకుంటూంటే అతని కళ్ళు దూరాశతో మెరుస్తూన్నాయి. వేడివేడిదేదో త్రాగుతూన్నట్లు నోటితో ధ్వనిచేస్తూ, ఊపిరి బిగ్గరగా తీస్తూన్న గవ్విలాను చిరునవ్వుతో చూస్తూ కూర్చున్నాడు ఛెల్కామ్. ముఖం చెల్లక కళ్ళు దించేసుకునే తెట్లను ఉద్రేకంగా లాగుతూన్న గవ్విలా భుజాలు, చెవులు వణుకుతూన్నాయి. ఛెల్కామ్ సాలోచనగా,-

“నీకు మాచెడతలే! అది చాలా పాపమునం. నాకేం ఆశ్చర్యంలేదులే! ఇంతకీ నవ్వు రైతువికదూ?” అన్నాడు.

“ఓను కాని భాయీ! డబ్బుతోనేగదా ప్రపంచం నడిచేది!” అని గట్టిగా అరిచేడు గవ్రిలా. ఉన్నట్టుండి ఉద్రేకంగా తొట్టుపడుతూ నట్టుతూ గ్రామీణజీవితాన్ని గూర్చి చెప్పనారంభించేడు. ఆలోచనల్ని తరుముతూ, యెగిరేమాటల్ని పట్టుకుంటూ నట్టుగా వుందాతని వైఖరి. గౌరవం, సమృద్ధి, సంతోషం, అన్నీ డబ్బున్నవాళ్ళకేగాని నిర్ధనులెందుకూ కొరగారుగదా!

ఛెల్కామ్ ముఖంలో ఆసక్తి, కళ్ళలో స్వాక్షిపక ఆలోచనలూ కనిపిస్తూన్నాయి. శ్రద్ధగా వింటూ అప్పుడప్పుడు తృప్తిపూరితంగా చిరునవ్వు నవ్వుతూన్నాడు. తీరాన్ని సమీపించినప్పుడు మాత్రం గవ్రిలా ధోరణికి అడ్డువచ్చి-

“ఇదిగో! వచ్చేనేము!” అన్నాడు. ఓ కెరటం పడవను పట్టుకుని యెత్తి తీరంమీది యిసుకలోకంటూ లాక్కువచ్చి పడేసింది.

“లే! నేస్తం! మనప్రయాణం ఆఖరైంది! కెరటాలికి మళ్ళీ కొట్టుకుపోకండా పడవని యింకా పైకిలాగేయాలి. పడవ వాళ్ళువచ్చి తీసుకుంటారులే! సరే, యింక మనం నిడిపోవాలి! పట్టణం ఏదు మైళ్ళుంటుంది. నువ్వేంచేస్తావు? నాతో పట్నానికి వసావా

ఛెల్కామ్ ముఖంలో సుస్వభావం, సంతోషం తాండవిస్తూన్నాయి. చిరునవ్వుతూ, యేదోసత్కార్యం సంకల్పించి,

తన ఆప్తవర్గాన్ని ఆశ్చర్యానందాల్లో ముంచదలచిన వాడిలా వున్నాడు. చేతులు పంట్లాంజేబుల్లోకి పోనిచ్చి నోట్లను మడమడలాడిస్తూన్నాడు. గ్రవిలా యెందువల్లనో ఉక్కిరిబిక్కిరవుతూ, ఒగరుస్తూ అన్నాడు.

“లేదు! రావటంలేదు! నేను....”

ఛెల్లామ్‌కి యేమీ అర్థంకాలేదాతనివైఖరి.

“ఏమిటి నీసంగతి!” గ్రవిలానిచూస్తూ అడిగేడు. గ్రవిలా ముఖం జేవురించి అంతలోనే వెలవెలబోయింది. అప్రయత్నంగానే యెందుకో కొట్టమిట్టాడేడు. ఛెల్లామ్‌మీద దూకుదమనో, యింకేదో తీరనికోరికతో ఉద్రేకపడుతున్నట్లు కనిపిస్తూన్నాడు. ఈ పడుచువాడిలో అట్లాటి ఉద్రేకానికి కారణం తెలియక ఛెల్లామ్ ఆశ్చర్యచకితుడై దీనికి పర్యవసానం యేమవుతుందోనని చూస్తూన్నాడు.

గ్రవిలా వెక్కివెక్కి యేడుస్తూన్నట్లు విచిత్రంగా నవ్వనారంభించేడు. తలను క్రిందికి వంచుకుని వుండడంవల్ల ఆతని ముఖవైఖరి ఛెల్లామ్‌కి కనిపించలేదు. కనిపిస్తూవున్న చెవులు మాత్రం ముందు మెరబడి మళ్ళీ అంతలో తెల్లనై పోయాయి.

“ఓరి! నీ దుంపతెగా! ఇదేమిటా? కొంపదీసి నన్ను ప్రేమించలేదుగదా? ఎవరేనా చూస్తే నిన్నాడపిల్లవనుకుంటారా! నన్ను వాదిలివెళ్ళడం అంత బాధగావుందా? ఒరేయ్ బుల్లోడా! చెప్పమరి సంగతేమిటో? మాటాడకపోతే వెళ్లిపోతున్నా. అంతే!” అంటూ ఛెల్లామ్ చెయ్యి పట్టణంవైపు విసిరేడు.

“వెళ్ళిపోతున్నావా?” గ్రవిలా హఠాత్తుగా అరిచేడు.

ఇసుక పరంతా యీ నావుకేకకి ప్రతిధను లీనింది. కెరటాలచేత నిరంతరం కడగబడుతూండే యిసుక తెరలు చాళ్ళు చాళ్ళుగా యీ కేక కే అదిరిపడి వణుకుతూ మకరలుగా వణుట్లున్నాయి. ఛెల్కామ్ కూడ ఉలిక్కిపడి నిల్చుబోయేడు. ఉన్నట్లుండి గ్రవిలా నిలబడ్డచోటినుండి పెగిలివచ్చి ఛెల్కామ్ పాదాలముందుపడి, కాళ్ళను రెండుచేతులా చుట్టబెట్టుకుని తన నైపు లాక్కుంటున్నాడు. ఛెల్కామ్ తొట్రుబాటుతో యిసుకలో భారంగా చతికిలబడి పట్ల కొరుకుతూ పిడికిలి బిగించిన చేతిని పైకెత్తేడు. కాని కొట్టడానికి చేతిని దింపకముందే గ్రవిలా దీనస్వరం బ్రతిమాలుకుంటూ గుసగుసగా వినబడి మేలుకున్నాడు :

“సేస్తా! నాకివ్వవూ! ఆ డబ్బునాకియ్య! నీకుపుణ్యం వుంటుంది! క్రీస్తునిన్ను దయచూస్తాడు! అది నీకో లెక్కా? దాంతో నువ్వేం పెద్దకాపురంచేయాలా ఏమేనా? అదంతా ఒక్కరాత్రిలో ఖర్చుపెట్టేస్తావు!.....ఒక్కరాత్రిలోనే తగులడిపోతుంది.....నాకైతే ఎన్నో సంవత్సరాలబాటు వాడుకోడానికి వస్తుంది.....నాకివ్వవూ?.....నీకోసం గుళ్ళో ప్రార్థన చేయిస్తా!.....ప్రతినిత్యమూ, మూడు దేవాలయాల్లో సీతత్వ విముక్తికోసం.....నామార్చన చేయిస్తా.....నువ్వదంతా గాలికి ధూళికి కొరగాకుండా తగలేస్తావు.....నేను దాన్ని భూమిమీద పెడతా! నాకివ్వవూ? ఏమిటి? అది నీకోలెక్కా?

పత్రమా? అది సంపాదించడానికి నువ్వేమైనా శ్రమపడ్డావా? పెట్టుబడి అంతకుముందేలేదు! ఒక్కరాత్రి!.....అంతే నువ్వు ధనికడవైపోనేవు! ఈ ధర్మకార్యం ఒక్కటీచేయి! నువ్వెల్లాగా చెడిపోయిన వాడివేచూసేవా?నువ్వెల్లాగా బాగుపడేది లేదు... నేనో? ... నాకియ్యవు?”

ఛెల్లామ్ లో ఆశ్చర్యం, కోపం, అసహ్యంకూడా ఒక్కసారే ముప్పిరిగొన్నాయి. యిసకలో చేతులు వెనక్కి ఆనించి చతికిలబడి మానంగా రైతు యువకునివైపు గ్రుడ్డురిమి చూస్తూ న్నాడు. ఛెల్లామ్ మోకాళ్ళమీద తల ఆనించి మెల్లగా ఆపిఆపి గుసగుసగా తన ప్రార్థనను వెళ్ళబోస్తూన్నాడు గవిలా. కొంతసేపు వింటూ కూర్చుని హఠాత్తుగా అతన్ని త్రోసేసి లేచేడు ఛెల్లామ్. జేబుల్లో రెండుచేతులూ పెట్టి నోట్లు తీసి గవిలా మీదికి విసిరేసేడు.

“ఇనిగో! కుక్కా! తిను! రూపాయిలు మింగరా!” అరుస్తూ ఛెల్లామ్ ఉద్రేకంతో వణికిపోతూన్నాడు. దురాశా పరుడూ, నీచుడూ ఐన యీ బానిస గుణాలు చూసి క్రోధం తోనూ, అసహ్యంతోనూ మండిపడుతూన్నా, అదే సమయంలో యీ నిర్భాగ్యురైతు యువకుని మీద దయాను కంపాభావాలతో కూడ అతని మనస్సు చొంచిపోయింది. నోట్లు తీసి గవిలామీద పారేస్తూంటే ఛెల్లామ్ కి తానొక త్యాగి, మహావీరుడూ ఖాల్లనిపించింది.

“నేనే నీకు యింకా చాలా యిద్దా మన్నకున్నానురా! నిర్భాగ్యుడా! నీ కోసం నిన్న నే నెంతో విచారించేను కూడాను. పళ్ళెటూళ్ళని గూర్చి నాకు కళ్ళకి కట్టినట్లేవుంది. పోనీగదా! యేదో రై తుకుర్రాడు. సాయం చేద్దాం అనుకున్నాను! నువ్వేం చేస్తావో అంతా కనిపెట్టి చూస్తూనేవున్నా. అడుక్కుంటాడా? లేదా? దేవిరిస్తాడా? దేవిరించడా? అని కనిపెట్టేవున్నా! ఇంక నువ్వా!...ఫీ!...తుక్కు-వెధవ్వి!...ముప్పి పీనుగువి! వెధవ డబ్బు కోసం అంత కొట్టుమిట్టాడి బాధపడిపోయేవంటే? ఎదుకురా? నీ బతుకు తగలెయ్యనా?మూర్ఖులు- దురాశాపాతకులు!.... డబ్బు చూస్తూ వళ్ళు మరిచిపోతారు!....రై తులు.... డబ్బే పావనం....పిల్లల్నే పావలా డబ్బులకి అమ్మేసే రకం!....”

ఫెల్కాష్ ధారాస్రవాహంగా తిట్టేస్తూన్నాడు.

“నేస్తం! నీ మీద దేవుడు దయచూపుతాడు. ఆహా! నాకెంత ధనంవుంది! నీ మేలు మరువను. నే నిప్పుడు ధనికుణ్ణి అయ్యేను!” అంటూంటే గగ్గిలా కంకం ఉద్రేకంతో కీచు వారింది. నోట్లు లోపలి జేబులో భద్రపరచుకుంటూ మళ్ళీ ప్రారంభించేడు.

“అన్నా! నువ్వెంత మంచివాసివి! నిన్ను నా జీవితంలో యెప్పుడూ మరిచిపోను! మరి, యింకా నా పెళ్లాం, పిల్లలూ, - వాళ్ళందరిచేతా కూడా నీ ఆత్మవిముక్తికి ప్రార్థనలు చేయిస్తా!”

ఉద్రేకంతో గగ్గిలా వేసే కేకలూ, అరపులూ, యేడ్పులూ వింటూ, దురాశతో వికృతంగానూ, సంతోషంతో

ప్రకాశమానంగానూ వున్న ఆతని ముఖం చూస్తూ ఛెల్కామ్ విస్తుబోయి నిల్చున్నాడు. తానెంత దొంగా, వ్యభిచారీ, త్రాగుబోతూ ఐనా యెన్నడూ అంత దురాశాపరుడుగా, నీచుడుగా, తన్ను తామరిచే స్థితిలో వుండలేడు! తానెప్పటికీ అట్లా ప్రవర్తించి వుండడు! ఈ ఆలోచనతో ఛెల్కామ్ కి తన ఆధిక్యతా, స్వేచ్ఛా, విశ్వంఖలతా ఘనంగా తోచేయి. నిర్జనమైన ఆతీరాన విరుద్ధమనఃప్రవృత్తులుగల ఆ యిరువురూ నిముషమాత్రం మానంగా ఒకరినొకరు ఆకళింపు చేసుకుంటూ నిలబడిపోయేరు.

“నువ్వు సన్నెంత సుఖవంతుణ్ణిగా చేసేవు.” ఒక్కసారి పూరుకుని మళ్ళీ ప్రారంభించేడు గవ్రిలా. అంటూనే ఛెల్కామ్ చెయ్యి పట్టుకుని ముద్దెట్టుకోనారంభించేడు. ఛెల్కామ్ ఏమీ మాట్లాడలేదు. తోడేల్లా పళ్ళు యికిలించి గవ్రిలావైపు చూస్తూ వింటూ వుండిపోయేడు. గవ్రిలా హృదయాన్ని విప్పి ఒక్కటే ధోరణిలో మాట్లాడేస్తున్నాడు.

“నేనేమని ఆలోచించేనో తెలుసా? దుర్మార్గుణ్ణి! మనం యిక్కడికి పడన తోసుకొచ్చేటప్పుడు, దారిలో....డబ్బు చూపించేవు, నాకో దురాలోచన తట్టింది!....వాడికి తెట్టుతో ఒక్కటిస్తా. అంతే. బస్! కిక్కురుమనడు. డబ్బు నాదైపోతుంది! వాణ్ణి సముద్రంలోకి తోసిపారేస్తా..... తెలిసిందా? నిన్నే? అయ్యో! ఎంత దురాలోచన!....నీ కోసం యేడ్చేవాళ్ళెవరనుకున్నా! ఒకవేళ యెవరికేనా శవం దొరికినా యెట్లా చచ్చేడు? యెవరు చంపేరు? అని తాపత్రయపడరు! మీదూ

ఓ మనిషేనా అనుకున్నా! నిజం! ఎవరూ వీణ్ణి గూర్చి పట్టించుకునేవాళ్ళే వుండరు! వీడు యెవరికీ, ఏవిధంగానూ ఉపయోగించేవాడు కాదుగదా! అట్లాటి వాడికోసం పూసుకు నిలబడేదెవరు? అబ్బే! యెవడూ వుండడు! ఏం? అంతేనా?....”

ఛెల్కామ్ ముఖవర్చస్సు మారిపోతుంది. ఆపుకోలేక,-

“అడబ్బంతా యిట్లా యియ్యి!” అని మొరుగుతూన్నట్లరచి, గవ్విలా కంఠం ముడి పట్టుకున్నాడు.

గవ్విలా విడిపించుకోడానికి గిలగిలల్లాడేడు. కాని ఛెల్కామ్ రెండో చెయ్యి పాములా అతన్ని చుట్టేసింది. చొక్కా పుర్రుమని చిరిగిన ధ్వని, చూస్తూండగానే గవ్విల యిసుకలో వెల్లకితలా పడిపోయాడు. భయంతో అతని కళ్లు విప్పారినాయి. కాళ్ళూ చేతులూ గాలిలో కొట్టుకుంటున్నాయి. ఛెల్కామ్ కదులులా నిలబడి, పల్లి గిలించి క్రూరంగా అట్టహాసం చేస్తూంటే అతని గుండెలు బ్రద్దలై పోయిపడ్డాయి.

ఛెల్కామ్ జీవితం అంతట్లోనూ అంతటి గాఢాన్ని పొందివుండలేదు. అతని మనస్సులో ప్రతీకారాన్ని చిచ్చులా భగ్గుమంటూంది. వికటాట్టహాసం చేస్తూనే అరిచేడు :

“నీ కిప్పుడు సుఖంగా వుందా? ఆశ తీరిందా? ఏం?”

అంటూ కోపంగా వెనకతిరిగి పట్టణంవై పు నడక సాగించేడు. ఇంకా నాలుగడుగులేనా వెయ్యనేలేదు. గవ్విలా పిల్లిలా ఒడు పేసి ఒంటి మోకాలి మీద లేచి చేతిని బాగా పూతంగా జూచి ఓ గుండ్రని రాతిని గురిచూచి అతని మీదికి విసిరేసేడు.

“ఒ....క....టీ!”

చెల్లామ్ కెవ్వుమని కేకేసి, మెడపై భాగాన్ని రెండు చేతులా పట్టుకుని తూలుతూ గ్రవిలావై పు తిరిగి బోర్లా పడి పోయేడు. భయంతో గ్రవిలా గుండెలు కొట్టుకోడం మానే సేయి. చెల్లామ్ ఒక కాలు కదిల్చి, తలయెత్తడానికి బ్రయ త్నించి విఫలుడై నారి తెగిన ధనస్సులా వణుకుతూ పరుచుకు పోవడం చూసిన గ్రవిలా వెరివానిలా తీచి దూరంగా పరు గెత్తి పోయేడు. పొగమంచులో నిండిన మైదానం మీద నల్లటిమేఘం ఒకటి క్రేలా పూచింది. మొత్తురు ముకా మసక గానే వుంది. చెరటాలు పండులు వేసుకున్నట్లుగా పరుగులు పెడుతూ, యిసుకలో కరిగి యింకాపోతూ, సుళ్ళి వెనక్కి తగ్గుతూ, మర్రర ధ్వని చేస్తూన్నాయి. సురుగు బునలుకొడు తుంది. తుషారం గాలిలో యెగురుతూది.

వర్షం మియనారంభించింది. మొదట తుంపురుగా ప్రారంభమై కొద్ది సేపట్లానే ఆకాశం చిల్లులుబడట్టు ధారా పాతంగా కురుస్తూది. సముద్రం, భూమి, - అన్నీ ఏడా సన్నని నీటిధారల సెరతో కప్పుబడి అవృశ్యంగా వున్నాయి. గ్రవిలా కూడ యెక్కడా కనిపించడంలేదు. సముద్రతీరాం యిసుకలో సాప్టాంగంగా పడివున్న మూ వుని పొడగాటి శరీరం మొక్కటే చాలా సేపటివరకూ అక్కడ పడుది. కొంతసేపట్లో గ్రవిలా పరు గెత్తుకుంటూవచ్చి పడిలా చెల్లామ్ శరీరందగ్గర వ్రాలి, అటు నిటు దొర్లించ నారంభించేడు. అతనిచేతికి వెచ్చగా, జిగురుగా

యేదో యెర్రటి పదార్థం అంటుకోడంతో ఉలిక్కిపడి గడగడ మణుకుతూ తెల్లబోయి వెనక్కి తగ్గేడు. అంతలోనే సంబాళించుకుని,-

“అన్నా! లే! లేవవూ?” అంటూ జడివాన సడిలోనే ఛెల్మామ్ చెవిదగ్గర గుసగుస లాడేడు.

నర్సపుధారలు ముఖం మీద పడడంతో ఛెల్మామ్ కి స్మృతి వచ్చింది. కళ్లు తెరిచి చూచి గగ్గిలాను దూరంగా త్రోసేస్తూ,-

“పోరా, అవలికి పో!” అన్నాడు బొంగురుగా.

“అన్నా! నన్ను తీయించు! నాకు శని పట్టింది! తీయించవు?” ఛెల్మామ్ చేతిని యెత్తి ముద్దెట్టుకుంటూ గగ్గిలా మెల్లగా బ్రతిమాలు కుంటున్నాడు.

“వెళ్లిపో! నన్ను ముట్టుకోకు! పో!” ఛెల్మామ్ గుర్రుమని కసిరికొట్టేడు.

“ఈ పాపాల్ని నామీద పడనియ్యకు! నా ఆత్మని రక్షించు! అన్నా! నన్ను తీయించవూ?”

“తీయించాలా? ... వెళ్లిపో! ... పోరా! నరకానికి పో!” ఉన్నట్లుండి ఛెల్మామ్ బిగ్గరగా అరుస్తూ యిసుకలో లేచి కూర్చున్నాడు. అతని ముఖం తెల్లబడిపోయినా కోపంగా కనిపిస్తోంది. కళ్ళు గాఢచారి, నిద్ర కూరుకు పస్తూన్నట్లుగా మూతలు పడుతున్నాయి.

“నీకింకా యేంకావాలిరా! నీపని విపోయిందికాదూ?... ”

వెళ్లు! ఛా! ఊ! ”

బిగ్గరగా అరుస్తూ వాళ్ళు తెలియని కోపంతో ప్రక్కనే మోకరిలివున్న గవ్రిలాను తన్నబోయి ఛెల్లమ్ శక్తి చాలక దొర్లి పడిపోయేడు. గవ్రిలా రెండు చేతులా పొదివి కాగలించి పట్టుకోకపోతే పడిపోయేవాడే. ఇద్దరి ముఖాలూ యిప్పుడు సమానాంతరంగా వున్నాయి. ఇద్దరూ పాలిపోయి, భయం గొల్పుతూనే వున్నారు.

“ఛూ!” తెరచివున్న గవ్రిలా కళ్ళలో ఉమ్మేశాడు ఛెల్లమ్.

అతడు నెమ్మదిగా చొక్కాచేత్తో ముఖం తుడుచు కుంటూ పడిగేడు:

“నీ యిష్టంనచ్చినట్లు చెయ్యి! నేనేం యెదురు చెప్పను. దేవునికోసం, క్రీస్తుకోసం నన్ను తుమించు!”

“చచ్చు వెధవా! మోసంచెయ్యడానికి కూడా గుండెలు లేవురా నీకు!” అసహ్యంతో తిడుతూ చొక్కాగడ్డ ఫర్తనచించి పళ్ళు బిగబట్టి తలకి కట్టుకో నారంభించేడు. కట్టు ముడేస్తూ, బిగించిన పళ్ళసందుల్లోంచే,

“నోట్లు తీసుకున్నావా?” అన్నాడు.

“వాటిని ముట్టనైనా లేదు! అన్నా! అవి నా కళ్ళల్లేదు! వాటితో శాపంకూడా వెంటబడుతుంది!”

ఛెల్కామ్ జేబులోకి చేయిపోనిచ్చి నోట్లను పైకిలాగి, ఓ రంగులనోటును మాత్రం మళ్ళీ జేబులోకి తోసేడు. మిగిలిన వాటిని గవ్విలావైపు జాపి.-

“ఇవిగో! తీసుకు వెళ్ళిపో.” అన్నాడు.

“అన్నా! తుమించునా నన్ను? నే నవి తీసుకోను! అహా! నా కొద్దు! నన్ను తుమించునా?”

“తీసుకోరా! చెప్పునాంటే!” అరుస్తూంటే ఛెల్కామ్ కళ్ళమ్మట నిప్పులు కురిసేయి.

“ముందు తుమించు నన్ను! తీసుకుంటాను!” పిరికిగా సణుగుతూ గవ్విలా ఛెల్కామ్ పాదాలదగ్గర తడియిసకలో కూలబడ్డాడు.

“నాకు తెలుసు నువ్వెల్లాగా తీసుకుంటావని! పైకి బుడిబుడి యేడ్పులు! అబద్ధాలమారి వెధవలు!” అన్నాడు ఛెల్కామ్. ఆతడు నమ్మనిదే ఆ మాట లనడంలేదని ముఖం చూస్తేనే తెలుస్తుంది. ఎంతో కష్టంమీద వంగి సప్రయత్నంగా గవ్విలా జుట్టుపట్టుకుని ఆతని ముఖం దగ్గర నోట్లని వ్రుంచుతూ,-

“తీసుకోరా! తీసుకో! ఊరికే పనిచేసేవానిమిటి? లేదు! నాకు రైతులసంగతి బాగా తెలుసు! తీసుకో! భయం దేనికి? నోటి మనిషిని చంప యత్నించినందుకు సిగ్గుపడకు! నాలాంటి బికారీవాళ్ళ కోసం నిన్నెవరూ శిక్షించరులే! పైగా ఓ గజ దొంగని చంపినందుకు నిన్ను మెచ్చుకుంటారు కూడాను! సంగతి తెలిసినా! ఇంద! తీసుకో!” అంటూంటే ఛెల్కామ్

ముఖమీద బలహీనంగా చిరునవ్వు మెరిసింది. నవ్వు చూసే సరికి గవిలా ప్రాణాలు కుదుట పడ్డాయి. నోట్లు చేతులో పుచ్చుకుని నలివేస్తూ,-

“అన్నా! ఊమించురా? నా పాపాన్ని ఊమించురా?” అని కళ్ళనీళ్ళతో ప్రాధేయ పడుతూ బ్రతిమాలుకున్నాడు.

“అన్న! మంచి తమ్ముడే వారికేడు!” వెక్కిరింతగా అని ఛెల్సీ తూలుతూ లేచేడు.

“ఊమించడం ఎందుకు? దేనికి? ఈ వేళ నువ్వు నాకు చేసినదే రేపు నీకు నేచేస్తా! అంతే! లోకమే అంత.”

“అయ్యయ్యో! అన్నా! అన్నా!” అంటూ తల నిరాలగా పంకించి నిట్టూర్చేడు గవిలా.

ఛెల్సీ యెదురుగా నిలబడి తిరస్కారపూర్వకంగా నవ్వు తూన్నాడు. అతని తలమీద కట్టిన గుడ్డ యెరుపెక్కి తుక్కిటోవీలా వుంది. వర్షం జోరుగా కురుస్తూంది. సముద్రం హోయమని భయంకరంగా గర్జిస్తూంది. కెరటాలు కోపంతో గుభలేమని ఒడ్డును మోదుతూ, విరిగి పడుతున్నాయి.

ఇద్దరూ మానంగానే వర్షంలో తడుస్తూ నిలబడ్డారు.

“నేస్తం! వెడతానురా! సెలవు!” వ్యంగ్యంగా అన్నాడు ఛెల్సీ. అతని కాళ్ళు దడదడలాడేయి; తలను పోనీయకండా పట్టుకున్నట్లు చిత్రంగా రెండుచేతులా పట్టుకుని తూలేడు.

“అన్నా! నన్ను ఊమించురా?” బ్రతిమాలుతూ మళ్ళీ వేడుకొన్నాడు గవిలా.

“సరేరా! అట్లాగేలే!” అంటూ తృణీకారంగా వెనక తిరిగి బైలుదేరేడు ఛెల్కామ్. తలను యెడమచేత్తో పట్టుకుని, కుడిచేత యెర్రటి మీసాల్ని మెలిద్దిప్పతూ, తూలుతూ పోతున్న ఛెల్కామ్ వైపు చూస్తూ చాలసేపు గవ్విలా అక్కడే నిలబడ్డాడు. చివరకి వర్షంలో అతడు దృష్టిపథం దాటి పోయేవరకూ వుండి, తడిసి ముద్దయిన టోపీని తీసి చేతబట్టుకుని క్రాస్ చేసుకున్నాడు.

చేతిలోని నలిగిన నోట్లవంక చూసి నిట్టూర్చి జేబులో భద్రపరచుకుని, ఛెల్కామ్ పోయిన దిక్కు కెదురుగా పెద్ద అంగలతో దృఢంగా అడుగులేస్తూ బైలుదేరేడు.

సముద్రగర్జనా, వర్షపు హోరూ యేమీ తగ్గనే లేదు. కెరటాలు యిసుకమీద విరిగిపడుతూ తుంపురులుగా చెదిరి పోతున్నాయి. సముద్రంమీదా, భూమి మీదా కూడా వాన మొత్తుతూనే వుంది. గాలి ఝంఝం మంటూ వీస్తూ మూలుగు తూంది.

ఛెల్కామ్ పడివున్న చోటి నెత్తురుమరకను వర్షధారలు కడిగేసేయి. వాళ్ళిద్దరి అడుగుజాడలు కూడా కనిపించకుండా చెరిగిపోయినాయి. ఇద్దరు మానవుల మధ్య జరిగిన యీ ఆఖ్యాయిక ఆసవాళ్ళక్కడేమీ మిగలనేలేదు!

రచన : 1894.

GORKY KATHALU. Rs. 1-8-0

Trans: JAGAN MOHAN, M.

Pub: **VISWA SAHITYA MALA, Rajahmundry.**

సిద్ధము గానున్న గ్రంథాలు

1. విప్లవ సందేశం (3 కూర్పు)	0—8.—0
2. తెనిన్ ఒపదేశాలు (2 కూర్పు)	1—0—0
3. ప్రపంచ కార్మికోద్యమచరిత్ర (2 కూర్పు ఒకేసంపుటి)	1—4—0
4. బలిదాన్ (సోవియట్ నాటకం)	1—0—0
5. సోవియట్ ప్రజాస్వామ్యం	0—12—0
6. నాద్యా (విప్లవదేశాల కథలసంపుటి)	1—0—0
7. తెనిన్ జీవితకథలు (14 చొట్టలతో పిల్లలకు)	1—0—0
8. టార్స్టాయ్ కథలు	1—8—0
9. గోర్కీ కథలు	1—8—0
10. యక్ష ప్రార్థన	1—8—0

అనునీర ఆంధ్ర గ్రంథాలన్నీ మా వద్ద దొరుకుతాయి. పుస్తక వ్యాపారులకు 25% . రైబ్రరీలకు 12½% కంటేషన్ యిస్తాము.

రూ 5/- లకు మించిన మా ప్రచురణములు తెప్పించే యితరులందరికి పోస్టుఖర్చులన్నీ మేమే భరించి పంపుతాము. పుస్తకాల ఖరీదు మాత్రమే ముందు మనియార్డరుగా పంపాలి.

సంక్రెండు సంవత్సరాలుగా ఆంధ్రభాషాసేవ చేస్తూన్న చూకు విజ్ఞానంరహా చేయూత యిస్తారని కోరుకున్నాం.

విశ్వ సాహిత్య మూల,
అవంతీ ప్రెస్ బిర్లొంగ్గు - రాజమండ్రి.

14369

www.vaidikaonline.com